Ms 10.491/9

Moldva és Oláország Statistikája.

1ˢᵒ nevük

Bebizonyosodott az oláhokon hogy „inter duos litigantes tertius gaudet haeres" míg a törökök hatalmassága idejében attól kelle félniök hogy egyszerű basasággá tétetnek – az utolsó 50 évben meg a keresztyén muszka kezdé őket annyira pártfogolni hogy ha ez sokáig így tart ma már ki lennének törülve Európa térképéről: a Miklós czár tehetetlensége egyszerre megteremté a második trójai háborút Sebastopol ostromát és bukását. Valamennyi hadakozó fél vesztett, a törökök 50 000 embert és Oláországi befolyásunk nagyrészét, az angolok 22 200 embert és roppant hadiköltségeiket, a franciák 170 ezer embert a muszkák 550 ezer embert, egész flottájukat Sebastopolt, hajógyáraikat s vele a hajóépitkezési jogot és két nagy megyét Izmailt és Kahult mely együttal a Pruth és Duna torkolatától fosztotta meg. Az pedig ki egy fillért, egyetlen újonczot nem adott még csak egy önkénytes csapatocskát sem állitott, sőt még pár állást sem foglalt: nyerte a háborúnak minden hasznát, biztositatott az idegen betörések ellen s majdnem teljesen független állami helyzetet s szabad alkotmányt nyert. –

A párisi békében Dunai fejedelemségek név alatt emlitetik régi okmányaink Moldva és havas alföld, vagy oláországnak (: mely utóbbi kis és nagy oláországra osztatott :) nevezik; ők magukat hivatalosan 1861ig mindig egyesült fejedelemségeknek irták s ezt annyira szerették hogy még magán leveleken is számtalanszor láttam feliva – végre most Romaniának hívják magukat, e név alatt egyűttesen értvén mind két részt az az Moldva és Oláországot együtt. –

Hogy magukat romanoknak nevezik, annak legfőbb oka azon hiúságban van hogy a rómaiaktóli egyenes leszármazásokat bizonyitsák vele, legfőbb érvük erre pedig az hogy az olá nyelvben soha nem létezett Vlach vagy olá nevük s a kérdésre mi vagy így az erdélyi mint a külföldi olá mindenütt és mindig azzal felel. Rumun.

A ki nyelvüket ismeri soha kétségbe nem vonja latin származásukat, de a Román és innen Romania név ellen igen

alapos

alapos kifogásként felhozhatni 1° hogy léte-
zik régi idők óta egy Romania vagy Romag-
na tehát két hasonló név csak zavart csinál –
2° nem is kizárólag az ő nevük ez, mert
az európai török ország egy részét is Romelia
vagy Rumeliának hívják és a görög is úgy
kérdi kszevrise rumeika? mi nála annyit
tesz tudsz görögül, sőt pláne a cigányt is
romeosz-nak nevezi magát saját nyelvén. –
3° A Koziia és Serbanesti zárdákban talált
saját régi kéziratai történelmüknek szerint a
Vallios, Volosk, Vlachs és Olasz mind az olaszok
nevei német, frank lengyel és magyar nyelven; s
az ennek megfelelők Valask, Volos és Olá ~~nem~~
legalább is csak úgy a nemzetiségi rokonság bi-
zonyítékai ~~*~~ mint a román név. Mellékesen
megemlítem, hogy e régi historikus megcáfolja
Aeneas Sylviusnak azon állítását, melyet ő is
csak Horatiusnak Ovidiopolban írott azon ódá-
jából vette a Geták földét most Flaxus bírja
mintha a Valach név Flaxus Fulvius Con-
sultól származnék. –

Nem egyéb tehát nemzetiségi rajongás és túl-
zásnál ha ma nem szeretik magukat olá-
hoknak hívatni; épen olyan mintha mi azért
botránkoznánk hogy bennünket az európaiak
Ungar, Hongrois, Venger és Ungurnak ~~hívnak~~
melyet a magyar köznép nem is ismer; ~~de~~
~~valamint mi~~ vagy a Deutsch-ket Allemand,
German, német, Neamtzunak hívnak az
idegenek: de valamint ezek nem követelhetik
az egész világtól, hogy az ő kedvükért azt a
nevet tanulja meg melyet ők magukközt hasz-
nálnak, úgy nem látom által miért kelljen
nekünk ~~magyaroknak~~ románnak vagy aztán
magyar raggal romainak hívni az oláhot?
Vagy mondjunk tehát egyszerre az angol helyett
Inglist a francia helyett franszét az olasz
helyett italianót a török helyett osmanlit
és így tovább, vagy ha ezt nem tesszük, ne
csináljunk kivételt és kiváltságot senki
kedvéért hanem hívjuk szomszédainkat is
úgy mint századok óta hívtuk oláhoknak
ők pedig ne szégyenljék azon nevet melyet őseik
viseltek arról pedig legyenek meggyőződve
hogy mi ezt nem gúnyolódás hanem csupán
nyelvünkbeni kétértelműségek kikerülése végett
tesszük. –

földrajzi fekvés

Moldva és Oláhország az Erdélyt határozó kárpátok ormaitól egyfelől a Prúthig s a párisi béke által nyert Cahul és Izmail megyék által a fekete tengerig másfelől a dunáig terjed. — Területe az oláh állami kimutatások szerint 2165 négyszög mérföld, melyből Moldvára 9470000 oláhországra pedig 14624500 pogon esik. — (1 pogon = 1296 négyszög Oláh öl mely 1962 millimeter hosszú.) —

Ha a Bessarabiai határoktól kezdve lejövünk a Szeret vizével ~~[illegible]~~ Adzsudig, onnan a nagy országuton Fokşán, Buzeu-Ploiest, Pitest, Szlatina, Kraiova és Turnu Severinen át a magyar határ felőli falucska Verciorováig, ezzel az országot két részre osztottuk. — A kisebbik fél e vonaltól kezdve a kárpátok felé folyvást emelkedik úgy hogy az említett vonal közelében meg szőlőkkel gyümölcsösökkel s tölgy erdőkkel fedett szelidebb hegyek lassanként vad szakadékokkal rohanó hegyi patakokkal átszegdelt bükkösökké ezek ismét a határokon ős fenyvesekké s 7–8000 lábnyi meredek kopár bérczekké[*] válnak; — sem Svájcz sem Erdély elragadó változatos szépség s vadregényesség te kintetében e vidéket felül nem mulják, miket járul meg az is hogy e zord hegyvidék sokkal lakottabb a buja síkságnál mert az oláh természeténél fogva a hegyeket szereti, vagy tán a török tatár üldözés itt terelve őket még természetükre is megváltoztatta. —

A masik nagyobbik fél az említett vonaltól kezdve némi hullámzatos változatosságok után lassanként egészen elterül s Kalafattól a duna mentében egész a fekete tengerig nyuló nagy síkságot képez. — Néhány azonban e roppant síkságot olyannak képzeljük mint a magyar alföld ez óriási prerolyzó tótenik. Merőleg Oláh ország egy 10–20 öl magas fennsík melyet kisebb nagyobb völgyek és folyamok szeldelnek át – mind észak-déli irányban s temérdek kunhalmok s széles, falukkal megrakott többnyire mély völgyek teszik változatossá. — Itt minden folyamnak, minden leg kisebb patakocskának két medre van, egy ős régi a nagyobbacska vizeknél több száz ölnyi széles völgy melyet tán millio éveken át vájt lassanként a most 10–20 s több ölnyi magas talajban s egy kis tulajdonképeni

medre

meder mely az év melegebb szakában majd mindenütt szárazon hever s bámulásra ragad hogy bírt e parányi vizecske millió s millió köb ölre terjedő földtömegeket elmosni.—

folyók és tavak

A folyamok egyébiránt a földnek nagy eséseé miatt mind rohamosak, medreiket min- den áradáskor változtatók szabályozatlanok de épen e vad rohamosságuk miatt többnyire szabályozhatatlanok is. Az Oltnak mely a Marossal egy hegyből ered s vele nagyságra is egyenlő, még ott is hol már a hegyekből kilép 10-12 lábnyi sebessége van másod per- czenként, s néha egyetlen áradás alatt volt szántóföldek, erdők hazak helyén új medret váj magának s a régi hordó nagyságú kövek- kel, tőből kimosott fákkal s termelékkel tömi be.— A Motru, Zsiu, Ardzsis, Dimbovitza, Jalomitza, Buzeu, Szeret sőt a Prut is kis- sebb nagyobb mesékben ilyen féktelenek, temér- dek mellék ágaiktól a hegyek közelsége és meredeksége miatt egyetlen zápor esőtől rögtön megáradnak fákat hidakat malmokat eltép- nek, medreiket itt elsöprik, amott új kanyarula- tokat vágnak ezért kisebb hajózhatlanok sőt tutajok szállitására is csak a nagyobbak— Olt, Szeret Prut használtathatnak.—

tavak

Az említett nagyobb folyókon kívül nagy tavakban is bővelkedik Oláhország, lenn a fe- kete tengertől csak egy vékony földnyelv által elválasztva az Ali bei és Cunduk, felebb a duna mentén Galatzig a Kitai, Caslabug, Jalpug, Kahul és Bratis, még feljebb a Calarasi Szecii Zimnici Poseli és Nedeai nagy tavak, melyek részben egy egy kissebb folyócska részben és főleg a duna kiöntései által tartatnak fenn.— Az egész Oláh Országban csak T. Severinnél érinti a magas part — a fennsik — közvetlenül a du- nát, Kalefaton alól azomban 2-3000, a- lább 5-6000 ölnyire húzódik végig a duna mentén, s e magas part és a duna med- re közötti tér — mely baltának neveztetik oly alacsony hogy földmivelésre nem al- kalmas mivel a duna évenként rendesen Juniusban elönti.— A régi duna medrek s mélyedések aztán az ár vissza húzódása után tele maradnak vizzel

s

vizzel is így tartatnak fenn a már em-
lített nagy, és számtalan kissebb tavak
és erek.–

Ismét azt gondolhatnók hogy e roppant
terület Kalafattól a tengerig nagy tavaival
ereivel és nádasaival hasonlít a boldog
emlékezetü Sárrétéhez; a térképek, és török
országi oláh ismerőseim elbeszélései után ma-
gam is azt gondoltam és előre örvendettem
a felejthetetlen Sárréti vadászatok újra
élvezhetésének, de mint mindenben úgy eb-
ben is csalatkozám.– A nagy tavaknak
a szárazföld felől 10-20 ölnyi magas-
majdnem meredek partjai vannak helyel
helyel szőlőkkel s bozóttal benőve vagy birka
legelőkül hagyva. az erek be vannak ugyan
nőve náddal és gyékénnyel de ősz felé
többnyire egészen kiszáradnak, a többi füt
dos vagy füzesek fedik, vagy sásos széna
termelés és legelőül használtatnak; de
hozzáférhetetlen ingoványos rétek, úszó lápok-
soha ki nem száradó csíkkal hallal hemzsegő
fenekek nincsenek és úgy álló vadnak híre
sincs – a helyen kaszások sürgölődnek vagy
birka nyájak és barom csordák kolompolnak
mindenfelé 8-10 nappal a víz apadás után
és az ember csak a szúnyogok milliárdjairól
veszi észre hogy tulajdonképen a réten jár.
A halászat azonban a nagy tavakon rend-
szeresen űzetik, de erről alább szólandok
most csak annyit említvén meg, hogy az
egyes említett nagy tavak évi árendája
2-3000 aranyig-sőt magasabbra is felrug.–

<u>időjárás s éghajlat</u>

Az éghajlatot egy felől az általános
földrajzi fekvés másfelől a helynek tenger
szine feletti magassága határozza meg min-
denütt,– mikor egyes vidékekre nagy befo-
lyással van még a talaj minősége és a
közeli környezet.– Láttuk hogy Moldva-
oláh országot észak és északnyugot felől
a 7-8000 láb magas kárpátok határozzák,
túl a dunán ismét– nem igen nagy távol-
ságban a Balkánok húzódnak ellenben
kelet felől ott áll a nyilt tenger és a
széles dunavölgy a tengertől egész a vas
kapuig nyitva áll.– Míg azért az ország
védve van ezek jeges szelétől– és védve
a száritó déli szirokkótól: a keleti
sze-

szeleknek nyitott útja van. s' valóban alig van nap kivált a duna közelében keleti szél nélkül, míg ellenben a déli és északiak ritkák, nyugoti szelek azomban szinte járatosak de már ezek inkább a kárpátok vidékén otthonosak s az kell következtetni hogy a fekete tengerről a duna mentén a vaskapuig toluló szelek a hegyekben meg ütközve visszafordulnak s ott nyugoti szél alakjában meg oda térnek vissza honnan elindultak.— E két szél uralkodásának köszöni Olá ország duna hajózása olcsó és könnyű voltát – a vontatás hajók ritkán kénszerülnek vesztegleni többnyire dagadt vitorlákkal úszhatnak felfelé a dunán a nálunk divatos állatkínzó és idő vesztegető s még is drága vontatás pedig egészen ismeretlen.—

Ez uralkodó szelek rendesen csak nappal fúnak, nyári estéken rendesen meg szünnek s akkor egy-két órával nap lement után alig érezhető léghuzam kerdődik a hegyekről lefelé mi az éjjeleket sokkal hűvösebbekké teszi mint oly nagy meleg nap után – minők itt járnak – várni lehetne, ezért a hozzá nem szokott ember sehol könnyebben meg nem hül mint itt.— A nyári meleg oly napokon midőn szélcsend van 30 R. fokon is felül emelkedik künn a sík mezőn, a hideg ellenben nagy ritkasági képen száll le 20°ig mi együtt körülbelöl +10° közép mérsékletet adna,– megjegyzendő azomban hogy a nyár sokkal hosszabb a télnél s gyakran még Septemberben is majdnem tűrhetlen melegek vannak.—

Szelek
Clima

Hihetőleg éppen a tengeri lég egyenes behatása folytán az ősz majd mindig gyönyörű meleg és hosszú Olá Országban, tavasz ellenben úgy szólván nincs – a télen át kihült tengerről jövő szelek még Aprilisban is ~~hirtelt~~ kellemetlen hidegek s apró zivatarokat hoznak, mikor pedig végre a nap Májusban erőt vesz a hidegen egyszerre kanikulai forróság lesz.— Mindez természetesen csak a sík földre szól, mert a hegyeken folytonosan minél fellyebb haladunk annál hűvösebb van

még

míg végre a határ hegyek szomszédságában oly zord éghajlatot lelünk hol a hó csak Juniusban olvad s Septemberben ujra le esik, hol aztán fenyveseken s hegyi füvön kivül semmi nem is terem.–

Az évenkint lehulló vizmennyiséget nem tudom, 12 évi tapasztalatom szerint az idő inkább száraznak mint vizesnek mondható s általmosint Magyar ország déli részeivel egyenlő– de nagyon különböző abban hogy míg a magyar sikságon rémes villámok és dörgések járnak melyeket talán csak az Amerikai prairiek viharai múlnak felül addig Ola országban az esők sokkal keve sebb villámokkal járnak s tán épen en= nek következtében a jégesők és ziványok valóban ritkák.– 1871?

Össze foglalva tehát bátran mondhatjuk hogy Olá ország éghajlata a Magyar országénál valamivel enyhébb– déliesebb s ez észrevehető a növényzeten is mert a rétek virágosabbak– a kukoricza magasabb az erdők hamarabb felnőnek s van néhány kerti növény s pár melegebb égalji vad melyek nálunk épen nem találtatók míg itt egészen közönségesek.–

talaj

A talaj 2000 négyszög mérföldnyi helyen természetesen mindenütt egyforma nem lehet sőt majdnem a hány határ annyi féle.– Osztjuk azért két fő osztályra hegyi és síkira. A hegyi ismét két alosztályra választható u. m. hegy aljaira (: podgoria :) mely átmegy az 1000–2000 lábat meg nem haladó magasságu vidékek értenek és valóságos hegyire.– talaj

A magas hegyekben ugyszólván minden csúcs minden hegyhát más–más talajjal bír a sze= rint a mint a hegyben uralkodó kőzet sa= giás jellegét málladványára is ranyomta. Tapasztaltam néhány nagy kiterjedésü uraság tom erdészeti felmérése is szabályozásánál mily nehéz egyetlen vidék talaj minőségét is meghatározni épen a keresztes nagy változatosság miatt, lehetetlent akarnék tehát ha e rövid ismertetések ~~után~~ kereté be az egész Kárpát lánczolat ismertetését beakarnám szoritani.– Eltekintve a föld minőségétől mindenek előtt arra fordítám figyelmemet milyen vastag föld réteg bo

rizja az alsó fekvő sziklákat s úgy ta-
láltam hogy a nagy meredekségeket és víz-
mosásokat kivéve mindenütt van annyi hogy
a fák gyökerei megfogódzhatnak s az
egészen kopasz vagy igen gyéren s hézagosan
fedett helyek nem tesznek többet az egésznek 10
15 százalékánál; a talaj minősége ritkán
annyira meszes-krétás vagy kődarabos és görge-
teges hogy növényzet táplálására alkalmatlan
legyen többnyire csillám pala, gneisz-kesely-
kő réteges mész agyag s kevés durva homok
vagy kagylós kövülesek málladéka vegyítve
a századok vagy ezredek lehulló falevelei
korhadványaival. Ezért a növényzet mindenütt-
hol az emberi pusztítás ki nem irtotta dús
és erőteljes.—

A hegyalját a kárpátok kifutó- s több-
nyire lassan síksággá lapuló ágai képezik;
Kavics hordalékok, törmelékek s conglomerá-
tok ugyan itt ott erekben is találhatók, de
leginkább lapos puha réteges kövekre vasta-
gon borító sárga vagy szürke s itt ott már-
gás meszes föld játssza a fő szerepet. He-
lyenként láttam több ölnyi mélységű jó
nagy hegyoldalakat képező oly erős szürke
ős agyagot melyet csákánnyal is alig lehet
vágni csak a felső arasznyi réteg volt rajta
puha barna televény - másutt sárgás agyag
az alap lávás- vagy korhadt meszes kövecs-
kel.—

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Hozzá járulván még ehez a kedvező általá-
ban délnek fekvés e vidék növényzete a leg-
bujább s legalakosabb. Gyakran órákig-majd-
nem napokig visz az út szépnél szebb házak-
kal tarka falvak közt; a házak környékét nagy
kiterjedésben szilvások és gyümölcsösök a hegy
oldalakat szőlőskertek - a hátakat s völgyeket
tölgy- fájdalom többnyire csetromboló erdők
borítják.—

A sík föld minősége három fő rovat
alá foglalható, az elsőt képezi a sivó homok
mely lassanként nyirí homokká fejlődik
a több több agyag vegyület által. Ilyen az
egész országban kevés van leginkább csak
a duna partján, különösen Zalefaton alól
pár mérföldnyi szélességben terjedve az
Olt torkolatáig és már természeten jobb ve-
gyü

gyülésben Oltenitza és Kalarás környékén le
a Jalomitza torkolatáig, és végre Izmail és
Kilia vidékén le a fekete tengerig. – E fövő ho-
mok is többnyire kövér s legalább gyér füvet
és rozst terem, vannak azonban foltonként egé-
szen laza részei is melyeket a szél halmokká
hullámokká alakít de melyek csak addig tarta-
nak míg ellenkező szél ismét szétrombolja s más
kéz alakítja őket. – E vidékek tele vannak
apróbb tavak és álló vizekkel – kevesebb háborga-
tásnak az emberek s barom csordáktól ezért a
vadnak különösen a daru túzok és reznek (: törpe
túzok) felettek kedvenc tanyául szolgálnak. –
Második a homoknak agyaggali azon ve-
gyülete melyben a homok még több mint az agyag. –
Ebből már sokkal nagyobb terület jut oláh
országnak s ilyen az egész Baragani mezőség
mely a dunától és Szeret torkolatától Buzeo
és Mizilig s innen majdnem egyenes vonal-
ban le Oltenitzáig terjed miker Kovurlui, Kahul
és Izmail megyék egy részét is számíthatjuk.
E vidék egész Oláh országban leglakatlanabb
minek oka részint a föld csekély termő erejében fekszik mert csak rozst kölest s kukoriczát és durva szénát terem,
részint azon körülményben keresendő hogy víze
is igen gyéren van. – A Buzeu és Jalomitza fo-
lyók s mellék ágacskái széles mély völgyek
fenekén folynak, e völgyek part oldalaiban van-
nak a faluk s fenn a végtelen kelásztalan
fennsík majdnem egészen lakatlan és mivelet-
len csak ökrök és barom csordák legelőjéül
használtatik melyeken 20–24 öles mély kutak
ból isznak meg, melyekből ökrök vagy lovak
kal húzatják fel nagy bivaly tömlőkben a
különben igen jó friss vizet. Ez a túzoknak
és reznekeknek legkedveltebb hazája s Bukarest
vadászat kedvelő közönsége itt szokta golyós
fegyverét és lövési ügyességét kipróbálgatni. –
A harmadik legjobb és legnagyobb ki-
terjedésű a fekete talaj azon roppant területű
föld mely a hegyaljától a fenn említett
határokig terjed mind ilyen. Kevés fekete
homok vegyülésénél fogva sokkal könnyeb-
ben mívelhető a magyar alföldi agyag-
nál, fenekestelen sárrá ritkán válik és
akkor sem oly kétségbe ejtő ragadós mint
amaz, még is a legjobb búza s termékeny-
ségen minden egyéb termelésre alkalmas. Van-
nak egész megyék melyeket nem nagyon rég

még

még végtelen erdőség borított s így az írás-föld ős termő erejében van s trágyázás nélkül durva mívelés mellett is kitűnően terem.—

a földmívelés szerinti beosztása

Igen óhajtanám itt pontosan kimutat-hatni mennyi van az egész ország területéből mívelés alatt és minő mívelés alatt de fáj-dalom az ország kataszteralilag felmérve soha nem volt, s az állami kimutatások is csu-pa bevallás után állíttattak össze melyek természetesen mindig alantabb állanak a valóságnál de főként különösen ezen ország-ban hol százados birtokosnak is alig van mérnök által felmért gazdasági térképe a legjobb szándék mellett se tudhatja ma-ga a birtokos sem mennyije van; másfelől a szántóföldek ma is mindennap növeked-nek az eddigi köz legelők és erdők rovására s 1864 óta — mely évről az állami kimutatások szólnak tetemesen megszaporodtak.

Hogy még is legalább megközelítőleg némi fogalmat adhassak róla íme kiírom a leg-nevezetesebbeket:

1° Moldvában

szántóföld	2 354 548	rogon
kaszáló rét	1 056 787	"
legelő	2 266 321	"
erdő	1 974 318	"
szőlők	81 800	"
kertek és gyümölcsös	111 442	"
míveletlen s mívelhetlen	436 173	"
hiány ~~vizek és tavak helye~~ (above: hijány)	1 188 611	"
összeg =	9 470 000	

2° Oláhországban:

szántóföldek	2 574 240	"
kaszáló rétek	1 010 056	"
legelők	3 750 105	"
erdők	2 440 437	"
szőlők	126 399	"
kertek gyümölcsösök	219 502	"
mívelhetlen helyek	523 934	"
hiány ~~vizek és falvak helye~~ (above: hijány)	3 979 827	"
összeg	14 624 500	

Jegyzet: Mint fentebb említém az önkén-tes bevallás alapján rosz akarat és nem tudás miatt a kimutatás tetemesen kevesebb összeget adott ki mint az állam területe

kiteszi

kitesz: másfelöl a városok és faluk által elfoglalt helyek Moldvában épen nincsenek kimutatva, Oláhországról ~~városokra 64511 pg.~~ városok, faluk s helységekre ~~pengő~~ . . . . 128128 . pengő van jegyezve ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ha mái a jóval kissebb Moldvára 100 000 pengőt, összesen tehát az egészre 228128 pengőt számitunk s ezt levonjuk a hiányból még mindég 4 940 310 pengő hiány marad, melyet a 4-5 év óta nagy haladást tett földmivelés dacára sem csaphatunk az azóta felszánt szántások rovatára mert a kimutatás szerint az összes szántott föld csak 4928788 hold a pedig érthetlen hogy az utolsó év szaporodása az egész segit felülmulná.–

Az általánosan könnyebben áttekinthető szokást követve a fennebbi számok össze vannak százalékokban kifejezve levének:

szántó földek	20.5 %
rétek és legelök	33.7
erdök	18.5
szölök és kertek	2.3
városok	1.
müveletlen földek	4.
hijány	20.
	100.

Én 11 év alatt közel 350 ezer holdnyi terséget mértem fel és szabályoztam, mégpedig ez összegnek fele a sik fele a hegyek és hegy alljára esik s ezekből egy kivonatot összeállitva egészen más százaléki viszonyokat találtam. legfeltünőbb a miveletlen földek %-ai, hisz csupán a dülő és országutak 2.5 majd 3% tesznek ki, hisz a vizek tavak haszontalan mocsárok kopár homokok meredek puszta hegy omlások együtt majdnem 20% tesznek ki.– De az is igen csalékony hogy a sik és hegyvidéket együttesen számitjuk százalékokra mert a sikságnak fele szántóföld mig a hegyeken alig egy két %.–

Népesség

Óhajtván minél hamarabb átesni ezen száraz adatok elsorolásán – melyek egyébaránt a nemzetgazdásznak érdekesebbek a legregényesebb elbeszéléseknél: mellőzöm a nagyon apró részletezéseket, csupán következőkre szoritkozom:

Moldova összes lakossága — 1 463 927 lélek
Oláh országé . . . . . . 2 400 921. "
összesen = 3 864 848. "

Nevezetes azomban – és semmi más europai nemzeteknél elő nem forduló körülmény a nőknek sokkal kissebb száma mint a férfiaknak nevezetesen 1 995 861 férfi mellett van csak . . . . . . 1 868 987 nő, tehát — 1268:74el ~~férfinál~~ több férfi mint nő. – tehát majd 3.3 százalékkal több mint nő.

Csak a zsidók közt van még szembetűnőbb arány mit Mózes egy tisztaságra vonatkozó törvényének tulajdonitnak az orvosok, és még Olasz országban több közel 1%-kal a férfiak száma – máshol mindenütt a nők vannak többen. – E különösséget Oláh országban csak az által gondolom némileg megmagyarázhatni hogy 1º százados óta nem katonáskodik az az nem harcol 2º sok zsidó van kiknél ez rendes állapot ~~3º gazzaik megnősülnek~~ 3º a köznép igen kevés gondot fordit gyermekei nevelésére az orvosról irtózik s igy talán gyengébb lévén a leány gyermek a fiúnál több hal el belőle tehetetlen kis korában. – ~~s még egy ok melyet a babonákróli értekezés alatt megemlitendek.~~ – és 4º a zestra vagy női hozomány rendszer és a babonaiság – melyeknek ~~okai hatását az ezről szóló rovatban kifejtendem.~~ –

Eredményeül tekinthető a szerbeknél divatos ekeverezni hagyása, vagy hin a teknőbe folyvása az ujszülött kis leánykáknak, mely azomban gyilkos szokás hirét Oláh országban is hallottam, a nélkül azomban hogy bizonyos lehetnék felőle. –

Talán legjobban érdekelnek bennünket a nemzetiség szerinti kimutatások. –

A moldvai kimutatások, hol a magyar faluk nem oly divatos mint a Rosetti és Bratiano pestises körében, sokkal részletesebbek és őszintébbek mint a Bukurestben gyártottak és imé következők

Moldvában: Oláh . . . . . 1 185 132.
Szláv fajok . . . 89 662
Magyarok . . . 37 879

"	görög	6658. "
"	látin fajuak	6953. "
"	örmény	3435. "
"	török	81. "
"	zsidó	124867. "

Oláh országban így van kimutatva:

földiek (: pamunteni :)	2193774 lélek
osztrákok	15477 "
poroszok	1060 "
angolok	816 "
franczia és olaszok	482 "
muszkák	990 "
görögök	3770 "
törökök	1543 "
más féle idegenek	377 "

a zsidók mint nemzet épen nincsenek kü lön rovatra érdemesítve, valamint mi magya rok sem hanem mind be vagyunk foglalva az osztrák közös név alá, – a vallás szerinti sorozatból azomban látható hogy a zsidók száma 5258 van téve – mely összeget levonva a 15000 osztrákból marad kerek számmal 10000. Eb ből vonjuk le az Austriai nemetek számát, mely csak magában Bukarestben legalább 5000 s az egész országra nem téve többet még más 3000 nél – mi pedig kevés, – lenne Oláh országban 2000 magyar! Már pedig csak magában Bukarestben több van 10000 nél s a többi városokon és falukon szétszórva élő ket legalább másik tíz ezerre lehet tenni úgy hogy az egyesült Oláh fejedelemségben lakók összes száma meghaladja az 50 ezeret.

Tagadhatatlan azomban hogy e magyarság többnyire székely atyánkfiainak legalább fele oláh átalakuló s valóban lassankint oláhvá is lesz, mert ha oláhvá nem lenne úgy a számos évi székely kivándorlások folytán már legalább egy pár száz ezernyinek kellene itt lenni; úgy tehát némileg méltán foglal hatták őket a pamuntán = belföldi elnevezés rovatába; igen együgyü ember volna azomban a ki azt vélné hogy ez elnevezés csupa történetből császott oda nem egyéb ez, ~~mint~~ idegen gyülölő és mindent rumunizálni akaró fogásnál – mi megjöttan szemünkbe tűnik ha végig menvén a duna partján T. Szeverintől egész Szulináig meg győzödünk hogy a falvaknak legalább egy

har

3

harmada bulgár. De azért a fennirézett ki-
mutatásban egyetlen szerb vagy bulgár sem sze-
repel s csakugyan oláh is lesz ezektől nem
sokára - valamint a csangóktól is mert bez-
zeg nem engedtek ilt kiváltságokat az idege-
neknek mint nálunk ők maguknak követel-
nek, hanem rumunizálnak par force s jaj
lenne annak a pópának vagy falusi bírónak
ki bulgár községéhez bulgár nyelven merne
misét vagy igazságot szolgáltatni.

Zsidó is sokkal több van Moldvában 125 ezer-
nél s akkor midőn a verespártiak idejében
keresztes háborut prédikáltak ellenük és min-
den idegen ellen a lapok félmillióról beszél-
tek - az azonban szinten túlzás volt, de azt
hiszem 200-250 ezerre ~~legkisebb~~ nagyítás nélkül
tehetni számukat. —

Görög is van legalább tíz annyi, mi már
csak abból kilátszik, hogy a kisebb Moldvára
6600 at tett, míg a nagyobb oláh országra csak
3700 at; pedig itt több férfi van mint amott
s annak 2/3a görög; de meg itt van a duna
és a duna parton végig alig van más ke-
reskedő mint görög. S ezeknek száma nem
3000 de ~~harmincz~~ kisszer(?) ezerrel is meghaladja; mivel azon-

ban ezeknek 9/10-e nem a kis Hellen földről való, hanem a török birodalomból; ezeket is mind a földi (pamuteán?) zavarba tette.

Hát a czigányok nem is érdemlenek tán
említést? kik még 24 év előtt ezek voltak
az oláh nemzetnek legnélkülözhetlenebb fiai
ezek voltak az európai néger rabszolgák, és
belőlük teltek ki a mezei munkásokon kí-
vül a falusi kovácsok inasok, kocsisok
szakácsok, dajkák, szolgálók, muzsikusok
peczérek, szabadosok, udvari bolondok: Stir-
bey herczeg azután felszabadította őket a rab-
szolgaság alól, s azóta részint elvegyültek
az oláhok közt, részint még is külön cso-
portokat - itt ott egész falukat képeznek,
de mindenütt találhatók úgy a városokban
mint a falukon, pusztákon, s igen is félen
s aligha 8-10 % át ki nem teszik az összes
népességnek? —

Jobban megközelíti azért a valóságot ha
az oláhok számát legfelyebb 3 millióra teszük
a többiekét pedig következőleg: bulgár, szerb
és muszka 300 000, zsidó 250 ezer, czigány
150 ezer, görög 65-70 ezer, magyar 50-60 ezer
német 15 ezer más idegenek 15-20 ezer. —

Így puszta számokban kimutatva is

jobban

jobban arányúlnak tehát idegen faji polgártársaikhoz mint mi magyarok, mert a lakosságnak mintegy 3/4 ét képezik; hát még ha hozzá gondoljuk hogy sikerült nekik az idegeneket egyszer el oláhositani és ez oláhositás folyvást sokkal nagyobb erélylyel és rigorral folytattatik mint ily kevés politikai jelentőséggel és csekély köz-miveltséggel biró nemzettől várni lehetne. — Nem csak gyermekei lesznek az idegeneknek már az első nemzedék alatt oláhokká, de nagyrészt magok a bevándorlók is néhány évi itt lakás után már házi nyelvül is az oláht használják a magukét helyett, vagy legalább a székelyek módjára saját nyelvüket úgy meg spékelik oláh szavakkal hogy megérthessük végett mind két nyelvet értenünk kell. —

Nincs tárgy e föld kerekségén mely nemzeti fennállhatásunk érdekében nagyobb figyelmet érdemelne ennél s valahányszor erről gondolkozom elszomorodva félelemmel tekintek nemzetünk jövőjébe. — Azt már nem is kérdem hová lett az a sok mindenféle nép mely a népvándorlás idejében elözönlé Európát — hiszen tudjuk hogy egygyé olvadt azon népekkel melyeket legyőzött — nem is hozom fel Angolhont és különösen Francia Országot hol a frank-német, normann Breton Bask, kevés annyi volt mint a gallus s azon roppant elsajátitási hatalmat mely a lotringai és elsassi németből oly rövid idő alatt dühös német ellenséget teremtett, hisz mindezekre azt lehetne mondani hogy a fegyveres nemzeti hatalmas állás és magasabb miveltség okozói ennek. Pedig hogy magában a hatalom nem elég mutatja a világtól rettegett törökök példája, hogy a magasabb miveltség sokat tesz ugyan de nem főkellék mutatja ma szemünk láttára a muszka s negative a lengyel mely hatalma- és szomszédainál sokkal nagyobb miveltsége daczára és erőszakolás mellett sem volt képes litvan alattvalóit lengyellé tenni; — de még legszomorúbban mutatjuk mi magyarok kik ma is alig vagyunk többen mint mikor Árpád kihoroszkolosz hozni századokon keresztül hatalmasak

és legalább meghódított különböző fajú népeinknél míveltebbek is voltunk és vagyunk: de egy oly szomorú népre fordítom figyelmünket mely sem hatalom sem mívelség tekintetében, sem számban velünk nem versenyezhet, — értem az oláht, a mely még is visszataszító politikai hányattatásai, s századokon át tartott jelentéktelen lealázott helyzete és a míveltődésben nem csekélyebb hátramaradása daczára megalakulásától kezdve mai napig minden idegen elemet feloldva, és hihetetlen gyorsan oláhvá téve szemlátomást szaporodik.—

Hogy az oláh nyelv a Traián legióinak romlott latinjából és a dákok s később a hunnok, bulgárok kunok tatárok nyelvei töredékeiből alakult még pedig oly módon, hogy a különböző barbar nyelv töredékek a szavakat, a latin jargon pedig az ~~egész~~ szóközési módját adta: azon kétkedni nem lehet ha a mai oláh nyelv mellett a latint, magyart vagy régi hunnt s törököt és bulgárt értjük.— A hová a római kard eljutott, eljutott a nyelv is, s minél nagyobb és tartósabb volt a hatalom annál latinabb lön a nyelv; hogy pedig a római uralmat itt megszüntetett idegen betolakodók mint hunnok bulgárok kunok saját nyelvükkel el nem nyomták a latinosságot, annak oka abban keresendő, hogy e nyelvek hihetőleg semmi irodalommal nem bírtak, sőt tán ~~betűik sem levén~~ az egyszerű írás is ismeretlen volt nálok s így szükségből a kész latint ~~[illegible]~~ használták; ezt látszik bizonyítani különösen a bulgárok példája kik az által hogy a vallással a Cirill írmódot használni kezdték, egészen elvesztették eredeti török fajú nyelvüket, s oly annyira szlávizálódtak hogy ma tisztán a szláv törzshöz számíttatnak, ámbár eredetileg épen nem szlávok sőt nyelvük is csak annyira szláv, mint az oláh latin.—

Előállította tehát az oláh nyelvet a római hatalom, fenntartotta a latin nyelvnek minden itt találta és később részint erővel részint önként betolakodó népek nyelve feletti mívelsége, de elterjedésének és elolákosító hatalmának oka véleményem szerint követ-kező:

kezökben keresendö: nyelvük könnyüsége, passiv ellenállási képességük, és rendszeres, csaknem erőszakos oláhizálás.

~~Egyfelől~~ Maga a nyelv- mint a latinnak minden származékja tiszta, hangzatos és könnyen tanulható. latinul vagy olaszul beszélő mivelt ember fél év alatt, a legközönségebb mester ember vagy földmivelő is egy év alatt már eltanulja; ugyan ilyen az olasz és spanyol s részben a franczia nyelv is míg a szláv nyelvek már valamivel nehezebbek, a német félék megtanulása két- három annyi idő igényel a magyart és törököt pedig igen nehezen s jól meg hosszu évek során sem lehet elsajátitani. Bizonyitja ezt különösen a kis gyermekek beszélni kezdése ideje, az oláh gyermekek már egy éves korukban beszélnek a mienk a két év után kezdenek, sőt itt oláh vidékeken még tiszta magyar háznál is többnyire oláh szavakon kezdik gyermekeink a beszédet s csak később tanulják meg a magyart, s épen igy vannak gyermekeikkel az itt lakó németek is, alig birják őket németekké nevelni míg az oláh nyelvet csak az utczán hallva mind különös előszeretettel elsajátitják. – A nyelv könnyüsége tehát nekik legjobb szövetségesük s nekünk a mienk legyözhetlen nehézsége legnagyobb ellenségünk, – de van egy még ennél is hatalmasabb rugó s ez a passiv ellenállási képesség. –

Mióta a római hatalom megtört – tehát e vidéken már 1500 év óta soha az oláh nagy szerepet nem játszott, Stefán vajda (:cel mare:) és Mihály vitéz kora is csekély másodrendü állás, s az ország vagy egyenesen alárendelt hübérese volt a hatalmasabb ~~magyar vagy török~~ lengyel ~~török meg...~~ szomszédnak, vagy legalább annyira ezek kegyétől függött, hogy önállónak nem is nevezhető. Itt magyar lengyel, török tatár hatalmaskodott mindég s ez erős vezedelmes szomszédok ellen nem maradt az oláhnak egyéb fegyvere a megadásnál. – Igy fejlődött ki azon politika hogy mindég az erősnek kell hódolni s a vesztes féltől – ha bár az szövetséges volt is azonnal a győzőhöz pártolni, mit az oláh azon közmondásával fejez ki „~~a le~~ „a meghajtott fejet nem vágja le a kard" de mivel az élet halál harczokat vivó hatal

talmas szomszédok között egyik sem fekszene- ik ereje támogatását egyik sem foglalta el mint saját tartományát, hanem megelégedett vele ha az oláh nem volt nyilt ellenség – az egymást pusztitó nagyok közt türetve megmaradt és megszaporodott, ~~az~~ ~~oláh~~, ~~de~~ benne azonban az ő saját sanyargatóik ellen gyülölet s erő hiányában a passiv ellenállás fejlődött ki. – Bizony a bojárok is tán még nagyobb ~~ellenségei~~ sanyargatói voltak a népnek mint a kül ellenség ~~...~~ s e zsarnokok ellen ismét csak a türelem volt a parasztnak egyedüli fegyvere, – türelem szinleg s gyülölet a szivben!

Hogy a passiv ellenállás mily hatalmas fegyver megmutatta nemzetünk József ~~császár~~ és Ferencz József császárról ~~atyja~~; pedig mi felényire se értjük azt mint az oláh. – Az oláh parasztban legkisebb önérzet sincs – ha bármi istentelenségen rajta kapjuk és szidjuk nem áll ellent, hanem össze teszi kezeit és elismeri hogy hibás, hogy bünös. – azzal menti magát hogy ő tudatlan, – hogy ő barom (: noi sintem prostü-noi sintem dobitoci :) – ha üti az ember ordit mint a fába esett féreg – mit tudjon vele szól járt s csinálni az ember? S nem csak a paraszt ilyen – hisz egykor Stirbey herczeg – ki igen szigoru ember volt – össze szidott egy fő-ispánt, s ennek felelete mai napig fenn maradt tréfás közmondás képen:

– Maga buta (: prost :) mondá neki a herczeg.
– Buta nagyságos uram
Maga ostoba! (: ticalosu :)
– Ostoba nagyságos uram.

Ezen móddal aztán nem lehet boldogulni ellenök. Ha jött a török parancsolhatott neki törökül nem boldogult – nu sciu – lőn a felelet jött a magyar, vagy később a német ~~...~~ és a muszka – ennek is csak nu sciu val felelt s azzal felel nálunk is ha még úgy tud is magyarul. – Különben is minden latin faj nehezen és rosszul tanul idegen nyelveket, de tán egy sem oly konok ragaszkodó a magáéhoz mint az oláh; – hisz általánosan tapasztalt dolog már a bánságban is hogy ha egy ~~város~~ szerb házhoz oláh leány kerül szolgálni, a vőlegény és az egész háznép kéntelen nyelvét megtanulni – ő nem tanul meg szerbül, vagy ha egy faluba egyetlen oláh család költözik miatta a szomszédok tanulnak meg oláhul – nem ő a falu nyelvén. –

Az egy vallás- és ezen valláson a templomi szolgálatnak olá nyelven tartása természetesen hatalmas fenntartó eszköz a mit nálunk a protestáns hiten levőknél szembetűnően tapasztalhatunk szintén- s passiv ellen állásukon kivül ez ovta meg nemzetiségüket a török hatalom ellen s e teszi ma a bulgárt s a görög és örmény ó hitűeket oláhá meg pedig nem önkentesen hanem erőszakolva mert a templomokban sem szabad másként mint oláhul misézni s az engedelmeskedni nem akaró görögöket szuronyokkal verték ki görög templomaikból s hozták be ezek ...ába az olá nyelvet.–

Végül a kormány elkövet mindent hogy a gyülölt idegennek türhetlenné tegye az olá földet s vagy az ország elhagyására vagy oláhá levelbe kénszerítse.– Itt ugyan nem kap hivatalt a ki nem olá- s jaj lenne annak ki itt olyan külön nemzetiségi propagandát terjesztgetne mint ők hazánkban tejesztenek hisz nem rég nagy bosszankodással emlité a Pressa hogy olyan ujonczok is akadtak kik nem tudnak oláhul s bennünket vádoltak hogy nemzetiségi propagandát üzünk és már Moldva némely részét meg magyarizáltuk (: Ez alatt azt kell érteni hogy meg van néhány csangó magyar ki nem tud oláhul:) Mellesleg említve erre a Bukaresti Lloyd meglehetősen megfelelt s megmondá nekik hogy aligha inkább nem félhet a magyar a romanizálástól mint ők a magyarizálástól.– Volt pedig egynek egy képviselő is a csangók közzül, de a bolondok házába zárattták volna azt ha à la Macelariu itt kezdett volna az ország gyülésében anya nyelvén szónokolni.

Majd a vallás és nevelés rovata alatt kifejtendem minő módokat használnak fel az ifjuságnak olá szellembeni tartására- itt elég legyen még megemlítenem hogy a mi kis protestans templomunkba is be akarták erőszakolni az olá nyelvet, s azt mondá Rosetti cultus minister korában Kovács Ferencz lelkésznek„ akasszon fel ön ha meg nem mutatom hogy nem prédikáltat és magyarizál itt nekem„ s a Kovács eltávozásának, illetőleg annak hogy az olá kor-

kormány őt az ellene felbőszített Oláhok által felbőszített tömeg nyers erőszakoskodása ellen nem védte, nincsen ez az oka.—

Nem csak hivatalt nem kaphat a ki nem oláh, sőt ha rég hivatalban volt is vagy kitesik, vagy legalább megtagadják jogát a 20 évi szolgálat és pénz levonások daczára is a nyugdijazásától; de még némely kivétel nélküli független életmód gyakorolhatása is a nemzetiségtől feltételeztetik, így például ügyvéd csak születése vagy naturalizált oláh lehet és a magán vállalatoknál is pl. a vasutaknál ki van kötve hogy oláhok alkalmaztassanak a kik csak alkalmazhatók.—

Távol legyen azonban tőlem a gondolat hogy e beli igyekezeteiket megrójjam, hisz ma a nemzetiségi kérdések világában élünk és addig míg eljön az a kor, mi a vallásra nézve némely felvilágosodott világrészeiben már eljött hogy őseink vallás háborúi szánalmas mosolygással emlékszünk mint unokáink nemzetiségi harczaink oktalanságán bámulkodnak: szükség az árral úszni mert különben eldöntetünk; az oláhok követett módokat tehát mint igen tanulságosnak mutatkozó szert követendőnek ajánlom inkább s nem akarom átlátni miért ne lehetne és szabadna épen ő ellenük harczainkban ugyan azon fegyvert használni melyet ők találtak fel és használnak harczaikban ellenünk.

Az igaz hogy a mi nyelvünk rendkívül nehéz grammatikája miatt nem oly könnyen ragad az idegenre mint az övék, de nem ebben fekszik az ok miért nem magyarizáltuk az egész ország minden lakosságát ezer év alatt, hanem azon hibában mely úgy meg volt őseinkben mint bennünk hogy nem is akartuk magyarnak elismerni s leráhogattuk ha azt mondta <u>én magyar vagyok</u>, mi bántuk a földesúr mi nyelven beszél jobbágya még a magyar paraszt előtt is diákul beszélt hogy ne értse is a magas társalgási nyelv előbb latin majd német lett mint ma franczia és ángol.

Az is furcsa egy jelenet hogy a holt latin nyelv nem a latin fajoknál élt legtovább ha nem nálunk és szerencsétlen lengyel szomszédainknál; legtöbb baja azonban úgy nálunk mint ezeknél az egyedül idvezítő catholica

vallás

vallás s az ettől elválhatatlan türelmetlenség s az ez által felélesztett felekezeti gyűlölet okozott. – Pázmán Péter többet ártott Magyar ország nemzetiségének mint Batu khán vagy Solimán s a török felsőség minden vallás és nemzetiségi felekezeti különbség nélkül egygyé forrasztott s 15 millió magyart teremtett volna – míg az országlás minden tekintetben úgy önre zilálta érdekeinket hogy hozzánk hasonló nemzet nincs több a világon. –

Most már meg van a baj, most már érezzük mi hibákat követtek el őseink, látjuk hogy ezen segíteni kellene de az a kérdés hogy? ..... Egyik haragja azt mondja **erővel** másik éppen ellenkezőleg hogy **türelemmel** kormányunk a mint látom úgy bánik vele mint az orvos az ~~gyógyíthatatlan~~ olyan beteggel kinek meggyógyítását maga se reményvén keveset törődik vele. – én részemről legalább az oláhok irányában azt a módot ajánlom melyet az oláhok használnak magok ellen, meglehet hogy keveset vagy semmit nem használna de csak okosabb a politikában azt az elvet követni hogy „mérj azon mértékkel melyet neked mérnek" mint olyan jó keresztyénnek lenni hogy annak „ki egy felől arcúl csap fordítsd a másikat."

Emlős és tollas házi állatok.

„ „ Oláh Országban . . . . 771 224.
együtt az ökör fajból = 2 704 904 db.

jobban arányúlnak tehát idegen nemzetiségü polgártársaikhoz mint mi magyarok, mert a lakosságnak legalább 3/4ed képezik, hát még ha hozzá gondoljuk hogy sikerült nekik és folyvást sikerül az idegeneket eloláhositani, hogy nem csak hogy az idegenek gyermekei pár nemzedék alatt egészen oláhokká lesznek de magok a bevándorlók is néhány évi itt lakás után már házi nyelvül is az oláht használják s ritkább a fehér kollónál az olyan ember ki huzamosb lakás mellett olá nyelven ne beszéljen.

Vallás dolgában még nagyobb előnyben állnak mert nem csak ők mind keleti görög hitüek hanem ilyenek a görögök, bulgárok czigányok is mind s csak a magyarok oszlanak két részre, ~~egyiknek~~ fele r. catholicus hitekhez a francziák és olaszok; másik fele protestáns hitekhez ismét a németek és Angolok számitathatnak – összesen nem teznek 100 ezeret; négy külön tesületet képeznek azomban a kivált Moldvában roppant nagy számban élő zsidók.—

A föld területéhez arányitva esik tehát minden négyszög mérföldre: 1785 lélek, holdok szerint pedig – 1296 négyszög öles (: olá) holdakból minden lélekre jut 6 és egy negyed.—

Házi állatok száma.

~~Kimutathatnám ugyan külön Moldvát és külön Olá országot de egyszerüsités végett össze foglalom – megjegyezvén hogy az összegből a szarvas marhákénál Olá országra 3/4 Moldvára 1/4 esik.~~

Hogy azon roppant különbséget kimutathassam mely Moldva és Olá ország barombani gazdagsága között létezik – míg ellenben a földmivelés Moldvában nagyobb tökéllyel üzetik mint emitt: kénytelen vagyok a két tartomány barom létszámát egymás mellé állitni de külön adni elő:

Van pedig szarvasmarha – össze foglalva bikák sőt ünőt a borjúkig ~~Moldvában~~ szaporitásra való Moldvában ... ... 646 600.
" Olá Országban ... 1218 130.
~~...~~ igás ökör Moldvában ... ... 68 950.
" " Olá Országban ... ... 771 224.
együtt az ökör fejből = 2704 904 db.

bivaly Moldvában ------ 2102 db.
" Oláhországban ------ 89182

bivaly összesen = 91284 db.

E tekintetben nagy különbség alkalmaza[illegible] kimutatásaiban is alapszik ugyan, másfelől azonban oka abban keresendő hogy az oláh igen csekély számban tart bivalyt, míg ellenben a bulgár majdnem kizárólag csak bivalyokat tart még szántó és vonó munkákra is.—

Összes szarvas marha állománya tehát az egész országnak = 2796188 darab;— tehát körül belől 4 lélekre esik 3 db— vagy is egy főre 3/4 db.—

A lovak száma ismét felette aránytalan a két tartomány közt m. Moldvában 77300 db
Oláhországban ellenben ---- 371657. "

lovak összege együtt = 448957. db

ha még ide akarjuk számítani az öszvéreket és szamarakat van Moldvában .. 1134 db.
Oláhországban ---- 6553.

együtt 7687 db

az az mind két tartomány összes ló állománya .... 456644. db
a mi rendkívül kevés minthogy majd 8 és két lélekre esik egy darab.—

Juh van Moldvában ... 1696000.
" Oláhországban 3759000
Kecske Moldvában ..., 80230
" Oláhországban ---. 377500

juhfaj együtt = 5912730.

tehát valamivel több mint másfél darab esik egy lélekre.—

Sertés Moldvában ------ 256120
" Oláhországban .... 918870.

összesen = 1174990. db

tehát nem egészen három és lélekre esik egy darab.—

Mindezeket összefoglalva látjuk hogy az egész ország lábas barom állománya = 10340552 darabot tesz,— esik tehát minden lélekre 2 és 2/3 ad darab.—

A szárnyasok

A szárnyasok állományáról következő kimutatást találtam:

Pulyka:	Moldvában	105 000.
"	Oláh országban	192 000.
Lúd és récze	Moldvában . . .	950 000.
" " "	Oláh országban . .	880 000.
tyúk féle	Moldvában	1 948 000
" "	Oláh országban	2 840 000
galambokat gondolomra teszem		500 000
szárnyasok összege		7 415 000.

tehát nem egészen két darab egy egy lélekre.—

Ezen állatok fajait illetőleg következő felvilágosításokkal szolgálhatok:

A szarvas marha rövid lábú és félrövid szarvú zömök vaskos faj csakhogy kisebb az európában kedvelt fajoknál s a svájczinak és kurta szarú fajának keverékéből lenne megközelítőleg előállítható.— Munkára sokkal lassúbb a magyar ökröknél, de a zord időjárást jobban tűri úgyhogy majd egész télen is szabadon barangolnak s a legnagyobb hó idejében is legfeljebb szalma kazlak tövében s nyomorultul össze tákolt színekben állják ki a telet.— Valamennyi szántás hordás s teher szállítás ökrökkel végeztetik; a lóvali munkálás csaknem hallatlan ritkaság, bivalyokat pedig csak a duna menti bulgárok használnak.—

Közép ára egy pár szép nagy ökörnek 30 arany egy tehéné 8-10.

A bivalyok gyönyörű szépek nagyok és erősek, e mellett valamint a szarvas marhák is szelídebbek mint nálunk – részint mezei munkák végzésére részint tejelésre használtatnak különösen a bulgárok és czigányok által. Lassúsága daczára megérdemelné ez az özönvíz előtti állat hogy nálunk jobban neveltessék mert roppant tömeg hússal s ahoz mért erővel bír különösen pedig teje hasonlíthatlanul jobb bár mi tehén tejnél s jó bánás mellett ép oly jámbor és szelíd mint bár mely más házi állat.— Nagy nehézséggel jár azonban az idő viszontagságaitóli megvédése mert sem a nagy meleget sem a hideget nem szenvedheti;— nyáron ha szerét teheti vizbe megy vagy bele fekszik

a

a porsolyába mint a disznó, télen pedig jó
meleg istálló kell neki úgy hogy az itteniek
vermeket- úgy nevezett bordélokat készitenek
számára.- Van azombam azon rendkivüli
előnye hogy a marha vészt nem egy könnyen
kapja el- a mi az itteni sós fajdalom ná-
lunk is elharapódzni kezdő marha vészes
korban nem csekély figyelmet érdemel.—
Ára egy jó fejős bivalytehénnek 12-15
arany- jármos és vágóért nem igen adnak
ennyit.—

Az itteni juh középen áll a tulajdon
képeni birka és nagy szőrü magyar juh közt;
emennél sokkal kurtább és amannál hosszabb
és durvább gyapjuval bir.- gyapjának mazsája
itt 100-120 ezüst huszasával fizettetik.- Húsa
jobb mint a nálunk való birkáé annak
oka egyébaránt nem a fajban hanem az ég
hajlat behatásában keresendő- mert török or-
szágban különösen a tenger partokon még
az erdélyi nagy kinőtt juhok is elvesztik
nehány hét alatt kellemetlen szagukat.-
Sok és zsíros tejet adnak, túrók pedig
tömöttebb, finomabb hímtás szolgáltat mint
a magyar juhé.- Az idő viszontagságait
nagyon jól türi- egész télen istálló nélkül
telel és ezt legalább eddigelé járványos
betegsége nincs,- mi azomban ismét a fenn-
sikí jó legelőnek s nem fajának tulajdo-
nitandó mert itt az erdélyi juh sem döglik
A báránynak ára Bukarestben 5-6- a
kinőtt juhoké 8-12 huszas.—

A lovaknak- értem a belföldi lovakat-
itt két faja van a moldvai faj a hegyi
poniknak lengyel vagy muszka fajjali
keveréke: ezek kissé hosszú, sőt szoppant
sörényü és farkú széles, zömök kunfajú
lovak, közép számmal 14- 14½ markosok
durva természetü de igen kitartók.- Az
oláh lovak pedig ugyancsak a vad hegyi
poniknak keverékei részint erdélyi- részint
török lóval. Csak szép kis ~~lábnak~~ pa-
tájú szikár lábúak apró fülekkel villogó
szemekkel csinos de kis termettel.- Arány-
lag széles szügyűek vastag nyakúak kis
fejűek.- Rendkívül kitartók és nem drá-
lás

lás sem kora dolgában nem finyásak.— Van azon kívül azon jó tulajdonságuk, hogy kurta termetöknél fogva az itteni útazásra oly alkalmas poroszka járást igen könnyen megtanúlják.—

Ez említett két faj lovat használja minden-ki fuvarozás és szekerezésre, ugyanezekből szedetnek a huszonság lovai is. Finomabb városi kocsi lovakkal azonban Erdély látja el az úri osztályt valamint paripákkal is a tisztikart. Angol és arabs lovak csak a ritkaságok közzé tartoznak.—

Közönséges jó hámos oláh ló ára 20-24- jó poroszka rasse 30-35 arany- az erdélyi lovak 60-80-100 aranyon és feljebb is elkelnek.—

Szamarakat csak a juhászok őrzői a hegy lakók használnak de egyikre sem fordítatik gond és sem a török országi szép nagy szamarakkal sem a 15-16 markos erős szép spanyol és francia öszvérekkel nem versenyezhetnek és így csenevésznek és elhanyagoltatnak mint nálunk.

A disznónak minden faja képviselve van ugyan de az összes európai fajok alig teszik az oláh fajnak egy töredékét.— Az oláh disznó piszkos fehér szálkás szőrű végig felálló vaddisznó szerű éles sertével, fülei aprók fel-állók, termete közép nagyságú, természete vad, nem nagyon rossz hízó noha a mangalicával nem versenyezhetik, nehezen perzselhető vagy kopasztható és kissé durva húsú.— Ez után következik számra a szerb disznó, me-lyet a Mihály szerb herceg uradalmai és Misa Anasztaszievics hozatak be 10-12 év előtt és az óta gyors elszaporodásnak örvendenek és idővel az eredeti fajt kiszorítják - ezt mindenki ismeri nálunk szalontinos név alatt. Egy kis Angol-chinai disznó említést sem érdemel, hanem némely vidéken kezd el-terjedni a szalontai veres- oláh fajjal keresztezve és egy igen nagy konya fülü durva faj mely szamár disznónak nevez-tetik és abban különbözik más fajoktól hogy patája vagy hasítatlan körme van.— Ritka eset hogy a nyájak ise torok gyíkot kapjanak, valamint arra sem tudok esetet hogy trichinnes disznó hús került volna

isr

itt piaczra; noha ez igen csekély érv a
lészerzés ellen miután az élelmi czikkeknek
egészségi szempontbóli rendőri megvizsgálása
a jámbor otthoniasok sorát társitják.–

Oláország házi szárnyasai s a mieink
közt alig van észrevehető különbség.– A puly-
kák ép olyanok. pávát az egész országban
sehol nem láttam gyöngy tyúkot is ritkán.
Lúd kétféle van közönséges és fodros tollu.–
Récze szinte kétféle egyik a nálunk is ott-
honos házi ruca mely a vad tőke ruczának
megszelidített rokona s egy valamivel kissebb
barna rucza mely a veres barna fütyö ru-
czának megszelidítésétől származhatott, mert
vad fajától még abban is hasonlít hogy tojása
gyönge zöldes szinü.–

A cochin chinai tyúkok itt is hamar
elterjedtek de most ismét felhagytak velök
tagadhatatlan azomban hogy behozatalok azon
haszonnal járt hogy a másikkali össze kor-
csulás által megnagyobbodott a tyúkfaj.

Galamb csak egy két faj van– neveztetik
a közönséges úgy nevezett paraszt galamb
és itt ott a városokban a bukfencző.–
Egyfelől nincs meg az itteni népben az ér-
dekeltség ilyen apróbb jövedelmet hozó ál-
latok gyümölcsök nemesitése iránt más
felől a nagyszámú sólymok ölyvek miatt
itt nagy fajta nehezen repülő galamb nem
is élhetne meg.–

Vadak. és halak.

Ha az utazó ember az europa más országaiho-
képest aránylag csekély népességet– a durva szán-
tó vető munkát– a gazzal tövis bokrok és
bozóttól felvert szántóföldeket, a hullámzatos
nem nagyon kemény talaju s szelid ég-
hajlatot (sűrű cserjés erdőkkel) megtekinti azt hinné hogy egy
nagy vadas kertre talált melyben a termé-
szet bőkezüleg megadott mindent a vad sze-
mélyzetesítésére.– De mennyire csalatkozik ha
jó kutyáját előre bocsátva órákat sőt na-
pokat elbódoroghat míg egy árva nyúlat
felugrat; vannak oly vidékek hol 20–30
ezer holdnyi sík és erdő pusztaságokat fel
mértem és szabályoztam a nélkül hogy egy
év alatt egy nyulat lássak, s a friss hó
le

leesse után sokszor bosszankodva tapasztaltam hogy óráig elvadászhatik az ember míg egy elsővedt nyomot lát, azt is az erdőkön öt hat paraszt puskás – a síkon egy egy falka paraszt agarász nyomorgatja; – legbiztosabb mértéke a vad hiánynak az hogy a bukaresti piaczon 6–7 húszas egy nyúl ára. –

Nemes vadról éppen szó sincs – nem csak az egész nagy sík föld roppant kiterjedésü erdőiben de még a hegyekben sincs őz kivéven egy két mértföldnyire az Erdélyi határoktól ott is – a mint 68 ban a breznitzai (: Orsovától é. i zeverinyi:) roppant kiterjedésü erdő hegyekben egész éven át dolgozva meggyőződtem állandó vad épen nincs, mert a mint az erdő kerülök mondák ha egy pár őz átlévéd német országból (: igy hivják ott ~~kr~~ hazánkat:) azonnal lábon van három falu s meg kell annak halni. A legmagasabb havas fü. nélkül hegyeken akad még ritkaság képp egy egy őz s vadkecske s néha a duna parti nagy füzes erdőkbe át vándorol a befagyott dunán de el nem szaporodhatik már csak azért sem mert e füzeseket minden évben elönti a duna. –

Szarvas és vaddisznó a gyergyói, csiki havasokon Bucses Retezát s átaljában a határokon pár mértföldnyire egészen lakhatlan s ~~helyenkint~~ járhatatlan Kárpátok zugaiban kapható még. –

Dúvad azomban annál több van, különösen róka és farkas mindenütt a hol csak búvó helyet kaphat. – A paraszt puskás a nyúlnak is fütyent s csak ha megrettenve meg áll tudja ellőni a róka s farkast tehát igen ritkán ejtetik el általok de még a mi legnagyobb baj lehetetlen rendes hajtó vadászatokat tartani mert a hajtók sőt a puskások is lármázva – pipázva mennek állomásaikra és rendetlenül hajtanak s a ravasz dúvad ritkán jő lövésre. Bizonyos hogy átlag véve minden falura esik 2–3 db farkas és 5–6 róka. e szerint az országban lehet igen valószinüleg 10–12 ezer farkas s vagy 30–40 ezer róka, – melyek azon kivül hogy minden vadat kipusztitanak valóságos csapások a juhnyá.

nyájak és szarvasokra nézve.– Legkisebb számitással is 3-4000 borjú és csikó- 30-40 ezer juh és bárány és malacz és sok pár száz ezer aprójószág az ezek által évenke okozott kár.–

Ezeken kivül van sok görény és vad macska- síkságokért a hegyekben hiúz és elég sok medve is.–

Szárnyas vad aránylag sokkal több van mert a paraszt nem igen tudja elpusztitani az úri osztály pedig itt éppen nem vadászat kedvelő és alig van tizedrészényi valamire való vadász mint nálunk.–

A túzok az egész nagy síkságon otthonos és meglehetős számmal van hol búza föl dek bozótos mezsgyéiben költ- vadászata a- zonban kivált sörétes fegyverrel nem igen hatásos fáradozás; annál mulatságosabb a törpe túzok vagy reznek vadászata, mely hasonlag itt költ, ősszel pedig 50-60 sőt nagyobb csapatokba összesereglik és jó vizslával vagy cserkesse vadászható.– Nevét sajátságos zizegő repüléséről kapta, de oláh neve szpurkács még jobb mert a szpr az ő saját messze hallo csörgő hangjának utánzása.–

Van még az itteni nagy síkságoknak egy nemes szárnyasa a fajdtyúk- ez mint a túzok úgy szintén a síkon- nagy télben a füzesekben tanyázik, rendkivüli éberségű mi- att még a túzoknál is nehezebben kaphatni- ennek megfelelőleg a hegyekben vad pulyka és bővebben császár madár található, mind kettőt lestől sippal hivogatva vagy vércse (: kotyogással) alatt meglopva lehet lőni.– Fogoly meglehetős számmal van olyan évek- ben melyek~~ben~~ a hosszas havazás sok elöli meg, mert nagy hóban a parasztok hálóval össze fogdossák mind.– Fürj van elég noha jóval kevesebb mint hazánk déli részein, különösen a bánátban

Állandó vízi vad kevés van, csak itt ott a duna örvényeit és egyes vizek mint pl. a dimbovitza és Prut lapos mocsárjaiban ősz felé azonban temérdek gödény látogat- ja és pusztitja a nagy halas tavakat.– darvak és vadludak szintén roppant nagy csapatokban látogatják a dunai vidékeket, köztük a hattyú és kalifa- rucza

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ruca mint nem épen ritka nemes vizi vad érdemel említését.- Szám is kevesebb van mint nálunk de ennek helyét a kócsag pótolja mely igen nagy számmal található minden folyó mentén.-

A szalonkák és gázlóknak (: strandläufer :) talán egy faja sem költ itt a bibiczet s néhány sirályfélét kivéve, ősszel és tavaszszal azonban számtalan megjelennek s némely vidéken úgy az erdei mint vizi szalonkák és szélkiáltók nagy számmal telepednek le.- Különösen egy hazánkban ismeretlen félig gibicz félig sznepf érdemel említést melynek egyik faja gerlicze nagyságú és színű másika valamivel nagyobb pirostas zöldes tollú puha de nem nagyon hosszú csőrrel.- Fehéres szegélyű szalonka szárnyakkal, ezek nagy csapatokban járnak párhetig a száraz legelőkön.-

Galamb és gerlicze, mint szintén hí-ros és szürke rigó szintén kevesebb számmal van mint nálunk.—

A pacsirták közt említést érdemel a nagy török vagy örves pacsirta mely itt is csak a duna mentén otthonos s nálunk nagyon ritka s néha télen csapatokban látható egy szép tarka- majdnem stiglicz színű kis fajta pacsirta.-

Énekes madár- veréb és fecskének mind azon faja mely nálunk otthonos itt is nagy számmal él.-

Temérdek azonban a varjúk, szarkák, ~~var szék~~ mindenféle színű vércsék és sólymok, ölyvek, kányák, sasok és keselyűk száma melyeket épen nem pusztít senki. Nem egyszer látni 50 - 60 nagy barna és szürke keselyűt egy pár dögre össze gyűlve, a fekete varjak ellen pedig némely vidéken csőszöket kell tartani kukoriczaérés tájon mert száz ezrekre menő csapataik képesek egész táblákat tönkre tenni.

A mennyire jelentéktelen és egészen számításból kihagyandó a vadhús fogyasztás mint élelmi czikk ép oly nagy fontosságú a hal.- Vallásuknál fogva e nép rendkívül sokat böjtöl; a sok szigorú száraz böjt közt néha megenged-

tetik

szerint neki a hal evés; ilyen napokon a czin-
gardag is szegény egyaránt halat eszik, az
elsö friss a második sósan alakban, de
a nélkül is többre becsülik mindég a halat
a húsnál.—

A duna halászati jog az államé, ez
adja bérbe s itt azonban csak nagy halak
ra ugymint viza, tok és harcsákra lehet
vadászni. Egy nagy hosszú gyakran több
száz öles kötélről melyet üres tökök, vagy
dugója darabok tartanak fenn a víz színén
számtalan kissebb nagyobb horog csüng le
a vízbe melyek közül a nagyobbak két
három águak nyilazottak és mind nem
kivül finom hegyesek de csalétek nél
kül. A mindég mozgó ivódó hal e
messterséges tövisek közül ha csak leg
kevésbé is megakad egyben el van veszve
mert menekülni akarása által úgy bele
vergödik hogy többé nem szabadulhat.—
Így leginkább csak igen nagy halakat
fognak melyek közt a több mázsára
növö harcsák nagyságukért a vizák és
tokok pedig nagyságukon kivül húsja
ért és különösen ikráikért /: caviar:/
igen kedveltek. E nagy halakon kivül
a 2-3 lábnyira növö duna kecsege és
tavaszal a tengerből felnyomuló szkum-
bria nevü arasznyi nagyságu - heringek
fajához tartozó finom izletes hal még a
dunának egyik legkeresettebb hala.

A bérlök többnyire idegenek nevezetesen
görögök szerbek és néha magyarok. Pikés
környéken találtam egyszer békésiekre, kiket
szögödiekre. Egy nád gunyhó csinos sima
alakja által gyaníttatá velem hogy ezt nem
paraszt oláh vagy bolgár csinálta közelébb
menvén hallom hogy egy férfi gyermeket
tanít a.bé ab ozni; benézek s kellemes
meglepetésemre látom hogy az iskola mester ma
ga a halász gazda tanítványai pedig saját
gyermekei.— Örült szegény jó magyar ö is
hogy magyar embert lát. Elmondá hogy
a halászat eredményével általában meg lenné
nek elégedve s nem panaszkodhatnának
halszüke ellen, de mit ér úgymond min
den lépten nyomon belénk akadékoskod
nak majd az csendárok majd a tiszt
viselök

viselők és csupa ajándék hal tenyészetüket felrugnak annyit mint az árvíz meg sem hagynak nyugton ezért is - de még gyermekeink végett is haza kellend men-nünk hisz csak nem hagyhatjuk gyerme-keket neveletlenül!

Mily fölséges ellentét a magyar és oláh közt!!–

Az nagy tavakon halászat a birtokosok tulajdona; és már egészen máskép halásznak mint a nyilt dunán.– Mivel minden hal csak is a dunából jön epedve várják az árvíz megjöttét és gondosan ügyelnek a pil-lanatra midőn az vissza kezd húzódni.– Ha a víz csak néhány hüvelyknyit esik és a dunávali egyetközösséget azonnal el nem zárják - vége a halászatnak - vala-mennyi hal elmegy néhány óra alatt vissza a dunába.– Mikor az árvíz nem igen nagy úgy hogy a tavak csak néhány mélyebb éren telnek meg akkor könnyű az elzárás, a nagy czölöpök már előre levannak verve s a medrében is csak a rostélyul szol-gáló hosszú vékony karókat kell beverni a mi hamar meg van.– Végigjárná azonban azon halász ki egy rostélyzattal akarná halait vissza tartani mert a hal tiszta tudatával látszik bírni annak hogy most még van jogosan és mindent elkövet a sza-badulhatásra. A rostélyzat egy öllel is felül ér a vizen, de ez nem gátolja meg az átugrálást, különösen a potyka néha fut messziről és oly hatalmasan veti át magát hogy ritkán kell ugrását néhány-szor ismételni. Ezt aztán azzal előzik meg hogy hátrább még egy rostélyt építnek és körül a levegőbe egy ezer hálót von-nak ki - az átugró halak sehol ebbe hullanak és a potyogós hálóból nem bírnak többé elég erővel újra tovább ugrani.–

– De úgy látszik észreveszik ezt is, mert aztán a rostélyzat mellett a földbe fúródnak mit a puha posványos iszapban nem könnyű meggátolni. Olvastam indiai és chinai ha-lakról melyek a legkeményebb agyagba is befúrakodnak a mi potykáink ugyanezt teszik, nem úgy hogy ott dermedten ki várják a száraz idők elmúltát, hanem

hogy

hogy átfúrakodva a túlsó szabad vízbe jussa-
son és ha ez egyetlen egynek sikerül, vége
a halnak mert ezt a lyukat kiszagolják
és rajta megszöknek; — ezt azzal gátolják meg
hogy még a partba is sűrű cölöpöket vernek. —
Mind ezek csak kisérletek a menekülés-
re de az állat kitartóbb mint a néma
és tökéletlen szervezetű haltól várnánk, a va-
lódi ostrom csak ezután jön még. — A roham-
hoz magának viznek ellentállhatatlan nyomását
használják fel oly módon hogy oldalvást a
rostélyzárakhoz tapintnak a fenéktől egész a
víz színéig oly roppant tömegben hogy a le-
folyni akaró víz felsolalik és utóljára a
nyomás minden gátat szétzúz, — ez ellen nincs
más módszer mint lovakkal gázolni és
nagy rúdakkal verni őket; sokszor azonban
oly tömegesen vannak és annyiszor megújít-
ják a rohamot hogy ember és ló kifáradva
szétszórik a gát, — ezért elővigyázatból mindég
legalább két — néha több egymásutáni rostély-
zárat is készítenek. —
A mondottaktól látható hogy ha a víz
oly nagy hogy egész réteket elborít, az el-
zárás rendkívül nehéz és a legnagyobb éber-
ség mellett is csak ritkán sikerül mert a
hosszú vonalon valahol átfúródnak és a
hal nagyja megmenekül. —
A fogás a rostélyzár mellett történik
még pedig eleinte egyszerű kis merítés ál-
tal, később [illegible] épített sövény rostély-
zattal mely úgy állíttatik fel hogy a víz fe-
nekéről indulva lassankint a víz színe fölé
emelkedik; oldalt rostélyzár gátolja a mene-
külést és a zár rostélyon nyitott kapun ki-
tolúló halak lassankint a száraz sövény
alapra vergődnek ki. — A nagy tavakon pe-
dig 100-150 öles hosszú hálókat használ-
nak melyeknek alján ón golyók fölén
parafák vannak és e háló falat pár
erős csónak vonja lassan előre míg meg
telt. —
Legnagyobb a haszon ha a halat frissen
lehet eladni mi végett nagy jégvermekről is
kell a bérlőnek gondoskodnia és az oly év
melyben jég nem volt hiányban lehet bő-
halban nehéz az értékesítés; — a frissen
el nem adható hal tömeget lesózzák és
napon

nagyon szárítják s így is nagy jelentékeny-
ségű árú czikket képez.– Az ilyen halár-
hely messziről büdös – a sózott és szárított
halnak oly undorító szaga van hogy még em-
lítésétől is émelyeg az ember gyomra de az
oláknak ez legnagyobb nyalánkságúl szolgál
egyébaránt de gustibus s a t.

Mellék fogásúl tekinthető a rák mely itt
tömegre a nagy fajú szőke folyami; csík
azonban nincs vagy legalább említést nem
érdemlő csekély mennyiségben van.–

Semmi tudomást nem kaphattam az
évi hal fogyasztási mennyiség felől, csupa
kósza becsléseket meg nem akarok használni, de
hogy a termelt összeg nem felel meg a szükség-
letnek az világos abból hogy a hal rendsze-
rint drágább a húsnál még néha 3-4 annyi is, és
abból hogy dermesztő hidegekben is látja az
ember az olá asszonyokat lepedővel mere-
getni a patakokat.– Lepedővel mondom
mert a folyamok és patakok ép úgy res
nullius-nak tekintetnek mint a mezők
vada már annyira ki van irtva hogy há-
lóval fogni már lehetetlen s egy arasznyi
halacska már nagy ritkaságnak mondható.–
Végre a külföld is tetemes hal mennyiséget
szállít ide nem csak szardella de sózott
alakban is s a bosporusi szárított czíri
egyike a legkelendőbb czikkeknek.–

Mivel pedig pro majorem dei gloriam
húst enni az esztendőnek két harmadában
nagyobb bűn a keleti keresztény hit szerint
mint lopni csalni és részegeskedni: szükség-
ből megtanulták enni a csigákat, kagylókat
és tengeri polipokat is. Ez utolsó végtelen
büdös penészes nagy pók kinézésű, rágható-
szívós, tápló eledel. hogy élvezhető legyen
büdös olaj és eczet kell hozzá.– a kerti csi-
gákat gondolom a németek is eszik, a közön-
séges úgynevezett békateknős kagylókat
nálunk is megpróbálhatja akárki.–

Bámulatos kitartás és ügyességgel bír az
olá a vadak utáni leskelődésben és hal
fogdosásban. a hegyi olá belever egy kis
tenyérnyi deszkába néhány hegyes szeget
nyélbe üti s ezzel el tudja fogni a sebe-
sen iramló pisztrángot; egy másikat
láttam hogy egy bot végibe kötni hegyes
tüz

tükes szúrt ~~melyek~~ csillag ~~kéne~~ módra
és mellé egy libegő veres kakas tollat erősített; ha már a víz fenekén lapuló pisztrang felé nyújtja e libegő tollat, az magasra ugrik ki a légbe utána és rendesen fenn akad valamelyik tűben.—

Másik az öt vagy véde legmélyebb helyein bedőlt fák alá lebukott s az árnyékot keresö halakból puszta kézzel fogdos össze, többnyire sikerrel.— Egyásaljában szereti a bogarászást az az egy rucza vagy madár- vagy nehány kis ujjnyi halacska után képes egész nap elleselkedni nem gondolva meg hogy az alatt dolgozva bizonyosan 4-5 annyi ~~xx~~ értet keresheté.—

Rovarok, bogarak

Noha a természet igen alkalmassá tette e vidék éghajlati réti és erdei virágokban gazdag országot a méh tenyésztésre ~~meg~~ minek legnagyobb bizonysága az hogy a vadméhek és darazsok minden faja nagy számban tenyészik mindenütt még is aránylag igen kevés méhes tartanak.— Az erdőbb vidékeken van ugyan minden faluban egy két méhekkel bíbelődő ember de a termelt méz és viasz mennyiség oly kevés hogy a beföldi- s a keleti szállásival együtt járó viasz gyertyákbani tetemes fogyasztást nem fedezi.—

Oka e méhtenyésztésbeni hátramaradásnak a vele bánásbani teljes járatlanság.— Mindenek előtt jó kasokra volna szükség mert kényelmes lakás nélkül az állat is csak nyomorog, azonban megfoghatatlan hogy a sok alkalmas anyag - rekettye vagy gyékény - daczára az oláh nem képes egy méhkast vagy szekérkast fonni.— Szekér kasok a parasztok által éppen nem használtatnak a mi keveset gazdasági féleik elhasználhatnak azt Erdélyből hozzák. Méhkas helyett pedig nagy kínnal kiváj az oláh egy rőfnyi hosszú - arasznyi átmérőjű fatuskót, darab durva deszkával betetejezi s fúr rá bejárásul egy lyukat.— Ennek belsőalma alig terjed mint egy fonott veszű kosnak s ha tele van pöczkolni felette

bajos

méh

kajos, kighaslánsága mára természetesen fullasz-
tó meleg és hamar tele levő szipolyjal.–
A raj bejogás és kiszogásai körül is ügyesle-
nül járnak el szükség esetén téli élelemről
és szállásról is rosszul gondoskodnak így e
nem csekély jövedelmi forrás hanyagság és
tudatlanság miatt felényi hasznot sem hajt
mint jó bánásmód mellett még akkor is
hozmia kellene ha csak azok annyian ~~az egyenek~~
foglalkoznának vele mint most.–

Sokkal nevezetesebb termelési czikk ez
ennél a selyem bogár.

Nem bírtam ugyan statisztikai kimutatást
kapni a termelt és mennyiség felől de
ha elgondolom hogy kivált a 60as évek
elején alig volt olyan paraszt ház melyben
ne tenyésztették volna, sőt a hétbik és birto
kosok is oly nagyban termelték, hogy némelyik
5-600 sőt 1000 okán felül adtak el: azt
hiszem keveset mondok ha az említett évek
beni eladott gubó mennyiséget 800 ezer – ki
egy millió okára teszem.– (: egy oka = 2.20 bécsi font:)
Még pedig ezen mennyiségbe nem is értem bele
a saját használatra termesztett olá selymet
csak a finom kivitelre szánttat melyet
itt akkor olasz és francia kereskedők
szedtek össze s nagyobb részint még itt helyben
kitölteztették s tojásul vitték el.–

Az olá gubó nagy puha fehér, meglehe-
tősen sok de durva selymet ád ennek gu-
bó okában rendes ára 5-6 frank (: okájáért)
az olasz gubó ellenben csak felényi nagy
testszín sárgás-zöldes fehér- és igen finom
szövegű kemény s nem galamb tojás alakú
mint amaz, hanem olyan mintha két kis
puska golyót egy ~~másba~~ vázonba fognánk.–
Mivel a 60as évek elején olasz és frank
honban bogár vész volt az itteniek ellen
ben szép egészségesek voltak hallatlan árat
fizettek a finom tojásért- már 1860 ban
fel ment egy okán nyers gubó ára egy
napoleonra sőt két aranyra is- 61ben a
zsombar 3 arany sőt két napoleont is meg
adtak érte, e két három évben tehát leg
alább 4-5 millió napoleon d'or jött be
csupán selyemért s valóban az idő óta
szűnt meg itt az arany (pesztán aranyt)
lenni

Selyem bogár

nedvesen nem kell nekik enni adni, – ezenki-
vül füsttől és erős léghuzamtól óvni kell. –
Itt mindennap megtakarítják egyszer, mi úgy
esik meg hogy a friss levélre átmásznak s
az ott hagyott szemetet kórót és toll sep-
rűvel eltávolítják, – e tisztaságot a hernyó na-
gyon szereti s bátran oda lehet neki adni
nem tesz betegségé. – A franciák soha nem tisz-
títják mert az aranyi magasra gyűlt hul-
ladék kiállhatatlan szagot kap s betegség
kivül egyik okozója a gyakori bogár veszenek.
Vetkezési alvás idején nyugodtan kell
őket hagyni s ismét csak akkor adni
enni midőn az egész pólcomi csapat fel
ébredt. –
A betegeket megismerni arról hogy sárgás
színt kapnak – tetején pedig kis törés alakú
farkuk hegye megfeketedik; – mihelyest ilyen
fekete pontot farkukat veszünk észre, azon-
nal el kell őket különíteni mert egy kés be-
tegről különben mindre átragad ha pedig
egy évben sok beteg volt meg a rostélyzatot is
el kell égetni mert mint a marha vésznél min-
den általuk érintett tárgyak újabb betegsé-
geket szülnek meg a következő évadokra is. –
Midőn fel akarnak szőni – az az begubóz-
ódjuk eljött – kezd seprű gallyakat rakunk
padjaikra s begubózás után még 3-4 napig
nyugodtan hagyjuk mert belülről még dol-
goznak s csak azután szedjük le a magnak
valókat különösen nagy óvatossággal – a többit
26-32° meleg által meg fullasztjuk. –
A ~~kikölteni~~ magnak való gubókat cér-
nára fűzve tartják mind addig míg
a pillangók kibújnak, akkor vásznakra rakják
s utóbb tojásaikat bádog edénybe rakják
melynek tetején apró lyukakat ütnek hogy a
lég járja s a pincékben tartatik ki. –
Mint mondám a selyem tenyésztés itt a
60-61 és 62 dik évben oly nagyban űzetett
hogy egy eperfa levél termése 5-6 frankon vás-
[illegible] is ekkor azonban ötben még elég ma-
[illegible] s az olasz és francia kereskedők
kimaradtak. – Kimaradásukat nem az itt oru-
mutatkozó vész okozta – mint itt szerették hinni-
hanem elijeszté őket a sok méltatlan bánás
mód melyben pártolás és ide válogatás he-
lyett részesültek.

A „Serici culture" czimü franczia lap közvetlen szerint említi a kereskedők visszahúzódásának: Az olá kormány semmiben nem segit bennünket sőt minden megcsalásainkat behunyt szemmel nézi. A vendéglők sőt magán tulajdonosok is olyan szobákért melyeknek rendes napi dija 2-2½ frank szokott lenni tőlünk 5-6 frankot vesznek a bérkocsisok máskor 15-20 frankért kellene napjára kapni — mi tőlünk 50-60 at kérnek de mindez még legfeljebb a politikai illető dolog. lenne — történt azomban hogy látva a termelők mérséktelen hallatlan magos átkövetelései egész falukkal megalkudtunk egy napoleonban okajára és több ezer napoleont osztottunk ki foglalóúl, még is midőn a kész selymet önne szedni mentünk, ha a piaci ár csak néhány krajczárral volt is magasabb más eladták vagy eldugták a parasztok gubóikat s legfeljebb annyit adtak a mennyi a foglaló volt sok esetben még annyit se. Legnagyobb csalást azomban a kész tojásokkal űznek — szárféle nem kötelheszi magunk ellenőrzésül meg bélyegeztük a vásznat melyre a pillangók tojásaikat rakják és a kiragóst gubókat megvizsgáltuk — mégis a megyei hatóságoktól némely gyüjtők hivatalos bizonyítványt mellékeltek a begyüjtött tojásokhoz hogy azok nem olá — hanem binom fajúak és még is a kikelt bogarak olasz ei frankhonban mind keresztek lettek. — Hát ezerekre rugóan a hat törvényes keresetet inditottunk s kisült hogy úgy termelők mint gyüjtők titokban olá gubókat is szedtek s a mi jegyzett vásznainkra rá dobták az olá pillangót s így még a jót is elkorcsosították — de ezért nem kaptunk volna kárpótlást s a birák és közhivatalnokok olyan ajándékokat követelnek tőlünk mi kelett volna magával a kárral. —

Egy hanyagolta el a kormány e milliókat hozó termelési ágat s igy űzték el e telhetetlen — a világon legmegromlottabb is legmegvesztegethetőbb nyomorult tisztviselők a gazdag kereskedőket hazájukból — minek következménye az lett hogy már 1864ben 10 frankot sem lehetett eladni a gubót s a mily kevéssé felkarolta e nép a selyem tenyésztést —

ép

egy oly hiselen fel és hajyon vele nem lévén a hi megvesze.—

Most már csak saját szükségletükre termelnek több olá- az a durva mint finom selymet melyből ezután az annyok pamuttal össze szött durva fehér szövetet- így nevezett trandzsikot készítenek melyből mint férfiak nem- de kivált a nő nem ingeket is fejre való kendőket visel.—

A mennyire általános ezen föld és éghajlat méhek és selyem hernyóknak egy oly kedvező az áraltmas tárgyat és bogaraknak is.- A hörcsök kivételével- még ész ismeretlen- minden fajú mezei patkány és egér nagyobb mennyiségben van mint nálunk, vakondak túrások és gözü halmoktól hepehupás a föld, békák gyíkok kígyók prücskök ~~még a ... ...~~, ~~... ...~~ skorpiók ~~is ... a ...~~- néha ~~...~~ ezek igen ritkák:- legyek szúnyogok bögöly is a felső dunánál a kolumbácsi legyek milliárdjai teszik kiállhatlanná a nyarat ~~de ezek csak által ...~~ Látni is néha- bár ritkán at.. kora óriás varangyokat- kefo gigas- mint egy ember ökle, a kígyók közt csak egyetlen mérges faj van, a nálunk is honos korna kígyó -vipera berus- melynek marása halálos is lehet ugyan de az még sem igaz hogy az embert ugrándva megtámadja, hogy a teheneт s lovat megmarja stb; ellenkezőleg igen lassú és ügyetlen a többi kígyókhoz képest és azon néhány közül melyeket én fogtam egy sem támadott meg; még földi pók- tarantalla- is vok van- de én 10 év alatt nem tudok rá esetet hogy valakit meg mart volna,- mind a mellett a parasztok ettől is- de különösen a kígyótól iszonyatosan félnek.- Az altridiken ennyire rettegett kolumbácsi legyek itt is csak a vaskapu táján vannak s valamint a szél által felhajtatva a duna mentén egész Turnu Mogurelleig. Ezek valóságos apró bögölyök ~~...~~ hegyes szúró orral: szúrások egész vészthozók s embernél azonnal fél mogyorónyira dagad és a daganat több napig eltart, állatnál a szúrás környéke lencse nagyságúra dagad és vérvörös lesz, s oly kiállhatlan ezen okoz hogy a lovak- ökrök addig futnak

Kígyók

legyek

mere,

menekülni akarván elölök míg alélten öszve esnek a kutyák a dunába ugrottak, hanem a disznó fel sem veszi mint szinten a juhoknak is keveset ártnak mert az egész légy járás ideje alatt láttam őket a legyeken legelészni; a szarvas marha mellől legalább éjjelen az nagy füstet hajtják el és a marha el nem mozdul a sűrű ganaj füst mellől.- Szerencse hogy e legyek nem egész nyáron vannak különben az ezektől látogatott vidéken minden marha kiveszne, de csak a Májushói első csapat veszedelmes s ez 2-3 hétig tart, az azután járók már nem oly mérgesek - az Augusztusiak pedig semmivel sem ártalmasabbak a közönséges apró marha légynél.- Hogy is tulajdonképen hol teremnek e milliárd számu legyek az talány máig is; kétségtelenül azon regényes szép vidéken születnek hol a duna Baziáson alól befurakodva a hegyek közzé szétrombolva a vaskapuig tartó gátakat s oly meredek vad szakadékos szikla falakat teremtett minők Europában sehol sincsenek.- E kőhalmazak repedezései lehetnek tanyájuk s eddig elé itt kereste őket minden vizsgáló, noha a felfedezés nem sokat használna mivel a járhatlan s közzé férhetlen vidéken kiirtásukra gondolni sem lehet; nem hagyhatom azomban említetlenül azon gyanúmat hogy nem is a szikla hasadékokba rakják petéiket hanem száraz füvek és gallyak ágacskái közzé helyezik el. 1867 ben nem messze Ó. Szeverintől az így száraz kórókon fehéres pamuk féle szövött kis gubácskákat vettem észre, néhányat felbontván azt tapasztalám hogy mindenikben 10-12 kis kifejletlen legyecske volt úgy egymás mellé fektetve mint a méhek sejtjei; sokkal fejletlenebbek voltak hogy sem felismerhettem volna valyon kolumbácsi legyek é vagy közönséges apró tehén legyek - nagyságuk még akkora sem volt mint a kolumbácsiaké színök fakó sárgás s szárnyaik még gyűrött színtelenek voltak, ~~[illegible]~~ azomban világosan látható volt hogy nem bogarak s az óta gyanúm van hogy ezek a kolumbácsi legyek.-

Mennyiségük iszonyu.- Egyszer Zimony és Alexandria közt valóságos rovar esőbe jutottam mely jó félóráig át tartott; a lehulló rovarkák a zsúzsok fajhoz tartoztak, de a közönséges magtári zsuzsoknál sokkal kisebbek voltak és valami-

vel

vel fékezékkel; a szó teljes értelmében sűrű eső
módra hullottak úgy hogy esernyőt kellett
ellenük felvonni és a föld mindenütt tar
nállott tőlük.—

bogár eső

Az erdők is tele vannak nagy szarvas bogarak
kal és minden fajaival a szúnak, valjon ezek
okozzák é hogy a fák már 80-100 éves ko-
rukban elrevesednek vagy a más okok mi-
atti elrevesedés teremti ezen bogarakat azt
bizonyosan nem tudom majd az erdők rovata
alatt elmondom véleményemet: ezek eddig elé
állandó és megszokott alkalmatlan férgek, melyek érezhető károkat nem
~~te~~ (az utóbbi 4-5 évben ~~a hernyók~~ ~~szaporod~~ okoznak; ellenkezőleg az
~~tak el~~ vészelemmé elszaporodtak) szálatos hernyókkal melyek
- 1866 ban már tapasztalni
lehetett Ankarett és ettől keletre eső vidékeken
hogy temérdek hernyó van é minden gyümölcs
fát annyira elpusztítottak hogy egy szemes nem
termett; 67 ben már Alexandriáig haladtak elő
az az tulajdonképen az óliig é nem csak min-
den gyümölcsfát megették hanem az erdőt is
annyira hogy Május végén úgy nézett ki mint
Decemberben;— tapasztaltam akkor hogy rendre
resen mennek előre mintha vezérük vagy vezéreik
lennének, ugyanis az erdőt egy vonalig egészen
lették úgy hogy egy levélke sem maradt épen más
nap néhány ölével előbbre haladtak - másnap
ismét tovább is pusztításaikban majdnem egé-
szen egyenes vonalat tartottak é e vonalon túl
egyetlen hernyó sem volt látható sőt pedig le
száll még a kövesség is mintha félnék volna tőle
hogy kikopnék az életéből.— 1869 ben már a
magam kertjén találtam őket még pedig már
oly félelmes mennyiségben hogy már nem csak
az erdőket és fákat pusztították le hanem a
mezőkön is mindenütt mászkáltak, az ország
utakat telegraf rúdakat is tenyérnyi vastagon
ellepték é undorító tevék az erdőni menegetést
az által hogy sem éjjel sem nappal nem hi
az ember annyi helyet találni hová le dőljön
a nélkül hogy azonnal seregestől önre ne mász
nának.— Öt évig nem termett semmi sőt
semmi gyümölcs e hernyók miatt é évenkint
nagyobb nagyobb tért foglaltak, kiirtásukra pe
dig nem is gondolt senki - itt az ilyenre azt mond-
ják hogy ha az Isten úgy akarja mit tehet
az ember ?— de valóban nem is lehet ezeket szám
tálhatlan tömegével írni, mert itt már nem
csak a szőlők és gyümölcsösök - de az erdők

hernyók

minden

Hernyók

minden fái tele voltak hernyó tojással. Az erdőkön nem a galyak hegyeire rakják tojásaikat hanem a vastag fa kérgek durva mélyedéseibe és úgy amaszt mint ezt valyam szövettel vonják be.

Azonban a természet vagy mint az oláh mondja az Isten gondoskodása az ily általános csapásokat okozó férgek elveszéséről is 1869ben is, ugyanis oly szép hosszú és meleg ősz lett hogy a tojások mind kikeltek és mielőtt pillékké lehettek volna élelem hiány és a beállott hideg miatt elvesztek.

Hangyák

Koránt sincs a hangyák is tökéletesen elszaporodnak és itt általában oly nagy számmal vannak hogy miattok más vetésmódot kénytelenek az emberek használni mint nálunk természetesen vagy ekével alá vetni vagy legalább azonnal boronálni, mert ha az ember csak néhány földet is bevettet hogy majd este felé vagy másnap boronáltasson már pár óra alatt minden magja el van hordva és egész vetése elrontva. Szerencséjük ugyan a hangyák hogy nem hordhatják mind fészkeikbe azért nem teszik nagy részekkor hanem csomókba hordják össze úgy hogy minden 8–10 lépésnyire egy egy szeremnyi buzát lát az ember vakáson egyébütt pedig egy szem se maradt.

Apró madár ugyan itt temérdek van de ezek nem elegendők a hangyák pusztítására hanem úgy látszik ezek kölcsönösen pusztítják egymást és a más társasági állatok mint a méhek és az emberek példájára háborút folytatnak egymással. Nem egyszer találtam már nagy hangya csatatéreket hol veres és fekete hangyák közt irtózató élet halál harcának kellett folyni mert tán milliókra menő holtakkal volt fedve gyakran pár száz lépésnyi hosszan az erdei ösvény és még döglöttem is sok párt lehetett látni egymást harapdálva. — És tajdalom az állat.

háborúiknak oka és célja éppen az a mi az emberek háborúinak hódítás és leigázás. S kihinné hogy a hangyák a hadifoglyokat valóságos rabszolgákká teszik és nem csak a házi bel dolgokat végeztetik velük, hanem barmok módjára még ~~üzérkedik is~~ hordoztatják is magukat általuk és a rabszolgák nem ritkán nagyobb fajúak a gazdáiknál sőt némely hangya fajban számuk is meg közelíti a hódítókét.

Ruha moly, bolha, poloska, schab és pince féreg színén temérdek van, és természetesen minél lejjebb megyünk délre minél rosszabb épitkezést találunk annál több és az ember nem csekély időjét kénytelen az ezek elleni küzdelemre pazarolni, de mindezek legfeljebb alkalmatlan férgek, a fennebb elősoroltak is aránylag még csekély károkat okoznak a szepere férgek és sáskákhoz hasonlítva.

A szepere hernyó vagy lárva és a veres bogár

ismerettes

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Ms 10.491/7

ismeretes nálunk is mint garda előtt, és al-
kalmasint tőlünk jött át a repcze termeléssel
együtt birodalmába annak hogy ott a hol
az élet fenntartására szükséges anyagok meg
vannak egyszerien párról is mérhetlen mennyi-
ségűre képes szaporodni az állat és növény.—
A repcze termelés mint dúsan jövedelmező
czikk nagyban űzetett az 50es években s a
hatvanasok elején azonban a repcze bogár hihete-
len úgy elszaporodott hogy több éveken át min-
dent megevett s így annyira elkedvetlenítette
a gazdákat hogy már csak ritkán vetnek
s azt is kevés reménnyel a megmaradásra.—
Van azonban egy még a repcze féregnél
sokkal nagyobb veszéllyel fenyegető bogár meg-
jelenése a múlt két évben, értem a búza férget.—
Már 1868ban vettem észre az ölt tájékán veres
fekete rovarokat, melyek a repcze bogárhoz na-
gyon hasonlítanak de sugárabbak s kisebbek
csapatonkint szállingani a búza földeken.
s ugyan ez évben jelentő valamelyik német lap
hogy miután a francziák ínyencziégből min-
den apró madarat megettek most a férgek enik
meg vetéseiket. de még se gondoltam hogy
itt is megjelenhessenek ugyanazon búza bogarak;
69ben már itt ott hallattszott ellenük panasz
de nagy mérvet csak 70-nek őszén vett. Mind
azon helyeken melyekbe az itteni észszerű gaz-
dálkodás folytán már 3-4 egymásutáni évben
búza vettetett megette a bogár a magot.— Fel-
ásván a földet úgy találtuk hogy tele van
a fénybogár lárvájától s némileg a repcze
hernyóhoz hasonlító lárvákkal csakhogy ezek
nem oly szőrösek s kisebbek és világosabb
barnák mint a repcze hernyó, a csirát induló
vagy már kikelt búza tövét rágják el és csa-
patonkint járnak, úgy hogy a búza előbb
2-3 négyszög ölnyi foltokban egészen kivész
utóbb az egész szántáson egy szál sem marad.—
Úgy látszik nem igen vándorolnak és csak az
oly földeken pusztítanak melyek többször egy-
másután búzával vettettek, mert ott hol viszo-
nyainkat tartottuk felettük láttuk hogy a
rossz mívelésű földről nem mentek át az ura-
dalmi táblákba pedig csak egy dűlő út vá-
lasztja el őket. Ugyan ezeknek bogarai az
általam fellebb említett repcze bogár formák
azonban már 1869 nyarán megjelentek és

a

repcze – búza féreg

a mái kifejlett, de még éretlen korában érezhető
pusztítást tettek az által hogy a búza szárát
éppen a kalász alatt le rágják úgy hogy a ne-
kiz teljes kalász lehull s a búza föld úgy
néz utánna ki mintha valaki sarlóval vagy
ollóval megnyírta volna a kalászról. – Ugyan
megjárjuk vele ha ez a minden eddig ismere-
tes pusztító férgeknél veszedelmesebb bogár elsza-
porodik s átmegy mint átment a dísznókkal
tavasz szerb török 1846 ban. talán a domnezeu
majd gondoskodik ezeknek kipusztításáról
is mint gondoskodott a hernyók és sáskáké-
ról! –

Sáskák

1847 ben láttam ugyan Debreczenben is egy kis
csapat sáskarajt s ött ott ezek is tettek némi
károkat, kis ázsiának némely vidékein ál-
landóan van de csak kis mérsékben, hanem
valódi sáskajárást csak oláh országban láttam. –
1860 ban a meggyilkolt Mihály szerb herczeg
Kheresti uradalma mérésével lévén elfoglalva
Junius 20án d. u. 3–4 óra közt túl az Argis-
ről a Krivak és Radovani magaslatról nagy
porfelleg és szelvész keletkezését venném észre
éles távcsövem segélyével azonban azonnal észre meg
láttam a szürkés sárgás porfelleg apró ka-
vargó pontokból áll mint a méhraj s nem
lehet más mint sáska sereg. – Legalább egy jó
félmértföldnyi szélességben s 2–3 torony magas-
ságban oly sűrűn fogá el a láthatárt hogy
a rajta túleső tárgyakat meglátni nem lehet
s a földet korholó hömpölygő füst vagy még
inkább homok pusztai zivatarhoz hasonlít
tompa morajjal gyorsan közelíve. –
Elérvén a falut csomósan ereszkedtek le s
pár percz alatt mindent ellepett oly sűrűn
hogy három-négyesével feküdtek egymás hátán
s az uradalmi kert fáinak ágain óriási
rajként csüngöttek. – Az első megfog egy levelet
vagy galyat a másik ennek derekába fogózik
a harmadik erre s így 8–10 csüng mint egy
fürt s oly roppant súlynak hogy a nagy dió-
fák ágai letöredeztek terhük alatt. – A földön
nem feküsznek szanaszét össze vissza hanem
meglehetősen egyazon irányban
mind nyugotra fordult fővel és úgy vigyáz-
nak hogy nem lehet rajok tapodni mert már
egy ölnyiről felemelkednek s néhány lépéssel
továbbb szállnak le. – Próbáltuk mi őket sep-
rűkkel, nyírágakkal, lövöldözéssel legalább
a

a kasból kihajtani de nem nagy kis a 8-10
lépésnél tovább s ha onnan ujra elhajtja az
ember megvissza száll előbbi helyére; az ezután
következő évben az ólt mellett Piatran azomban
történetből rájöttem a módra hogy lehet őket
legalább egy darab földről elhajtani: ha
hátulról kezdjük hajtani akkor a felkere-
kedők az egész letelepült csapatot átrepü-
lik és legelől szállanak le, s így sorban
folyvást lehet őket ~~előre~~ hajtani de vissza
semmi esetre nem mennek, úgy hogy még addig
is míg fiatal[illegible] és repülni nem tud[illegible] ne,
hi megy a folyvásnak is inkább mint sem
vissza térjen. Többnyire mindég délnyugoti ~~irány-~~
~~ban~~ vagy egészen nyugoti irányban mennek.
minek az lehet oka hogy reggel nedvesek és
10-11 óráig sütkérődnek s esznek azután
a nagy melegben pihennek és csak délután
4-5 óra tájban vagy később kezdenek fel s
többnyire a napot nézik s arra tartanak.—
Mondják hogy épp úgy vezérek vannak köztük
mint a méhraj közt az anya s e vezérek
valamivel nagyobbak s aranysárga hátuk és
nyakuk van – de én nem bírtam sehol egy
ilyenre szert tenni noha száz hihető emberek-
től hallottam.— Nem mindenütt esznek a hol
letelepednek, gyakran csak pihennek, ott azom-
ban a hol meghálnak és másnap este feléig
háborítatlanul maradnak földig rágnak min-
den gyöngébb növényt különösen a kukoricát.
Piatrán sikerülvén a falunak kihajtani őket
a kukoricásból a közel erdőre szállottak le
és ott háltak de alig lehetett a fa lombon
észre venni hogy itt ott megrágták, azomban
roppant tömegükkel a gallyakat lehajtották és
~~tör~~ néhol ~~ös~~ letördelték.—

Nagyobb szerencsétlenség nem érhet egy mezei
gazdát mint ha ősszel az ő jószágán rakják le
tojásaikat; ezt azomban nem úgy teszik mint
más pillangó vagy légy félék hanem mind-
nek előre kiválasztanak egy alkalmas szin-
telen kemény – ha lehet tuskós földet, ott
a nőstény neki feszíti szarvmeneni ~~kemen~~ vágós fark
lapátját a földnek s addig forog-fúr míg
egészen tövig be aiota ~~[illegible]~~ magát a hím ott
áll mellette és kényszeríti a dologra mikor pe-
dig jó mélyen van magát a nőstény, elszakít-
ja derékban felső testét és a földben marad
alsó része melyben mint egy zacskóban hevernek a
tojások

A „Természettudományi Közlöny"-ben kiadott cikket, részint ide beírni.—

+ Gyakran megesik, hogy az erő-ködés alatt megfulladnak, testök tojásaival tele benne marad-nak az ásott gödörben. De, hogy egy és ugyanaz a nőstény 2-3 lyukba tojjon nem ta-pasztaltam. Lásd Napló.-

tojások nagy gonddal betemeti s felibe egy ki-fél alma nagyságú halmocskát rak.+ Tavasszal, ha [jó meleg van] kibújnak a hangya nagyságú sáska fiak és mindent felfalnak a mi csak növény s min-tán megették ott a hol születtek mindent men-nek előre feltartóztathatlanúl mind addig míg repülni tudnak- akkor még tovább képesek az-tán szállani s Afrikából nem ritkán átlá-togatnak Európába.- Itt Bukarest a Dimbo-vitza mellett Tomadeón nyugotra nem messze Bu-karesttől és Zimnicsen tudom hogy így letelepedtek volt a kormány azzal 5-600 embert ki-rendelt kik pusztitották a mint lehetett.- Szalmát hinteni rá és meggyújtani nem ér semmit mert a rögök alá bújnak és megme-nekülnek oly szívós életűek lévén hogy 24 órá-ig kénkő füstbe zárva közönt még többen feleleveneduek, + legjobb mód hosszú árkokat ásni és a még repülni nem tudókat nyírfa seprűkkel szorva bele hajtani az árkokba s ott rögtön agyon verni rögtön betemetni.- Ha pedig idején észre veszi az ember hogy földjére rak-ták le tojásaikat fel kell szántani az egészet s a felszinen alant 2-3 ujjnyira ott találjuk a tojás tölcsérkéket s gyerekekkel, [parasztnőkkel] (sok számmal) lehet össze szedetni. + 1862 ben már alig lehete itt ott egyes csapatocskákat látni s utoljára elvesztek magokról úgy hogy most egyet sem igen találni már. Közöltem a Term. Közlöny 1888 évf.

+ a közelgő meleg érzetére →

Sáskák

+ Más eljárás szerint.....de

+ Néha azonban erdős vagy ese-jős vidékre is lerakodnak, mi-dőn kiirtásuk lehetetlenné válik.- Napló.

A mily kártékonyak és veszélyesek a termelésre nézve az említett bogarak épp oly utálatos ki-állhatatlanok az emberekre a házi férgek, értem a pinceférgek, svábok pókok legyek bolhák de legfőképp a poloskák seregét: mind ezek másutt is vannak, és nincs nagy város mely kissebb nagyobb mértékben tele ne volna velök, s e tekintetben Bukarest sokkal jobb Stambul-nál és nem rosszabb az europai fővárosoknál, nem is a városokról akarok szólni, hisz ez is a házak épitésmódjától és főleg a házi tisztaságtól függ az, hanem a falukról, a nép lakásairól melyek valamint kül alakjuk-ban a mi faluvégi cziganyaink viskóihoz ha-sonlitanak, úgy belsőleg nem hogy a mi földmi-velőink szép tiszta szobáival állhatnák ki a ver-senyt de az istállóinknál alantabb fokon ál-lanak; végig a duna mentén többnyire földbe vájt földdel fedett vermekben lakik a nép mely-nek fülladt bűzhödt levegője nem emberek ha-

bolha / poloska / svábok &c

nem

nem pincze férgek táplálására valók, és még is
sokkal tisztábbak ezek a hegyi lakásoknál.-
Ott fából róvogat össze magának az oláh egy kis
házat mely egy szobából s egy konyhából áll, a
vízirányosan egymásra fektetett gerendákat be
tapasztja gorombán sárral úgy hogy a hullámzás-
ról megolvashatni a gerendák számát és mész
helyett bekeni fakó sárga földdel, körül dur
va baltával faragott deszkából gyárt egy padot
mely ágy és szék gyanánt szolgál az egész család-
nak s padlásul az alatta költő kotlók, libák
macskáknak; ablak helyett egy araszanyi lyuk
papírral beragasztva, padló helyett a természetes
föld mely még el sem egyengettetett soha és
legfelyebb vasárnaponta sepertetik ki nagy ritkán.
Jaj annak a szerencsétlen európainak ki egy
ily házban csak egy éjjet is kénytelen tölteni
megelevenedik ott akkor minden porszem - tarka
foltonként mint tavasszal a fűszkaszt lepi el a
poloska a falakat és rohanja meg a szerencsétlen
utast; nekem sokszor hónapokig kellett ilyen helye
ken laknom és a legjobb fajta poloska por és ren
desen reggelig égett gyertya sem bírt eléggé meg
védeni s csak azon bámultam hogy az oláhok
nyugodtan horkolják végig az éjjet, még gyermekeik
is alusznak pedig öregeinyek úgy néznek ki reggel
mintha vereshimlősök lettek volna!

A társadalom s annak alkotó elemei

1 a nagybirtokosok.

Talán az egy Muszka országot kivéve sehol nincsenek átalánosságban véve oly roppant nagy birtokosok mint Oláh országban; átalánosságban mondom mert hiszen az Eszterházyak Károlyiak Sutherland hg. s néhány Sina féle kis királyok igen ritkák és mellettük az ország csupa középszerű és kis birtokokból áll, Oláh országban ellenben több a nagy birtok mint a kicsi.- Moldvában legnagyobb birtokos Sturza herczeg több mint 200 ezer hold fekvő birtok s 3-400 ezer db. arany jövedelemmel, Oláh országban még pár év előtt talán legnagyobb volt Mihály Szerb herczeg 170-180 és Stirbey hg. 160-170 ezer holddal, mind e roppant nagy birtokot jelenleg megosztották az örökösök közt, de 60-70 ezer holdas urak már többen vannak, 30-40 ezer sok van 8-10 ezeren alól nem is számíttatik többé a nagybirtokosok közzé senki.-

Oláh ország már régen eljutott oda hová Magyar ország nagy lépésekkel halad hogy a nagybirtokok mind idegenek kezére jussanak, azon nevezetes különbséggel hogy míg nálunk ezen idegenek idegenek maradnak sőt környezetüket is azzá teszik addig megfordítva itt a ki egyszer birtokos lett az egyúttal okvetlenül Oláh is lett nem is lehet vén idegennek máskénd fekvő birtokot vásárolni.- Legnagyobb része a jelenlegi nagybirtokosoknak vagy <u>bojároknak</u> görög eredetű, mind meg annyi ivadékai a fejedelmi fanariótáknak az elmúlt századból s ennek első feléből, vagy szintén görög és bolgár elgazdagodott haszonbérlők kiket azonban nem mindég lehet neveikről felismerni mert görög vagy más neveiket sokan ~~elhagyták~~ pedig s az itteni divat szerint csak kereszt neveiket megtoldván egy <u>ku</u> vagy <u>in</u>-nal lett belőlük Oláh.- Régenten még azért nem lett bojár mert a bojárság hivatali rang volt mit a fejedelem adott s egészen megfelel a nálunk is divatozott pohárnok, kamarás, fő lovász mester s több e féle rangoknak melyeknek osztogatása nem megvetendő jövedelmi ágát képezte a fanarióta fejedelmeknek.- Akkor e címekkel különös kiváltságok is jártak azonban a párisi béke által teremtett alkotmány megszüntetvén a kiváltságokat ezzel együtt megszűntek a címek is s azóta hivatalosan többé senkit bojároknak nem szólítanak hanem követendő példa

Kent

kért egyszerűen domnule = uramnak a közéletben azonban annál gyakrabban megadják olyanoknak is kiket jog szerint soha sem illetett.

Az ivadékok hosszú során át élvezett könnyű úri élet mindenütt megfinomította az úri osztályt, s a tős gyökeres úr kisebb kezek és lábak, finomabb hajzat szabadabb járás és nézés által különbözik a paraszttól de fő vonásaiban ugyan az maradt és ezért felismerhető rajta hogy ez angol, ez spanyol magyar stb. de az oláh bojárról nem igen ismerhetünk viszont az oláh parasztra, mert a mai bojár osztálynak törödrésze sem oláh.- A paraszt általánosan erős mellű vállas és középtermetű a bojár osztály nagyrésze vékony gyönge mellű- a paraszt nehézkes inkább szőkéhez mint feketéhez hajló barna ritkán sasorrú, földjéhez és házához felettébb ragaszkodó minden újitástól félő rendkivül türedelmes és a maga megszokott módja szerint munkás; (és a fukarságig takarékos) a bojár ingatag, állhatatlan földben, divatban feleség vagy szeretőben örökös változást kedvelő, nagyobbrészt fekete-barna, nagy ábrándos szemű, mozgékony, de dologtól sőt még a fárasztó férfias mulatságoktól is - mint lovaglás vadászat - félő, ~~tehát a nép tömegétől mindenben különböző - teljesen idegen faj.~~ élő hajhász és onnan meggondolatlan könnyelmű költő, tékozló, piperés ragyogó cifraságot s nagy fényűzést kedvelő semmit nem tesz kedvelő és kedves én jét mód nélkül szerető - tehát a nép tömegétől mindenben különböző - teljesen idegen faj, kivévén mondom az egésznek talán egy töredékét. -

Hajdan a bojár háztartás mód - egész a Stirbei idejéig - páratlan volt a maga nemében, egy csapat cigány rabszolga teljesitette minden háztörüli kötelességet, 10-20 cigány család hemzsegett az alsó udvaron, régi török módra minden csekély szolgálat tételre más más cigány ~~volt~~ állonkészen, kis inas, kávé főző, csibuk tölső, kocsis, lovász, fullajtár, kengyelfutó szakács, kapus, hajdu, házmester, valamint szoba leányok szolgálók mosónék, sütőnék pesztrák dajkák kuruzslók sőt részben társalgók sőt nevelők s nevelőnők is a cigányokból teltek ki; a nagyreményü urfiak és kisasszonykák a cigány purdékkal játszadoztak s úgy szólván egy családot képeztek - mint a törököknél ma is képeznek a pénzen vett rabszolgák - mely közeli érintkezés visszahatás nélkül természetesen nem maradhatott.- Stirbey hg. felszabadítván

a

a czigányokat és europaias udvart tartván a
bojárok is terhesnek találták a nagy számu
csőcselék helyét pénzzel fogadott cselédséggel
tölteni be és örömest utánozták a német és
franczia divatot úgy ebben mint öltözeteikben.–
Addig ugyanis ők törökösen papucsban, bő bugyo-
góban jártak, földig érő talárokat, drága pré-
mes kaftanokat és persa sawlokat viseltek, de
ez egy ütemre megszünt s helyét franczia divat
váltotta fel öltözetek, butorok, asztal, cselédség
fogatok épitkezés dolgában, s ekép lett az öreg
Török szabó mester hazánkfiának a szinház
terén legnagyobb háza Bukarestben, s akkor let-
tek Bossel támlás Jean kocsigyártó s többen
gazdag emberekké.– A duna gőz hajózás is
hatalmas lendületet kapott, a török bódék helyét
europaias raktárak váltották fel és ma Buka-
rest bóltjai s gazdag raktárai, valamint a nagy
társaskör szalonjai fényes kiállitás és gazdag
pazar fényben kiálltják a versenyt bár mely fő-
várossal.–

Gondoskodtak róla hogy a fővárosi- hol az összes
bojárság három negyede lakik- kellemessé is le-
gyen nagy uraknak, s e végett csináltak szép
nagy szinházat, hol azonban a nők csak páho-
lyokba mehetnek; teremtettek a városon kivül
egy igy gyönyörü ligetet és sétatért mely rit-
kitja párját ellátva szőlő kioszkokkal, hova
azonban a legutolsó időkig a távolság de fő-
leg a rossz járdák miatt okvetlenül kocsin
kellett menni; életmódjukban pedig behozták a
nagy úri divatot, mely abból áll hogy akkor
reggeliznek mikor más ebédel, akkor ebédelnek
mikor más iszik s tova vacsorál s akkor fekü-
sznek le mikor más felkél egy szóval megfordi-
tották a rendet.–

Mindez természetesen temérdek pénzbe kerül
kivált ha végig nézünk a büszke hölgy koszo-
rún melynek minden tagja igyekszik túl-
tenni a másikon szép fogatok pazarmántos ina-
sok, pazar háztartás- brilliánsoktól ragyogó
öltözetek gazdagságában, és ha hozzá gondol-
juk hogy a férfiak ezer mulatságot helyét
kártya és ledér hölgyek drága kedvelése vál-
totta fel férjeiknél,- vagy a legjobb esetben
utazási szenvedély Párizs és a világ legel-
hiresebb drága fürdő helyeire:– bármily
örömmel folyjon is azért egyfelől a jövedelem

a legtöbb

legjöbbeknél soha nem fedezi a kiadást. Akkor azután előbb a jószág bérlete veszik fel előre egy két évre természetesen az csökkentés n. Mellett, azután a bankárokhoz folyamodnak kik betáblázás mellett 18-20 % re kölcsönöznek és végre még boldogok mondhatják magát ki egy két jószága eladogatásával megmenthette a többit.–

Ezen szabály annyira általános hogy ujján számlálhatná el az ember az egy néhány dicséretes kivételt és vegyen sort valaki az ország egyik végén s menjen végig minden jószágon a másikig keveset talál olyat mely két nemzedéken át ugyanazon családé volt hanem azt látandja hogy a tulajdonos elpusztult és megvette Eskamotopulo görög, Ikamál oglu bulgár vagy Birbantovics szerb árendás kik eljöttek volt daróczcsuhában borát (: lásd a török országi leírásban) árulva szerencsét próbálni és most lett belőlük Eskamotesku [illegible]mallin sëb bojár.– Ne gondolja senki hogy ez túlzás, ki olá országot ismeri minden említettem név helyét betölthetni egy egy tucat élő példánnyal, és hogy a bojárok mily könnyelműen prédikálták el jószágaikat szolgáljon mutatóúl a következő eset: Midőn az öreg Milos ide menekült elterjedt azonnal roppant gazdagságának híre s egyik bojár a másik után ostromolta hogy vegye meg jószágát, ő vonakodott de szokására átlátta hogy jobb helyre nem teheti pénzét s vett volt – a többek közt egy 24000 holdas pompás jószágot megvett 24000 aranyért akkor eladta a rajta lévő erdő egy részét 20000 aranyért s a jószág – mely ma 12-15000 arany évi jövedelmet hoz maradt neki 4000 k.—

De hogy is tudta volna – kivált 10-20 évvel ez előtt megbecsülni egy bojár jószágát és ékét hisz nem egy kettő volt olyan ki soha életében nem méltatott 10-20 ezer holdas uradalmat arra hogy megnézze hol van, én magam ismerek most élő fiatal embert kinek majd 40000 holdnyi jószága van egytagban olyan helyen, hogy ott szállhat ki a görösről saját földére és 24 évig restellte meg látogatni vajjon nem sülyedt e még el.

Jószágát senki maga nem kezelteti hanem árendába adja rendesen 5 évre, többnyire azt sem tudja hány hold mert becsülettesen

felmérve

felmérve tizedrésze sincs bérbeadásról, gazdasági épületekről szó sincs jó ha a bérlő számára van egy szegényes viskó az érsekét tehát úgy határozza meg hogy a legtöbbet ígérő bérlőnek adja szabad rendelkezésére bízván annak hogy az eladáson kívül csináljon vele a mit tetszik és valóban csak a kimeríthetetlen kövér talajnak és a kedvező éghajlatnak tulajdonítható hogy régen tönkre nem soványult az egész ország.—

Gyermekeiket neveltetni Párisba küldik, igen keveset Bécsbe vagy más német iskolába ott aztán mint gazdag zsebpénzzel bőven ellátott fiúk megtanulják mindazt a mit nem kellene, és igen keveset abból a mit kellene és hazajönnek blasirtan (: hála Istennek hogy tán nincs is rá magyar szó :) vagy a legjobb esetben egy kis jogtudománnyal és összeköttetéseik útján azonnal magas hivatalokba lépnek, [pld. törvényszéki elnökök, főispánok lesznek] ítélni elevenek és holtak felett vagy csupa időtöltésből megválasztatván magukat követeknek döntik az ország dolgát, buktatván sorra a ministereket míg utoljára ő rájuk is elkerül a sor.—

Leányaikat sokan szintén külföldön neveltetik, természetesen a bon ton hazájában Párisban, de elég divatos az itthoni pensionat-nőneveldékbeni taníttatás is; a különbség nem nagy az eredmény közt mert tán az egész világon mindenütt – Amerika újabb intézményeit kivéve – egy és ugyan azon rendszert követtetik a leány nevelésben, mit nagyrészt a leányok hirtelen kifejlődése tehát a rövid iskoláztatási idő hoz magával, természetesen megtanítják zongorázni, szépen írni rajzolni 2-3 nyelven csinosan csevegni, tánczolni, kecsesen ülni, állni, elfogadni, öltözködni egyszóval mind arra a mivel <u>hódítani</u> lehet, hanem tán nem tudják hogy egy országot is könnyebb meghódítani mint megtartani vagy nem jut rá idő hogy arra is megtanítsanak a szegény leányokat mi módokkal lehet a hódított férjet meg is tartani: úgy hogy a férj és nő eszmeköre szellemi míveltsége egymásnak tökéletes ellentételeve képeztetvén egymást soha meg nem érthetik, és a színleg legjobb házasságok is alig egyebek külső, női türelemnél, s ha a gyermekek jövője, a közvélemény és anyagi érdekek össze nem tartanák a házas feleket azt hiszem tized része sem vénülne meg együtt.— Gondolják el mármost hogy itt olá

ország

országban nem kezeik közvélemény, vagy a mi
még rosszabb éppen ellenkező közvélemény kezeik
tárgyu élhetetlen teremtménynek tekintetvén azon
nő, ki férje által orránál hagyja magát vezettet-
ügyetlennek ki gazdag létére egy sereg cifra ud-
varlótól nincs körül rajongva; gondoljuk hozzá
hogy a házasságot pusztán anyagi érdekekből kö-
tésnek s a leány 15-16 éves korában a nevelőin-
tézetből egyenest az oltárhoz vezettetik oda köttet-
vén egy oly férj oldalához ki vagyonát s életereje
jobb részét már eljátszotta és még is a nőt csak
ráadáskép tekinti a gazdag hozomány mellett,
mely hozománynak ő ~~fiy~~ mind a mellett soha tu-
lajdonosává nem lesz; gondoljuk hozzá ez így kö-
tött viszonynak kimaradhatatlan következményeit
az egymásra ránnást, minek folytán az egyik
kártya asztal és táncos nők, a másik mulatsá-
gok és udvarlók közt keres kárpótlást: Költött
állanak az okok melyek az itteni házasságot és
házastársat vezérelik s nem fogunk csodálkozni
ha majd minden háznál felfordult viszonyokat,
jobbra balra hűtlenséget, vagyonnal jövendővel nem
törődést, könnyelmű pillanatnyi élv utáni kapkodást
találunk annak minden szomorú következményei-
vel párosultan. Hihetetlen szörnyű példákat
hozhatnék fel mind ennek világositására, de
undorodom e tárgytól és felesleges a bizonyitgatás
tudják ezt és érzik magok az oláhok és nem
tagadhatják hanem azzal vigasztalják magukat
hogy hisz „másutt is úgy van". szomorú ha csak-
ugyan igaz, de egy bizonyosan nem úgy van, leg-
alább a külszin másutt még megvan mentve, és
bizonyosan nem beszélnek 12-14 éves leánykák előtt
már botrányos szerelmi kalandokról azt mondván,
„jobb hogy most nyiljék ki a szeme, nehogy egy
csalfa férj orránál fogva hurcolja"; vagy éppen
világi nyavalyákról oly hidegvérrel mint ha azt
mondaná meghűltem lél a hideg. –
Kénytelen voltam e kellemetlen ügyet meg-
érinteni nem csak azért mert felette jellemző,
és ismertetésem igen hézagos lenne nélküle, de
más részt azért is hogy megmutassam miszerint a
rossz házasság nem egészen az egyéni tu-
lajdonságok által okoztatik – noha egyéni erő-
nyek dicséretes kivételeket is képeznek – hanem
a zestre = hozomány rendszer annak a nőt
férje fölibe emelő önállósitó hatása és a párisi
nevelés ~~bár annak a legtöbb oka~~ helyesebben a
párisi

párisi grisette, lorette, demi monde és cancan élet ott megszokása és meghonosítása bír annak leg főbb oka; és végre ismerni kell a házi viszonyokat, mert a sok család együtt képezi az államot; a rendes, szorgalmas pontos család apa rendőrerint hasznos polgár és jó hazafi is; mit várhatnánk tehát e bomlott házi életü urakiól az állam háztartásban is egyebet rendetlenségnél állhatatlan kapkodás és pazarlásnál.–

Nem igaz azomban a mit a német irók olyan erősen hangoztatnak hogy a bojárok hozzá férhetlen magokba zárkózottak, másokat lenéző gőgös aristokraták; ellenkezőleg, hasonlíthatatlanul demokratábbak mint a mi és az ő tekintetes nemes nemzetes nagyságos méltóságos excellentiás magasságos és Isten tudja mi féle középkori czimü és dölyfü uraink kikhez nagy gombos porziások, borcsvábi képü német inasok, sallangos huszárok kegyei megnyerése ~~után~~ és néhány órai ~~at~~ antichambrirozás után is alig lehet bejutni; itt szivesen nyitva áll az ajto minden jóravaló ember előtt mihelyt az egész művelt világban nélkülözhetlen bemutató ajánlattal mutatkozik, és legkevésbbé itt fogják vele a rang és vagyon különbséget éreztetni, csak úgy viselje magát mint művelt emberhez illik, és ne osszák az átalános német hibák valamelyikét az az se szolgai megalázkodott hizelgő ne legyen, se ne kezdje mingyárt a Dunamelléki Wallachei otromba és többnyire ferde kritizálását s a saját hona magasztalásán mert bír akkor könnyen megesik rajta hogy azt mondják, „ha oly rut itt, és oly bájoló szép ott mert nem maradt ön otthon krumplit enni."– Az igaz hogy nem oly idegen imádók mint a bolond magyar, ki mai napig németekre bízza legsarkalatosabb állami ügyeit, (hadsereg, külügy, vasut, börze kereskedés;) de nem is idegen gyülölők mint a szájhős firkász sereg; közügyeiket ugyan nem bízzák idegenekre még az annyira majmolt francziákra sem, de azért én ismerek olyan németeket kik a legnagyobb bojároknak tanácsadói, mulató társai sőval meghitt barátjai, söt magam is dicsekedhetném - magyar létemre is néhány ilyen ismeretséggel, és mondhatom hogy otthon a tízszer szegényebb mágnás is sokkal jobban érezteti a rang és vagyon közti különbséget mint az itteni igazi bojár.–

2 A kis birtokosok

az 5-6000 holdnyi birtokok, ha csak különös kedvező körülmények folytán aránylag sokat nem jövedelmeznek már a kis birtokokhoz számíttatnak, tulajdonképeni kis birtok alatt mind a mellett az egy két ezer holdtól le az 5-600asig értetik, kinek ennél is kevesebb van az röstellné azt mondani hogy birtokos, legfelyebb egy madragnyi (: hajdan láncz helyett használt mérték:) örökség urának mondja magát.–

A fenn említett rossz gazdálkodási és leány kiházasitási okok folytán majd minden ős bojár család rég a kisbirtokosok osztályába került már és az igazi oláh elem itt is ezek által maradt fenn éppen úgy mint nálunk a nemesi osztálynál a magyarság. és a kinek módja van őket tanúlmányozni – mit természetesen Bukarestben tenni nem lehet – meglepő hasonlatosságot talaland köztök és a régi magyar nemesség közt.– Vannak egész faluk csupa Compossessorokból kiknek kerítetlen ősi telke lábjában ott virít a hat szilva fa és a két három szegény jobbágy telek, kiknek feleségei gyermekei mosnak, fonnak hitat őriznek a nemzetes asszonynak míg a nemzetes úr férjeikkel együtt szánt vet csak abban különbözvén jobbágyaitól hogy csizmát és kék nadrágot visel, fehérebb inget és kucsma helyett kalapot hord.– Atomban fenntartja rangját, irni olvasni okvetlenül tud vasárnap kékbe öltözik feleségei és leányai egész átváltoznak az ívi crinolinok alatt, befogják a pár csikót a régi szekérbe és mennek a többi nemzetes és vitéz rokonsághoz látogatóba. Az ilyen faluknak végé hossza nincs minden puska lövésnyire egy egy csinos ház melynek eleje gyakran korcsma és szatócs bolt; a házak egyszerüen butorzottak de deszka padlósok és az ablakok függönyökkel, a falak szent képekkel vagy Mihály vitéz és a muszka czári pár képeivel díszeskednek; mingyájan rokonok komák, násrok, de nem hijányzanak fel a legmagasabb köröig terjedő atyafiságok sem; mind ezen atyafiság és kölcsönös megtisztelő czimezgetés daczára folytonos perben vannak úgy maguk közt mint minden szomszédjaikkal és egy arasznyi földért képesek esztendőkig el perelni elköltvén tízszer annyit mint az a föld ér.– A mily könnyedén pazarolják a bojárok földjeiket épp oly nehezen szánja rá magát a mosnyén

(kisbirtos.)

/: kis birtokos/ az eladásra és megáraltkodottan ragaszkodik éppen ahoz a darabhoz az mis apjá ról örökölt; pársza volt alkalmam erről meggyő ződni, egy mosnér tiz ölnyi széles erez öles hosszú pánstikája benyúlt Stirbei hg. jószágába, igérze a hg. kettős árát azzán azz az ajánlatot tette hogy annyi terjedelmű gyönyörü erdővel fedett da. rabot öd helyette másutt közelebb a közlekedési nagy úthoz, nem kellett, s az maradt máig is a más földje közöss gatibának.-

E két végles, a hat szilvafás nemes és a nagy bojár közt középen áll a pár ezer holdas kis birtokos osztály mely azonban ismét kettévál; egyik megmarad birtokán vagy a megyei városok. ban lakik s valamivel több tanúlmány és szebb külső mellett a kis nemesek tulajdonságait mindenben megtartja, ezek a leg eredetibb, leg szerencsére méltóbb vendégszerető barátságos embe. rek, nem nagy barátjai az újításoknak leg megelégedettebb valóságos régi jó tabla birák; kár hogy számuk napról napra fogy s az ifjú nemze. dék az csap a közép birtokosok másik osztályába kik kis jövedelmeik dacrára nagy urat akar. nak játszani kik azzán zsiros hivatalok után futkosnak és ámbár akkor is a hivatalnokok jobb szellemű becsületesebb részét képezik, még is ez által követközenek eredeti függetlenségükből s össze olvadnak az alább leirandó tisztviselői osz. tálylyal.

3 a földmivelők.

Régibb időkben a földmivelőknek mindenütt bor. zasztó elnyomott helyzete volt, de itt még nyomorúltabb mint másutt, mert a saját zsarnok uraitól való ke. gyetlen sanyargattatáson kivül el-el jött a török vagy a borzasztó tatár és ezernyi ezerenként haj. totta el őket rabokúl; ennek megszünte után is nyomorúlt röghöz kötött rabszolgák voltak egész a Stirbei idejéig akkor engedtetett nekik sza. bad költözködés - mit azonban a földes urak nagyon jól ki tudtak játszani és meghatározta tott a földes úr és jobbágy közötti viszony követ kező képpen:

Minden jobbágy tartozik a földes úrnak 22 napot évente szolgálni ha 4 ökrös gazda 4 ökrö. rel, ha 2 ökrös kettövel ha zsellér kézi munká val és terményeinek egy tizedét természetben átal

adni

adni; ezért pedig kap a földesúrtól házhelyen kívül mindenki kivétel nélkül 3 hold szántóföldet a 4 ökrös még 3 hold kaszálót a 2 ökrös fél 2/3 hold kaszálót; a 4 ökrös 4 igás és egy tehénre 5 hold, a 2 ökrös 2 igás egy tehénre 3 hold, a zsellér egy tehénre egy hold közlegelőt és ez utóbbi tehenének 15/24 hold kaszálót, együtt tehát kap:

1° a 4 ökrös 11 holdat, &

2° a 2 ökrös 7 hold 19/24 részt

3° a zsellér 4 hold 15/24 részt.–

A mint látjuk ez nem lett volna felette terhes szolgálat a föld haszonbér fejében, és nagyon megközelíti a Magyar országit 11 holdért 22 nap, és hát egy holdért 2 nap. de a törvényt itt mindig kijátszották, az egy Mihály Szerb fejedelem birtokait híveit-kinek jószág igazgatója ill. Berényi születésű Dr. Patyek a paraszt illetékét mindenütt kimérette és mindeniknek átadatta – sehol, még a Stirbei uradalmain se kapott a paraszt soha saját földet hanem az egész uradalom minden munkái elvégzésére és minden az uraság által nem használt föld míveltetésére évenként meg egyeztek más szóval dolgoztak annyit a mennyit bírtak és míveltek érte maguknak annyi földet a mennyi jutott miből még az említett szolgálatokon kívül tized- ötöd- negyed sőt néhol harmad dézmát is adtak.– Ha nem akartak megegyezni elővették a kolomposokat s jól végig verték, ha visszaélésekért panaszra mentek, eljött a szolgabíró, kapott a bérlőtől 10–20 aranyat és jól végig botoztatta az egész falut ráadásul megadóztatta őket tyúkkal, tojással, bárány, malacz, abrak széna s több a féle szolgabíróknak kedves dolgokkal.–

Ilyen állapota volt az oláh parasztnak saját hazájában saját nemzete béli urak alatt 1864ig és nem volt könnyű segíteni a baján, mert szellemileg még százszor nyomorúltabb helyzetben volt mint anyagilag. Irtózik az oláh a tanulástól mint a dögvésztől Stirbei állíttatott ugyan iskolákat, de ha csak erővel nem fogdostatott bele gyerekeket, oda ugyan egy se adta önként a fiát, úgy hogy Kuza csak ugyan el is törülte újra a falusi iskolákat, az az hogy 3–4 faluban hagyott meg egyet, hadd járjanak oda össze a gyerekek, az üresen álló iskolai épületeket azután, mint rendesen legerősebb falusi börtönnek használgatták úgy hogy ha azt mondták valakinek majd az iskolába küldelek, az azt tette becsukatlak s a mi azzal vele jár meg

botoz

5

bosorsaolak; miltor pedig ismét kormányilag el-
rendeltetett a gyermekek iskoláztatására, vesztegetést,
megvesztegetést mindent elkövettek hogy iskolába ne
adják őket. Fülemmel hallottam midőn egy jómódú
paraszt panaszra jött az úrhoz s Istenért-úgymond-
mentsen meg ettől a szörnyűségtől, íme tavaly a
nagyobbik fiamat vitték el erővel katonának,
most meg már a kisebbiktől akarnak megfosztani
ezt is elakarják vinni... iskolába. — A papjától se
tanulhat pedig a nyomorult semmit, nem csak
azért mert itt prédikációt nem tartanak soha
még Bukarestben sem hanem mert a papja se tud-
totta, legfeljebb az ó kirill misés könyvből el
tudja dünnyögni a litániát különben az is
tehetőses paraszt csak hogy 8 ökrös gazdány föld
járulék illeti és ha még is a pap vezeti a népet
azt csak az által éri el hogy ijesztgeti őket az
ördöggel és gyehennával – mely minden templom fa-
lán drasztikusan le van pingálva – másfelől ve-
lök iszik reggeltől estig és együtt főzik az árendás
istentelenségei ellen szolgáló nem kevésbé istente-
len terveket. –

Ilyen test és lelki állapotban úgy él s tévüle az
oláh paraszt hogy előtte nem csak a haza és közjó
fogalma de a legegyszerűbb emberi erények, becsületes-
ség, igazmondás, hálaadatosság s.t.b ismeretlenek
maradtak; ha gondolkozik, legfeljebb azon töri fejét
hogy menekülhessen meg valami szolgálattételtől attól míre
az árendásnak magát lekötelezte; még saját sorsá-
val sem törődik tovább mint máról holnapra, ha
nincs pénze, nincs élelme vagy takarmánya kölcsö-
nöz az árendástól bár mi nehéz feltétel alatt, nem
is gondolva arra hogy fel is miben azt meg is kell
adni; ha beteg ráolvastat, vagy legjobb esetben
elhívja a popát és ha még is meghal azt mondjá-
k: „úgy akarta az Isten, jó halállal múlt ki“
mi azt teszi hogy felvette az utolsó kenetet; – így
olvastat rá marhájára is és aligha nem jobban
sajnál egy marháját mint egy gyermeket.

Háza a sík földön földalatti egészségtelen verem
vagy sövényből font megtapasztott viskó, a hegyek
közt rovatkolt fából alkotott gunyhó tele
piszokkal féreggel bútorzat szék asztal ágynemű
nélkül majd egészen ablaktalan oly alacsony
ajtókkal hogy csak kétrét görnyedve lehet
rajta ki s be jutni mintha emlékeztetni akarná
magát hogy ebből áll élete. – Babonás sötét tudat-
lansága mellett senkinek nem hisz, gyanakodó
és

és az egyenetlenséges testben lélekben gondolkozásban
beszédben tettekben kerülő, olannyira hogy az egész
országban egy határt egy falat egy árkot vagy keri-
tést találni nem lehet mely 10 lépésnyire egyenest
menjen, annak görbe gurbának kell lenni mint
a szövevényes kerülgető feleleteknek melyet ád; gya-
nakodásában és irigységében annyira megy hogy a
hol csak a hely fekvése miatt lehetséges úgy telep-
szik hogy szomszéd nélkül legyen és ha nem lehet
árokkal választja el magát melynek mind két
partján egy egy sor nádsövény áll egész faluk-
ban egyetlen gyümölcsfa nincs, egy kis dinnyét
zöldséget nem termeszt attól félvén hogy leeszi
a szomszéd, és igaza van mert a szomszéd tán
kárörömmel nézné ha ember leégne és elpusztulna
legalább azt sokszor tapasztaltam hogy ha egy
két ember szőlője lábjában egy kis dinnye félét
vetett öklnyi korában rátapostottak és tövestől
feltépték szomszédai s midőn a szemem láttára
rombolókat elszidtam azt felelték „hagyjon
el az úr! vigye el az ördög a rumunját, mi-
nek legyen csak neki?"

A csokoj, ezt a vérszopó hivatalnok és áren-
dás osztályt határtalanul gyűlöli, s bizonyosan
ezer meg ezerszer meg csalatott, mert a nadrágos
embernek pénzért sem ád semmit, úgy hogy a ki
oláh országban útra indul vigyen magával tarisz-
nyát különben száz arany mellett is megtanul-
ja a koplalást: pedig nagyon szereti ám a pénzt
és inkább elássa mint egy könnyen kiadja mert ez
a világosító anekdota ismeretes itt: elküldi az
árendás a szabadost egy paraszthoz a tartozásáért
de csak a gazdasszony van otthon, kéri a hajdú
a pénzt de az asszony tagadja hogy nekik egy
fillérjük is volna, veszi tehát a karikást és üti
az asszonyt míg utoljára megsokallva elő szedi
kulcsait kinyitja a takaros ládát és kifizeti
a hajdút; alig megy el a hajdú jön a gazda
és hallván a dolgot elő veszi a feleségét és
kegyetlenül újra elveri hogy hogy merte a
pénzt kiadni: a szegény asszony sírva pa-
naszra megy a göröghöz (: az árendás majd
mind görög:) ki ravaszul vissza adja neki a
pénzt de öt percz múlva küldi a haj-
dút a gazdára hogy fizessen; tagadja hogy
pénze lenne s állítja hogy már éppen most
oda adta a cigánynak chevaszért; mit van
mit tenni veszi a szabados a karikást és

most

most már a gazdát üti veri a mint bírja; mi-
kor már ruha feslett, bőre feslett, vérig vólt verve
vagy az oláh paraszt szava szerint meg vólt ölve
akkor térdre esett, rimánkodott hogy elég lesz
meg fizet már ő elővette és odaadta ugyan azon
pénzt melyet előbb felesége hozott haza. „No
lássa kend - mondja az asszony kaczörömmel -
hát jobb már most hogy kendet is megverték"?
„Jobb hát, tudd meg azt hogy verés nélkül
nem illik pénzt kiadni".- Si non e vero, e ben
trovato.—

Ez a pénz kiadni nem akarás annyira megy
hogy a közvetlen hivatásához tartozó legnélkülöz
hetlenebb eszközöket sem veszi meg hanem ha le-
het maga faragcsálja ki durván fából péld.
száz faluban sincs egy vas villa, de még három águ
favilla se. hanem ennek helyét pótolja egy két
águ rúd; ugyan ez okból hiányzik háránál is
minden kényelmi eszköz. egy nehány fakanál. egy
két legdurvább cserép fazékacska és tál, a mama-
liga főzéshez nélkülözhetlen réz bogrács mely egy
lánczon függ a kéményben, vizes korsók helyett tökök
vagy fa kupák egy nagy kés és egy balta képezik
az egész konyhai és asztali bútort; hogy vasra
pénzt ne kelljen adni szekerét csupa fából csi-
nálja iszonyu durván, otrombán, az egy nyujtó
és tengelyvég szeget kivéve egészen vas nélkül. na-
gyon hasonlítanak ezek a bulgár szekerekhez és
~~legalább~~ bizony ~~is~~ az özönvíz előtti mivelődési sokra ~~emlékez~~
tesznek mert egyes darabjait is oly durva nagy
nehezék mintha kőbaltával kopácsolták volna,
nyikorgásuk pedig szinte bizonyítja hogy az
oláh és mócz csakugyan rokon faj; legkülönöset-
lenebb azonban hogy a kizárólag ~~csupán~~ föld
miveléstől élő parasztnak sincs ekéje! ime
állanak ketten, hárman és felváltva szántanak
egy közös ekével vagy a gazdagabb vesz egy
ekét mely akkora durva ősvilági szerszám
hogy nyolcz ökör kell bele és a maga 4 ökre
mellé fogyer ád kettőt szomszéd is ád kettőt; mi-
kor aztán elvégezték 8 ökörrel a 2iknek hárman
négyen - mert minden pár ökröt óldalvást tószi-
gálni kell hogy a barázdában járjon - akkor
meg szántják hasonló irtózatos kinnal a segi-
tőkét is, hanem a miért ekét adott 2ikon tar-
toznak neki aratni vagy valamit szolgálni, de
inkább szolgál minden sorsendőben ökröstől
együtt egy két napot, vagy egy két arany árát

mint

minsem ő tiaján 3 vagy 4 aranyat egy ekére.
Ugyan ezen furcsaság és másfelől a minden
ujitástóli félelem oka hogy jobb ekéket nem
vesznek; eleinte a magyar tisztartók, utánnuk
a bérlők is sokan hozattak már régóta vas
ekéket - leginkább Vidacs és Howard féléket - és
látja a paraszt hogy ez az eke 4 ökörrel többet
is szánt jobban és szebben is szánt mint az övé
nyolcczal, ~~de azért~~ örömest el is kéri kölcsön
és látja hogy könnyebb azt tartani is mint
az övét de azért nem vesz, mert ennek 7-8
arany az ára, az övének meg ~~3-4~~ mely hiszen
olyan nagy, csak 3-4.

Kapája nagy széles, nagy felület de csekély
mélységre ható kaszája kicsi gereblye és fogas
előtte ismeretlenek s e durva szerszámokkal sok
goromba munkát visz véghez különben átlag köny-
nyen mivelhető és jól fizető földjén melynek kö-
zép évbeli rendes termése 5-6 köböl holdankint, ter-
meszt pedig tiszta búzát és kukoriczát s csekély
mennyiségben tavaszi búzát és árpát; a kukoriczát
azonban sorba veti, sarok vagy keges bot után
és kapálás helyett egy kis feléje vető kis ekével
melyet két ökör húz - megjárja a sorok közét s
ez által a kapálás 3/4 részét állat erővel végzi
utánna felesége és gyermekei ki igazgatják ka-
pával a mihez az eke nem férhetett.-

Legnagyobb bámulatunkat fogja felkölteni a
szegény parasztnak élet módja, melyet keisség ki-
vált a buta papi befolyás tett olyan egyszerü és
egésségtelenné a milyen.- Mindenek előtt tudnunk
kell hogy az esztendőnek majd 3/4 része böjtös nap a leg
nevezetesebbek karácsony és husvéti böjt 7 hét, nagy Mária ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ két Mária ~~2 hét~~ sz. Péter ~~böjt~~ ~~két~~ és egy
csomó más szent böjtjei összesen közel 200 napot
tesznek, ezenkivül pedig bármely időben a szerda
és péntek mindég böjt, úgy hogy alig marad 100
nap melyen szabad húst enni; más pedig
a paraszt fogalma szerint csalni, lopni, részeges
kedni tán még embert ölni sem oly nagy bün, mint
böjti napon húst enni, és a böjtöt minden pa-
raszt sőt a nagy böjtöt egy részét az úri osztály
is megtartja, annyira hogy csak oly fazékban
főzni melyben valaha hús volt vagy oly késsel
vágni mely zsíros lehetett és egy nem igazhitü
orthodox által illetteni az ételnek már meg-
fertőzteti azt; spurkát!, nem szabad ahoz
még olajnak sem jutni, mivel az olajat görög

orszag

országban börtönlökre rakják és már ez által szpurkát lesz az is.– Tisztán növényi eledellel kell tehát élni, mivel azonban a kenyér származ nehezen csúszik és mivel ennek csinálása oly nehéz mesterség, hogy a leg nagyobb bojár háznál sem bírják előállítani és ha falun vannak s városi piaci kenyér nincs az urak is hamu pogácsával élnek: a legfőbb eledelt állandóan a mamaliga képezi, a tűz felett függő bográcsba bele kavar az oláh asszony néhány marék durva kukoricza lisztet egy kerek fával jól meg kavargatja s kiborítja egy nagy- asztalul szolgáló kerek fa tálra öklével szétfel üt egy két vereshagymát és kész az ebéd, vagy össze szed egy két szál csalánt és vad petrezselymet s megfőzi levesnek, leg jobb esetben lencse vagy paszuly levest ád mellé és savanyított paprikát és ugorkát, hanem a milyen tál ételt egy magyar paraszt egy maga elkölt, az elég lenne 12 oláhnak, mert a fő és kizárólagos táp eledel mindég a mamaliga marad, ezt kézzel töri és minden falatot hozzá eresztenek egy kicsit a paré vagy paszuly léhez s így egy kis tányérka lé mellett elkültenek egy 10 fontos mamaligát,– melyből hús mellé is másfél annyi kellene mint rozsos búza kenyérből egyedül pedig két-három annyi.– Némely böjt napon szabad halat enni, akkor aztán az oláh asszonyok minden kis vizecskét kihalásznak, ritka szövetű lepedővel meregetvén az ujnyi halacskákat és szedegetvén a víz fenekéről a béka teknőket és kerti csavaros csigákat, a hol éppen semmi víz nincs ott aztán napon szárított ~~büdös~~ sós halat, és sózott büdös polyppust (: karakaticza:) vesznek s ez az egyhangú unalmas böjtben valódi delicatessenek tartatik.– Azt hinné az ember hogy ennyi koplalás után legalább a nem böjtös napokban kipótolja az elmulasztottat,– hanem, az egész különbség abból áll hogy egy kis köpült tej irót egy két tojást igen kevés napon szárított bivaly vagy marha húst ritkaságul egy egy csirkét eszik.– Disznót ugyan vág is pedig a hosszú karácsony böjt utolsó napján vágja le s akkor a friss húsból betegre eszi magát zsiradékjától azonban szappant főz apró jószágát, bárányát, malaczait eladja pénzen.–

Ez a legnyomorultabb életmód melyet valaha láttam és csak a nem tápláló eledel irtózatos tömegének köszönhető hogy mind el nem vesznek

rajta

rajta de úgy is izmos, csontos termetük daczára puha erőtlenek és kitartó erős munkára képtelenek, s a legkisebb betegségből rakásra hullanak mint a légy. – Nejeik leányaik magok sáppadt puffadt szinstelenek, s különösen a Mária böjtjében, midőn a paraszt telyes zöld ugorka, éretlen gyümölcs vagy dinnye pótolja irtózat végig menni egy faluban minden bordély előtt (így hiják a földalatti verem házat) felfuvódott vaz alakok fetrengnek és vacrognak a váltó láz tól s piros nyavalyás gyerekek fetrengenek a puszta földön és kézzel fogható lesz minden elfogulatlan ember előtt hogy az orthodox hit csakugyan hatalmas eszköz arra hogy az igaz hivő minél hamarább megszabaduljon e földi szenvedésektől. –

Kúza több izben az ország gyülés elébe terjesztette a parasztok állapota jobbitása ügyét – de mindég elnapoltatott körül belől azon okadatolás mellett hogy éretlen a paraszt más szabadabb állapotra, előbb nevelni kell s ha majd kifejlett akkor szabaditani fel; ő azomban a la Paris a népre akarván támaszkodni – miután látta hogy a felsőbb osztályokra nem támaszkodhatik – feloszlatta az ország gyülést és törvényül ki hirdette 1864 Aug. 14 én a jobbágyoknak felszabaditása és föld birtokkali ellátásáról szóló ~~törvénye~~ rendeletet, – melynek főbb pontjai következők:

Azonnal megszünik a dezma és robot s minden robotot szolgált paraszt a Stirbei regulamensumában meghatározott föld mennyiséget tulajdonul kapja a szerint osztályoztatván a mi módon Stirbei szolgálatot tett 1864 ben, – ennek meghatározására megyei és járási biztosmányok, a földek egy tö, megbeni kimérése és átadására megyei mérnökök neveztettek ki, – azon jószágokon azomban, hol a mivelhető földek két harmadánál több kellene a jobbágyok kielégitésére egy harmad megmarad a földes úrnak s a jobbágyok arányosan osztoztatnak meg a 2/3 on. – az ugy kizárólagos bormérési mérésről sütő ház s több e féle jogok megszünnek monopoliumok lenni.

A földes urat kármentesiti az állam föld teher mentesitési papirok által, melyek 10 % et hoznak s melyeknek egy harminczad része minden 6 hóban kisorsoltatván telyes érsékben ezer pénzzel ki fizettetik, ennek fizetésére egy külön számtevő központi hivatal állittatik Bukarestben

hova

hoz a volt jobbágyok által évente fizetendő kis postákat egyenest befolytnak, soha nem fordittatva használván más czélokra, a paraszt pedig fizet évente 15 év lefolyásáig.

a 4 ökrös 133 lei 1 egy cs. k. arany = 32 lei

a 2 ökrös 100 lei 24/40.

a zsellér 71 és fél lei

ez ömeg tőket és törlesztést magában foglal, mert a földesúr minden holdért 5 aranyat kap.—

Hihetetlen erélylyel és gyorsasággal látott Kúza e törvény végre hajtásához; a birtokmányok azonnal kineveztettek mérnökökkel együtt, és miután kivilágított hogy a kimérés így meg is sok időt igényel, kötelességévé tétetett a tulajdonosoknak gondoskodni maguk költségén a kimérésről és csakugyan egy év alatt az ország 9/10 részében végre volt hajtva a rendelet, hanem a nagy sietségnek eredménye az lett hogy tanítók, kiutasítottak sőt vendéglősök és semmi képességgel nem biró egyének bele kaptak a geometriába és a sok hibás mérésből ezer meg ezer perek támadtak melyeknek némelyike máig sincs egészen tisztába hozva.

A rendelet egy szép kiáltvány kíséretében jelent meg melyben felszólíttatnak a faluziak hogy a robot megszűnése és birtokuk átadásuk örömére menjenek mindenek előtt az oláh templomaikhoz, és ott tegyenek hálát a Mindenhatónak hogy meg érhették végre e várva várt boldog nap megjöttét s örvendezzenek és ők boldogságukért munkálkodjanak.— De bizonyosodott itt is az a hihetetlen dolog a mi 1848 ban Erdélyben, hogy az oláh azt mondá neki nem kell szabadság jobb volt úgy mint hajdan. Erővel kellett nekik kiadni a földet, kisebb nagyobb mértékben mindenütt ellen szegültek, sok helyt katonasággal kellett kényszeríteni és mi mérnökök nem egy helyt élet veszélyben forogtunk: egy még eddig csak az amerikai indus határokon szükséges mérő eszköz a revolvert épp oly kevéssé nélkülözhettük mint a theodolitot. Egész routint szereztem volt a parasztokkali veszekedésben és mindenütt elvégeztem a nélkül hogy a revolverre és life preserverre kerül jön a sor, de néhány türelmetlen és roppant testi erejük be bíró mérnököt öre tözel; a veszekedés oka többnyire a hely hol fekvése volt, de sok helyt az egész uradalmat szerették volna maguk közt felosztani sőt egyszer még veszettebbekre találtam

tam

tam tik csak orditottak lármáztak és maguk se tudták mit akarnak – mikor végre a falu száját tőrténestől az elöl legényem vólt megkérdezem hogy mit akar, mikor lesz már megelégedve, azt felelte, osszuk fel az egész jószágot és ~~akk~~ mivel én is meg az apám is a Stirbei robotosa vólt akkor lesznek megelégedve mikor Stirbei az én robotosom lesz„! – A feletti örömükben meg hogy most már nem kell urdolgára menni az 1864 diki őszön és egész 1865 ben egy baraizdát sem dolgoztak az uraság földjein, úgy hogy a bérlők az egész országban felmondták a bérlesek is meg 66 ban is csak itt ott kezdtek a rendes kerekvágásba térni. Az 1867 diki mesés bő ermendő és másfelől a szigorúan be hajtott föld ára ismét tevékenységre ébresztő őket, és tagadhatatlan hogy e néhány év alatt gyors haladást tettek, a tőz legelők mind szűkebb körre szorúlnak hajdani parlagok és erdő helyek mind eke alá kerülnek, és bár minőség tekintetében tán semmit nem javúlt is munkájuk mennyiségre nézve kétszer annyi lett mint előbb vólt és a földes urak nem hogy veszettek vólna a jobbágy felszabadítás által, de sőt tetemesen nyertek és a kapott kárpótlási összegeket nem is számítva jószágaik jövedelmei átalanosan 50 %tel magasabbra hágtak. –

Az emberi önérzet is felébredt bennők sőt az eppen a baj hogy nagyon is felébredt felszittatott a vörösek által tik úgy látszik arra törekedtek vólt hogy legyen parasztlázadás, és ölkessék ki a bojárokat mert míg ők uralkodtak oda jutott vólt már az ország hogy a paraszt a legigazságtalanabb perben is győzött az uj ellen, és régi rabszolgai alázatosságát szemtelen paraszt gőg kihívó pimaszkodás, és a francia sans culotte elbizakodottsága váltotta fel. – egy helyen csakugyan annyira mentek hogy fellázadtak és a csendcsináló szolgabírót – miután pandúrjai elfutottak – agyon verték, és minden módúgos ember félhetett hasonló sorstól, hanem a lázadó falunak tömeges tőmlöczre hurczoltatása, a mérsékelt párt hatalomra jutása vissza terelték őket lassanként azon térre melyre hivatva vannak, és napról napra közeledünk azon helyes viszony felismeréséhez melynek földes úr és földmivelő – mivelt ember és tanúlatlan között lenni kell, ha csak a társadalom erőszakos fel forgatását nem akarjuk. –

~~A paraszt teokei szemben a robot eltörlésével~~

Hogy ~~nem~~

Hogy az oláh paraszt mily végtelen alacsony fo-
kon áll a míveltségnek, és következésképpen mily
időtlen és veszedelmes a veres pártiaknak azon
eljárása hogy kérkednek nekik parancsolás
helyett és egyszerre az írt ország fölibe akar-
ják emelni mielőtt ha már az a, b, c re nem
legalább illendőségre és emberi érzelmekre megta-
nitanák: elég legyen egy pár példát felhoznom
külön állólag talán feltűnőbb sem érdemlené-
nek, igy azomban szörnyű világot vetnek
a nép mívelségi állapotára, és a Kőrös-
bányai, Brádi, Zalatnai és Enyedi rémes
vandal kegyetlenségekre emlékeztetnek:

1867ben Peret vagy Parc rotundu nevű
faluban Teleorman megyében meg áll egy falusi
jegyző a kutnál hátas lovát megitatni; vala-
ki az ott ácsorgók közzül elkiáltja magát
hogy „hisz ez lopott ló éppen az ő falujok-
ból lopták el az előtt egy ~~héttel~~ évvel." ter-
mészetesen rögtön őre szaladtak és mindjárt
felismervén a lovat, azonnal letaszították gaz-
dástól együtt. Ez eddig a legtermészetesebb dolog
a világon, hanem ők nem elégedtek meg a
letaszítással elővették a szegény notáriust
és elkezdték verni hijában mondta hogy bebi-
zonyitja kitől és mikor vette, hogy ha csakugyan
ő lenne a tolvaj csak nem lett volna bolond
hogy ott álljon meg itatni a honnan lopta - nem
ért az semmit." megkötözték kegyetlenül, és
lábánál fogva felakasztották a kút kolonczára
aztán felhúzták magasra s akkor nagy röhögve
eleresztették. miután e hallatlan kinzástól 8-10
ilyen le nyakkerités után elájult feloldozták és
újra elverték hogy egy íze épen nem maradt. s
Isten tudja meddig mulattak volna még igy vele ha
történetből valami arra menő idegen fel nem ismeri
e kinzottat hogy hisz ez a legbecsületesebb ember
a világon, ez az ő notáriusuk! - a parasztnak aztán
hitték. - Bele halt é vagy csak örökre nyomorék
lett ki tudná itt meg az e féle csekélységet? -

1870 dik év November havában eljön egy paraszt-
leányotól pálinkát főzni Buzestuba egy Szava
nevű szászcshoz; a pálinka már jártja a kazánban
és ki állhatná ott meg hogy e bájitalt meg ne kós-
tolja? szürcsölgetett tehát az oláh is és pedig
vendége is akadt hozzá, a főzőház tulajdonosnak
testvér öccse. A mint ez a bölcsos legény - saját
épületükben az ajtóhoz támaszkodva beszélget-
től

hol az oláhval, hol a leánnyal, egyszerre csak nyakába vet az oláh hátulról egy hurkot és ráránytja, azzal keresztül húzza a kötelet az ajtó feletti lyukon s felakasztja, sőt látván hogy ettől sem hal meg egyszerre és rugkapál, felvesz egy fát ekkor, és döngetni a legényt. — A megrémült leány kiszaladt és lármát ütött, segítség érkezett, és még életben levágták a szerencsétlent. Az oláh azzal mentette magát hogy értette hogy ő lefogja magát inni — hogy is lehetne másként mikor van pálinka — és félt hogy ha ő részegen elalszik a legény valamit talál csinálni leányával, tehát csak apai elővigyázatból akasztotta fel egy kicsit. —

Az állatkínzást is iszonyató nézni, a mint a dühödt oláh neki esik szegény ökreinek, ha mert a túlságos terhet és monstre szekeret nem bírják, fogcsikorgatva és káromkodva veri főbe, de ez legalább menthető azzal hogy akkor bosszús dühbe van azonban jellemző hogy az állatkínzás egyike legkedvesebb mulatságainak. — Krivatzon meregettem egyszer az Ardzsis partján s egy parasztnál voltam szállva, este 9-10 órakor borzasztó kutya ordítás, ugatás, vonítás és emberi lármára ébredék fel; azt gondolván hogy veszett kutya marakodik, vagy csizmát húzok, veszem a puskámat és óvatosan — mert sötétes volt — kimegyek, s közeledem az iszonyató kutya ordítás helyéhez; de mit találok? — Két ember közibe kötve tartott egy szegény kutyát, úgy hogy egyikhez sem közelíthetett a két felől fogott kötéltől, egy harmadik pedig nagy sövénynek való gallyal ütötte folytonosan, és a szerencsétlen állat kínos fetrengésein, tehetetlen ugrásain, dorásain röhögtek s kedélyesen mulattak rajta. — Körül az egész falu kutyája ordított, vonított, mert több helyen is tartottak ilyen mulatságot azt mondván hogy ez a farkasok napja s így szokás nálunk. — Legszebb azonban hogy engem is megkínáltak hogy üssem és csak álmélkodtak az én borzankodásomon hisz úgymond nem az én kutyámat ütik „lase sze petreszem" hadd mulassunk vele hisz olyan furcsán ugrál!!

Száz ilyen ember és állatkínzási példát hozhatnék fel, melyeket már tán a vad indusoknál sem találunk, hanem annak az az oka mert az Indus vad ugyan de férfi erőről duzzadozó, ellenben az oláh, a rom életmódtól és zsarnokvágytól elpuhult, az erősebb és hatalmasabb előtt térdre boruló csúszó mászó gyáva, és mint minden gyáva könyörtelen kegyetlen a védtelen állat vagy védtelen ember iránt. —

A paraszt terhei azonban a robot előrlettel

nem

nem keresedtek meg, azelőtt mint a gyermek, vagy a cseléd urától kért és kapott mindent, most sokkal nehezebb feltételek alatt harmadába közel felébe is alig kap földet, azonkívül állami és községi út csinálások jönnek divatba; mind ez azonban önállóságra tanítja őket és az irtóztató rosszaságban majd a magyar országiakkal vetélkedő útakat lassanként ócsó töltött utak váltandják fel; mivelség dolgában azonban éppen ott vannak a hol voltak, van ugyan kormányi rendelet a gyermekek iskoláztatására, de ott hol 2-300 gyermeknek kellene tanulni 20-30 sincs, annak a tanulása is kevés és s ha így halad 200 esztendő mulva se éri oda a hol a magyar kálvinista földmíves ma van.–

Vallása elveivel épp oly kevéssé ismerős az oláh pórnép mint az a, b, c vel, elmegy ugyan korán reggel ünnepen és vasárnap a templomba tudja mikor kell keresztet vetni, kezet csókol a papnak keresztet vet háromszor magára valahányszor a templom előtt elmegy, megfertőztetett hitű szpurkátnak tart mindenkit a ki nem keresztény-érsd orthodox- megtartja a böjtöt, megszentelteti vagy mint ők hívják megkereszteltteti minden hónap elején házát s megfizet érte a pópának, fél az ördögtől melyet minden harmadik szavában emleget de ennél tovább ész vagy hit világa nem terjed; szereti az ünnepet mert akkor nem kell dolgozni ambár szigorún nem tartja meg- hisz a legelfásultabb ereje is bele fárad a sokba- abban azonban pontos hogy vasárnap és nagy ünnepen a korcsmába megy ő szentségével a pópával együtt (: ez a crime a falusi pópáknak = szfintia :) és nagyjából nélkül elmondhatni hogy vasárnap nincs száz közt egy józan paraszt oláh országban.–

A fiatalság azonban máskepen mulat valami szabad téren, többnyire a korcsma előtt húzza nekik egy csimpolyás vagy hegedűs cigány, ők pedig körül fogják karikába és táncolnak hórát; eleinte csak 3-4 fiú kezdi rá meglehetős cifrán, azután több több legény csatlakozik s nagyobbítja a kört, majd oda sompolyog egy leány, szépmijja kis legénynek az egymást fogó kezét s közzéjük áll jönnek aztán sorba a többi leányok kiválasztva és rendesen a másik leány mellé fogódzva nagyobbítják a kört s így egy ütemre forognak lassú nehézkes ügyetlen tempóval

mint

mind egyszerre, téven két lépést előre, egyet hátra mi közben a leányok szánokhatatlan meg. libbenő mozdulatot tesznek a legények pedig előre görbülnek; páronkint külön nem válnak és sem a kör alakját valami másra, sem a táncot cifrább vagy egyszerűbbre nem változtatják legfeljebb a vége felé valamivel gyorsabban top. pantanak a nóta is mindég ugyanaz s ha egy két órai toppangatás után ráunnak akár hol félbe hagyják. Ennél unalmasabb lélek vagy kifejezés nélküli tánc nincs több, hanem ez tulajdonképpen nem oláh tánc, mert azt csak az erdélyi kalucserek tudják pengős bokarók és nagy bosokkal meglepő tökéllyel az ittem kóra dél szláv találmány, ott is di. vatos maig is és bizonyosan onnan került ide.

Természetes hogy mind a legény mind a leány sereg teljes parádéban van; a legények pántlikás kalap vagy kucsmáival szép fehér ingben mely térdig és derekukon a leányoktól kapott gyön. gyös és pillangos hosszú szalagokkal körül övez ve, szük nadrágban vagy csak pantalon alatti lábravalóban, bocskorban vagy a tehetősebbek bul. gáros papucsokban; a leányok vállukon és mel. lükön cifrán ki varrott inges viselnek melynek élénk színekben vált varrása a persa sawlokra emlékeztet durvább kiadásban, derekukon színes gyöngyös és néha csatos derékkötők vannak szoknya helyett elöl hátul egy egy régen szépen magok által cifra rikító színekkel s virágok kal ki szött vessag szőr kötő mely szárközépig ér, kis lábaikon melyeket sok német dáma meg irigyelne tölük papucs karjaikon színes üveg karperecek, legnevezetesebb szemben a nyak és fejék mely ugyan kezd divatból kimenni, ez 5-6 újnyi magas paisa forma karika csupa pénzekből melynek lefüggő ~~pántli~~ szalagjai is vassagon borítvák leginkább ezüst húszasokkal nyakukban néhány sor pénz még pedig némely gazdagabbaknál tallér nagyságú aranyakkal a szegényeknél válogatva egy egy nagyobb da. rab ezüst pénzzel ékítve. Ez a menyasszonyi hozomány leg főbb része és ennek ki aggatá. sára nagy szükség is van mert e leányok ifjú ságuk daczára a rosz élet nyomorult hajlék s ezek minden sok hideg lelés folytán többnyire vézna, sápadt kellemetlen alakok s az az, czukra mázolt kréta és pirosító még inkább eltorzítja őket. –

Hanem a mi a táncz után következik az már hallat-lan, hihetetlen, és én csak forgatom kezemben a tollat s nem tudom hogy írjam le: A mint vége van a táncz-nak, derekon kapja minden legény a maga választott-ját és viszi ki a falu végire, ott azomban nem czicza-zonak s lapátolnak ám - mint nálunk, hanem letelepednek párosként a gyepre, a mennyire a hely engedi egy egy mélyedésbe, de nem sokat törődve másokkal, s ott óráig elhencseregnek egymáson. Valóban az em-bert csak az ész kimivelése különbözteti meg az ál-lattól s a mivelődés első fokainak az illem érzéknek hijánya hamar eszünkbe juttatja a Darwin theoriáját.-

A bulgárok, mint feljebb említém végig a duna men-tét lakják, de nem ezekről akarok én szólni, mert ezek már annyira el oláhosodtak, hogy aligha valaha ismét bulgár lesz meg belőlük; és az nem is baj, sőt Oláh országra nézve felette előnyös, mert nem lesz velük azon baja mi nekünk ö velők van: hanem az éven-ként át és vissza vándorló munkásokról, kiknek szá-mát ugyan meghatározni nem bírom, de aligha meg ellül nem múlja a százezret is. Mindenesetre nyomorú közállapotra mutat az, hogy egy inkább lakatlan mint túlnépesnek mondható ország fiai idegen földre men-nek munkát keresni míg ugyan akkor saját hazájuk-ban nagyobb szerű gazdálkodást - munkás kezek hijánya miatt - folytatni nem lehet. de hijában! tagadhatlan tény az, hogy török országban az öröklő propaganda s az ez ál-tal szított vallás és nemzetiségi gyülölet, az ismét ez által szükségessé vált önkényes, katonai természetü köz-igazgatás, másfelől a török felsőségi és kizsarolási ferde viszonyok sokkal kedvezőtlenebbek az ipar és földmivelésre mint Oláh országban; örömest jönnek tehát a 20-24 éves bulgár parasztok s a bérlőknél szegődést havidíjért végig dolgozzák a nyarat.- Fizetésük ren-desen 28-30 ezüst huszas havonta, és silány koszt, még pedig nem mamaliga - mert azt nem szeretik, ha-nem fekete kenyér, melyet itt Oláh földön ők maguk sütnek. E bulgár faj erős, melyet kerek fejü, lassú de jámbor szorgalmatos nép, akár hogy siettesse az ember gyors lépésre nehezen veheti rá, inkább 4 láb-nyi hosszukat lép csak hogy a lassú lábemelési ütem ugyan az maradjon, sokkal mérsékletesebbek az ital-ban az oláhnál, de különös hogy a földmiveléshez sem tudnak, kivévén az egy kapálást, úgy hogy a többire is kell őket betanitani, de ha egyszer megtanulták szeretnek inkább kevesebbet - de csinosabban dolgozni mint a mindent hanyagul csináló oláh; egész nyáron át semmit nem költenek s ősszel nagy csapatokban

hazaind

húzódnak haza tíz-tizenkét arany keresményükkel.–
Csalatkoznék azonban a ki e durva hulnokon en-
berekről ítélve a bulgáriai bunta, polgárosúlni képte-
len népnek tartaná, ellenkezőleg ezen politikaival
a többieknél kevesebbet törődő, ipart, kereskedést, és
belterjes földmivelést, leginkább szőlőművelést – ismét
a többiekhez mérve nagy szorgalommal űző csendes nép
lenz rövid idön, hogy úgy fejezzem ki magamat, ke-
letnek svábja és ebből fog fejlődni ha muszka kéz-
be nem kerül, a keleten, értem a szoros értelemben vett
török országos lassankénti kimivelendő élem. Jelenleg is nem
csak török, de oláh országokban is ők a mesterek, az az
építészek, egy személyben ácsok, kőmivesek s különösen ker-
tészek. minden kis vizecske partján talál az ember Oláhor-
szágban terjedelmes zöldséges kerteket, gondosan körül
árkolva, csinos apró ágyacskákra beosztva, ösvényekkel
és igen gyakorlati víz vezetésekkel minden irányban ke-
resztül kasúl szőve. A víz partján van felállítva egy
nagy vízmerítő fiókos kerék, melyet száraz malom mód-
ra kés ló vagy ökör körben járva tesz mozgásba s a
kerék fiókjai víz tartalmukat egy deszka válúba öntik
egy-két ölnyi magasságban, innen singarasnak azán
szét egy-két lábnyi magas kis föld gátak s egész
30-50 holdnyi részben, mely gátacskák tetején arasznyi
mélyedés van a víz számára, gyakorlatilag annyi eset
tel ellátva, hogy a víz csendesen folydogálhat szét
minden felé a megöntözendő ágyakra azán hierem,
ki a legközelebbi folyó csatornácska vizét egyetlen kapa
vágással s ha elég folyt beülteti ugyan oly egyszerűen.–
Az ilyen helyet holdjáért 2-3 aranyat szoktak fizetni
nem csak gondosan rendszeresen meg szántogatják kapálják,
de trágyázzák is, s ezek látják el az egész országot
kapornissával, hagyma, ugorka, tök, bámia, répa, zeller, pap-
rika, részben dinnye s mindenféle zöldséggel annyira
kizárólag hogy nem csak a fővárosok, de a paraszt
is készen veszi tőlük mindent.–
Ez a legtevésebbé kapros s a szorgalmas munkára
legtöbb hajlammal, legtöbb kitartással bíró nép keleten
s ő valamivel kevésbbé veszteseg is a többinél, minek
elég bizonysága az hogy nem mind orthodoxok, hanem
vannak közöttük katholikusok is, s ha idővel a har-
cziasabb szellemű szerb s bosnyákokkal, tán a
törökkel is össze forr ő képezendi a társadalom
leghasznosabb elemeit az iparos és munkásosztályt.–
Test-Alkatukra nézve kissebbek a szerbnél, de erősek
s kissé elhízásra hajlandók, arczuk és kaponyájuk húsos,
kerek hajuk sőtét barna világosabb színű szakál
és bajusszal mi határozottan ellentétes képet a
szerb.

szerbbel, kik barnák fehese haj; bajusz és szakállal, s ... átlag magasabb és izmosabbak nagy darabokból szigorú arcz kissé hátra futó homlok, nagy, de az arczhoz viszonyítva kicsinek látszó kaponyájával. Öltözetük s élet módjukra nem sokat különböznek a szerbektől, a köznép saját gyártmányú durva posztó, lábszárhoz simuló török bugyogót, veres övet, törökös vágású zuávka forma dolmányt s fezt vagy még inkább báránybőr kucsmát visel, a mesterek és kereskedők róla prémes kék posztó mentét, bő kék nadrágot, fezt, és mindjárt törökös fekete papucsot, felső ruháúl pedig sinóros szűrt vagy sokál bőrös bundát.—

Nőik hasonlóan a szerb nőkhöz simára fésülik hajukat, s a fonadék hajat körül körül tekerik a fezre melyet állandóan viselnek, ünnepeken a fez és nyak sinórra fűzött arany pénzekkel van többszörösön körül véve, vagy a szegényebbeknél ezüsttel, európaisan szoknyát viselnek de krinolin nélkül, mire nincs is szükségük, mert több nyire husos, terek képüek, pirosak s elhizottak. A szerb nők rendkivül buja rossz hirben állanak de a bulgárnőkről hasonlót nem hallani, s egy franczia utazó leirása szerint hollandiaiakkal vetélkedő tisztaság van házaikban.

4 Az arendások

Rangfokozat szerint ugyan közvetlenül a nagy, vagy legalább a közép birtokosok után kellett volna őket megismertetnem a bérlőket, de érthetetlen lett volna állásuk s eljárásuk a parasztnak előleges ismerése nélkül, igy el, lenben igen röviden tisztába jövünk vele mi az a bérlő Oláhországban.— Száz nagy birtokos közötte alig van egy ki maga kezelné jószágát, a közép birtokosnak is több mint fele örömest adja bérbe, hogy a jövedelmet fél évenkint előre felvehesse és biztosan tudhassa jó rossz időben egyaránt hány száz vagy hány ezer aranyat költhet el; bérlő pedig mindég több van mint bérbe adó jószág, a honnan a bérletek nem olcsók sőt átlag igen csekély különbséggel ki tesznek annyit a mennyit a birtok közép számitással jövedelmezhet, és még is többnyire meggazdagodnak a bérlők mert a legrosszabb esztendőben is körülbelöl ki huzzák csikarni a bérletet a jó esztendő tehát egészen hasznonak marad.—

A bérlőknek 4 ötöde görög, az egy ötöd oláh szerb, bolgár s egy két idegenből áll, zsidónak az egalité, fraternité, liberté elvek gyakorlati alkalmazása folytán mint szpurkát hitűnek nem csak bérlőnek lenni nem szabad de Oláhországban még falun lakni is tilos. — Minden vidéknek meg vannak a maga nagy bérlői kik a jószágokat nagyban választják magok közt de azon megyéből el nem mennek; a legnagyobbak 50-60-100 ezer db. aranyig álló gardák fokozatosan le a pár ezerességig; ezek mind itt szerezték e roppant vagyont aránylag rövid idő alatt, és gyermekeik számára jószágokat vesznek s lesz belőlük bojár. —

Többnyire mindnek ez a története: éhségtől szorítva s nagyra törő lélekkel csekély elemi iskolai tanulmány után 15-20 éves korában eljön apai házától szerencsét próbálni; ha kaphat helyet azonnal be áll ispánnak valamely földijához - mely állás itt az inasi szolgálattal tökéletesen egyenlő, ott aztán megtanulja a húzavonát, lesz pár év múlva tiszttartó s addig körmöl míg vagy 4-500 aranyat szerez melyet felpénzül adhasson valamely kibérlendő jószágra; ha pedig ennyi szerencséje nincs, akkor előbb bozát egy itt a paraszt előtt kedvelt édes italt hordoz az utcán, azután egy picinke kis korcsmát bérel, valahol falun, mivel pedig az oláh szeret inni és pedig hitelbe meg búzáért, pár év alatt a dupla kréta és félároon vett búza megteremti a szükséges 4-500 aranyat melyet aztán lehet bérlethez kezdeni. — Míg a robot tartott addig mindenek előtt megkellett egyezni a parasztokkal a végett hogy hány holdat dolgoznak meg a bérlőnek, hányad dézmát egy tehéntől egy juhtól hány lei fizetnek, hányszor tartoznak fuvarozni stb. ez annyira fontos kérdés volt, s oly mesterileg tudták a parasztokat húzni vonni, hogy a haszonbérlet nem attól függött hány ezer hold a birtok hanem hány jobbágy van rajta és ha egy szem eső nem esett is ki húzta az árendás átlag minden jobbágyon a 10 aranyat. — Azt mondják összetart a paraszt; össze ám míg egy görög nem akadt közzé, de az megvesztegeti a legnagyobb szájú pár kolompost, és a nagy színleges veszekedés közben olyan egyességet fogadtat el velők hogy nyög belé a falu; ha pedig a vesztegetés nem sikerül akkor

a verés

verés, üjjeszegetés, marhák berására részesen igénybe, és ha netalán igy sem boldogult, ő kénszelen volt csekélyebb áron átkindni meg jobbágyaival akkor utólagosan segit a bajon a mingyárt elmondandó módon, melyet észre, ımmel láttam Teleormán megyében.–

Az egyezmény szerint tartozott minden jobbágy 3 hold búzát tökéletesen meg szántani, elvetni az árendás magjából, learatni és a szérüre hordani. Mindenek elött kénszeritette a zsellérekre is a szántásra; pananra jöttek, hiz uram az Istenért magunknak se tudunk szántani nincs ökrünk.'

– A nem az én dolgom, itt van az egyezségben hogy minden jobbágy, tehát ti helyettetek szánt sanak az ökrösök, ti pedig takarsók ő helyettük is.–

Azután önre hivatta a falut, tudjátok úgy é hogy az egyezmény szerint jót kell meg munkálni a földet hát mit tesz búza alá jót meg munkálni? – nemde ez azt teszi hogy háromszor szántani? no de én nekem oly pompás földem van hogy egy szántásban is terem, tehát a három szántást más más helyen teszitek!

– Hiz uram az három hold helyett kilencz hold lesz! hiz ez borzasztóság – hiz akkor nem is marad nekünk föld! – felindultak elmentek a szolga biróhoz.

Igen de a bérlő elöbb jár, adott a szolgabirónak vagy 30 aranyat és az eljött, lesramarasta a birót és ntzárust hogy azt nem tudják ki káltinulálni hogy három holdat háromszor szántani ammyi mint 9 holdat egyszer, s miután még sem akarták szántani megborotsatott vagy 10-15 legnagyobb szájut és meg volt a mit az árendás kivánt dolgozott az egész falu, egész évben neki, alig jutott egy egy családnak két három hold annak megdolgozására sem ért rá a sok úrdolgától.–

Ez ugyan a leg nagyobb visszaélés azok közt a melyeket láttam, de kisselbek éppen mindennaposak, ilyenek legcsekélyebb dologért csorda behajtatások és egy két napi aratásért ki borsáratások, és különösen a napszám czédulákkali csalások. Az oláh ugyan is nem tud olvasni de a napszám czédulák nyomtatva vannak, rajta a 2 – vagy 4 ökör – és az ispán

csak

csak a munkás nevét írja meg rá; tévedésből vagy önként a István bz czédulaját Jánosnak adja s Jánost meg Istvánnak; mikor azután esztendő végével számolnak mind azon czédulákat el tépi melyek nem az igazi névre szólnak- hisz - úgymond - ez nem a tiéd ezt lopstad vagy tehet- e még tavalyi s. t. b.-

Azután ha a parasztnak bár mi dolga van, és e gyámság alá szoktott tehetetlennek mindig van dolga az úrral, el ácsoroghat három napig esőben hóban künn az udvaron levett kalappal még sem jut szóhoz ha csak tojás, csirke, pulyka, liba, malacz, bárány vagy valami nincs a kezében úgy hogy a báró társának ettől kell kitelni.-

Tisztartóikkal sem bánnak különben az árendások rendesen nem fizetik 3-4-5 évig akkor nyakukba kerítenek egy csomó vádat, hogy itt loptál szénát, ott kukoriczát ott ezt ott amazt azt érdemelnéd gazember hogy azonnal elfogatnálak, tömlöczbe vettetnélek, de nem engedi a charakterem - csak azt mondom takarodjál szemem elől hirdetek se halljam többet! És megyen, nincs mit tennie, hanem mivel rendesen az is görög, tudta már hogy ez lesz a vége és gondoskodott magáról; ez annyira divatos dolog hogy műszó van rá így nevezik „szeszkóte ke quitt" = lequittolják egymást.

Az eddig mondottakból világos hogy a bérlő, ha oly nagy bérleményt fizet mint a jószág lelkiismeretes kezelés mellett közép évben jövedelmezne, nem igen bukhatik meg, annyival inkább mert befektetésre nem is gondol; van egy pár lova jönni menni, jó cséplő gépe leginkább Schuttleworth vagy Garrettől, de ökre, ekéi juhok disznók gazdasági eszközök ezelött éppen nem voltak, mostanában is igen kevesebbnek van, és bizonyosan egynek sincs azon arányban melyben a birtok kiterjedése ker keppest lehetne. Továbbá látni való hogy arra hogy is valaki bérlő legyen nem annyira gazdálkodási tudomány, mint határt nem ismerő ravaszság és húzni vonni nem szégyenlés kívántatik, még pedig nem csak le felé a paraszt irányában, hanem felfelé az úr ellenében is.- Elég hogy az úr valami pontot a szerződésben ne elég határozottan körül írjon, vagy legkisebben is átnézzen valami felsőbb

azon

5

azonnal kész a per, melynek végeredménye rendesen néhány száz arany leengedés az árendából; tudok esetet hogy az úr és bérlő közt 500 hold felett per támadt a bérlő fel akarta töretni, az úr nem engedte mert kaszálónak vólt szánva, de szerződvényében nem vólt kikötve, a per vége az lett hogy az 500 be nem vethetett földön leendett haszon fejében az egész 5000 holdas jószágot három évig birta egy évi árendáért, tehát két évig ingyen a bérlő.—

A mennyire szeret az úri osztály jól élni - mert az nem igaz ám a mit a német írók többnyire állítanak hogy a bojárok egyszerű asztalt tartanak - és a mennyire nem kiméli a pénzt hogy asztala fényben Párizs bármely úri asztalával vetekedhessék - melyet bőségben két három szorosan felül is múl épp oly egyszerű a bérlő, kivévén természetesen a családos leggazdagabbakat; rendesen cselédet sem tart, a konyhai alszolgálatot elvégzi a kocsis, a felsőt az ispán a szakácsságot a Zsupunyásza, az az a házi asszony helyét pótoló nőszemély - mert szintén gazdálkodási szempontból nagyobbrészt nőtelenek, a konyhára való anyagot szolgáltatják ingyen az ügyes bajos parasztok vagy ha halastó van a halászok legfelyebb czukor, kávé, gyertya és dohányra ad ki pénzt s így a minden eszközökkeli szerzés párosulva a hallatlan fukar gazdálkodási tudással s minden fillérnek magas kamatoztatásával természetesen hamar gazdagokká teszi őket.— Természete azonban a görögnek hogy bár otthon koplal, hetekig nem lakik egyszer jól ha városba megy nagy urat játszik hátra vágja magát kocsijában, s nagy úri mogorva fontos képet vág, - a bakon czifrán kivarrott szűr dolmányos, pántlikás kalapos kocsis ül irtózatosan pattogtatva nagy nehéz karikás ostorával az 5-6 apró fürge mokány ló közé melyeken csengők és különösen kissebb nagyobb kolompok vannak; kotródik is előle ki az útból a szegény paraszt - hisz ilyen hűhót a vajda se tenne, - de különben is több oka van a parasztnak félni az árendástól mint a vajdától.—

Ilyen az árendás osztály kül alakja - osztálynak mondom, mert ambár egymást gyűlölik mivel figulus figulum odit - még is

való

valóságos kasztot képeznek s közös ügyeik
előmozdításában hallgatag is együtt tartanak
s ugyan körmönfont legény legyen az az idegen
ki valamely megyébe közéjük tolakodva meg
állja helyét cselszövényeik miatt; de más-
felől meg kell vallani hogy valamint kelesen
a görög kezdte meg az ébredést, úgy oláh
országban a föld mivelésnek kifejlődése, nap-
ról napra nagyobb területre terjedése és töké-
letesedése, valamint az ez által előidézett
roppant kivíteli kereskedés, hihetetlen gyors
mérvbeni vagyonosodás s az által köz jólét és
legalább a városi osztálynál mivelődés felé ha-
ladása egyedül nekik köszönhető. –

Még ezelőtt 30-40 évvel éppen olyan volt oláh
ország mint török ország, az a föld 8 tized-
részét őre nem dúlt erdők borították, melyek
csak farkasnak és tolvajnak szolgáltak búvó
helyül – alig termelt a paraszt annyit a mennyi
saját szükséglete s igy a mi gy fedezte s ha
egy rossz esztendő volt, lett éh-halál is melyen
aztán a fejedelmek az által segítettek hogy min-
den faluban tiszkarék magtárakat állíttattak
hova mindenki tartozott terménye tizedét beadni
(: eltörölteттek 1865ben :), – a bojárok jövedelme
nyomorú csekélység volt, alig tett annyit mint
mai jövedelmeik kamatja, a paraszt szélseiben
hosszában barangolt fejszéjével és nyajaival,
az egész birtok az övé volt és élt barmaja és
tehenei után úgy szólván dologtalanul. – A
harmincas években kezdtek először görög
vállalkozók jószágokat bérelgetni, és erővel
kényszeríteni a parasztokat a munkára; az
eredmény több több gyögyös csábított ide, a
bérlők több több munkára szorították a parasz-
tot, de mindég szorítani kellett s a haladás
igen lassan ment el annyira hogy még a lapá-
lyon is az 50es évek elején alig volt egy
ötöde azon földeknek mivelve, melyeken ma
a legszebb búzák teremnek; – a bérlők azonban
mind inkább szaporodtak, oláhok bulgárok
is kezdtek bele szerezni, egy pár évben roppant
bőven fizetett a repcze és sokan egyszerre meg
gazdagodtak s a 60as évek elején már
általános bérlési verseny volt s a bérletek közép
ára holdankénti fel ment 7-8 húszasra – számít-
ván a birtoknak egész területét úttól vizektől
falu helyektől mindenestől. – A jobbágy felszaba-
dítás

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

dicsás két évben nagy kárt tett, és részben mondták le a bérlőt vagy felényire is le csökkenték a bérletet, hanem a roppant gazdag 1867 dik év ismét mesésen felszökkentette, úgy hogy ma 1000-2000 holdon alóli jó földű és fekvésű birtokot egy Napoleonon sőt két aranyon is meg fizetnek holdankint, és a legnagyobbakért; megadnak átlag egy aranyat; tehát a föld ára éppen ott áll ma mint Magyar országban, vagy legalább a különbség igen csekély.–

Ezen bérlői vállalkozó szelleme fogja megteremteni a köz néppel is felébredt munka, illetőleg nyeremény vágyával együtt a mivelés tökéletesítését is; ebben legelöl járnak jó példával a magyar tirsztartók néhány gazdag idegen birtokos uradalmain, minők néhai Mihály szerb herceg, Dumba, Vranji, major Misa, Krina sőt, de már többen elkezdték a nagy gazdag bérlők is a vas ekékkel számtalanszor, itt ott vető és arató gépek is vannak, de azok inkább kis gazdasághoz valók, nagy gazdaságokon 3-4000 holdat kell 8 nap alatt elvetni és 8 nap alatt levágni is tehát jobb az emberi erő mert azt ezer számra állítja neki egyszerre; cséplő gép azonban aránylag sőt talán egy átaljában több van már itt mint Magyar országon.–

Ember erőben természetesen itt is örökös hijány van, ezen némileg oly módon segítenek hogy Oláországban bulgárokat Moldvában pedig székelyeket fogadnak nyárasra mezei munkák végzésére; és ilyen munkásnak havi bére rendesen két arany, és durva koszt.– Ránk nézve felette nagy horderejű dolog az hogy Moldvába évense 30-40000 székely munkás vándorol ki, kik természetesen minden évben ott hagyják a részletes elbetegesedőt és elmaradozókból, kik aztán oláhokká lesznek, míg másfelől a magyar alföldön munkás kéz hijány van és minden féle idegen telepítvényesektől ~~van tele~~ tarka az ország; talán lehetne ez országos bajon is segíteni az által ha a gazdag birtokosok még tél idején beküldenék biztosaikat székely földre, és össze toborzanák, lefoglalnák s aztán a majd nem sokára kész vasuton kedvezőleg ár csökkentett áron ~~mellett~~ ki szállítanák őket, hogy így kedveljék meg a jobb kosztot, jobb fizetést és szoktatnák le a kifelé vándorlástól, mi-

egyik

egyik legfőbb oka Erdélyben a magyar elem
nem szaporodásának. – Az 1863 diki irtózza-
tó nyomoruság – mit meglehetne előzni közsé-
gi takarék magtárak felállitásával – nem
csak a székely de az alvidéki népet is tö-
meges kivándorlásra kényszerité; keserves vólt
nézni a kiéhezett sáppadt arczokat, a mint
nyomorult gebéikről vonszolt szekerecskéiken
kuporogva inkább koldusokhoz, mint munka
keresőkhöz hasonlitottak. A nyomoruságot fel
használta egy Kvacsák nevü hazánk fia, ki
valami gazdag örmény számára török országba
verbuvált munkás telepedőket; az ajánlott fel-
tételek kivált éhhaláltól remegő népre nagyon
csábitók & vóltak, s el is vitte Kvacsák egy
pár száz családot, nem tudták szegények
hogy török országban jóformán törvény sincs, és
irott szerződvények még majd épen semmi biz-
tonságot nem nyujtanak a lecsalatás ellen-
sok nyomorgás után – miután utolsó vagyon ma-
radványaikat elemésztették nyomorultan nagyrész
olá országba szállingóztak át, és itt a magyar
gazdák és tiszttartókhoz szegődtek el [illegible]
béresekül; – major Misánál – hol azomban felette
rosszul bántak velük – 35-40; a testvéremnél 18-20;
Szilvásynál 14-15; Barabásnál 12 – Miskénél
10-12 – Leisnernél 14-15 család telepedett meg,
itt ott olá uraknál is huzódtak meg, és éppen
az által szünnek meg rövid időn a magyar
nemzet tagjai lenni hogy itt talán jobban meg
dolguk mint mert otthon, még hozzá többnyire
catholikusok s ezeket nem bántja annyira a hon
vágy és gyermekek román neveltetésétőli irtózás
mint a protestánsokat s alig ha örökre itt
nem vesznek, s a második – harmadik iva-
dékra legfelyebb nevéről lehetend még ráismerni
– ha [illegible] vagy [illegible] nem nyomoz utánna hogy
magyar vólt. Így elveszne tehát vagy száz két
család Moldvában a 30-40 000 ből ha csak 2-3
per cent marad is vissza, már évente 100-120, a
nélkülözések miatt elhaltakkal legalább 3-400
mely egy ivadékon át 10000 lélek veszteséget
tesz ki nem is számitva ezeknek leendett szaporodását. –
Minden bajnak orvoslását a kormánytól várni
gyámoltalanság, meg vagyok azomban győződve
hogy ha a kormány látná miszerint gazdag
nagybirtokosaink örömest adnának foglalkozást
a munkára szorúlt vándor székelyeknek; elő

segi

segitené az alföld felé huzamlást a vasuti
bérnek e speciális esetre leszállitása által,
és más felöl útlevelek megtagadása által meg
nehezitené az idegen földre barangolást? – mi-
nek az emlitetteken kivül még azon szerencsét-
len következménye is van, hogy e két lakosság
által annyira elolahositják még otthon élő ro-
konaikat is, hogy öltözet, szokások, társadalmi
fogalmak tekintetében bizony már nem ma-
gyarok a csiki és gyergyóiak hanem inkább ma-
gyarul beszélő oláhok. –

– Az állami birtokok, értem a zárdakról elné-
detett roppant számu jószágokat szintén haszon-
bérbe adatnak meg pedig nyilvános árverés utján
s az itteni viszonyok közt nem is tehet az ál-
lam egyebet mert magának tisztek által ke-
zeltetni annyit tenne mint semmi jövedelmet
nem kapni belőlük. – Ez árveréseknél is az
élelmes görögök viszik a fő szerepet s itt látni
legvilágosabban mily vakmerő vállalkozó, valódi
hazard játékos a görög; fékezhetlen tüzet ter-
mészete sokat elragad és hogy megkaphassa
valamely előre kiszemelt jószágot, vagy sokszor
csak azért hogy egy ellensége ne kaphassa meg,
mesés árakat igérnek, melyeket legfelyebb rend-
kivül jó esztendőkben lehetne megadni, azért
tele is vannak a moniteurök bukott bérlők ne-
veivel, a mi azonban nem teszi őket óvatosab-
bakká, mert ők született vállalkozók és keres-
kedők nagyban; más ember ha 20-30 ezer forintot
szerzett félve teszi kockára: de a görög akkor
kap csak igazi szenvedélybe ezzel többet szerez-
ni, és ha 100 ezer van milliót óhajt és soha meg
nem nyugszik minden áron ezen egy czél felé
iparkodásában.

Az állami jószágok még elhanyagoltabbak
épületek és befektetések dolgában, mint a magá-
nosokéi, mert a bérlők szerették ugyan a milli-
ókra rugó roppant jövedelmeket zsebre rakni
s a jobbágyságnak ha nem rosszabb de nem is
szelidebb urai voltak másnál – de tudja Isten
mi nyelte el a roppant pénzt? nem épittettek
azok még csak egy tyúk ólat vagy rossz góré-
se és az árendásoknak nem egy helyt berle-
házban, parasztvityillóban kell lakni is, gaz-
dasági épületet pedig csináltasson ha kell

mit a divatos csak öt évre kibérlés miatt vagy éppen nem tehet vagy csak oly gyöngén hogy 5 év múltán ne maradjon kárban.–

Jó hogy az erdő pusztítást a klastromi jószágokon még akkor beszüntette Stirbei alatt, míg még a barátok kezelték és bírták azokat, mert a hatalmas emelkedésnek indult föld mívelésnek legelső eredménye az lett, hogy a birtokosok oly erővel kezdték meg az erdő irtását, a mennyi csak rendelkezésükre állott, többnyire szabad kezet engedvén a bérlőnek, sőt gyakran közelezvén lehető legtöbb föld szántóvá tételére. Ennek eredménye az lett hogy az erdők hirtelen meg fogytak miután járulva azon felette megbecsülhetetlen kényelmű szokás, hogy nem osztják be az erdőt évenkénti rendes vágásokra, hanem mihelyt tűzre jó 10-15 éves korában többől levágják egyszerre mind, úgy hogy már oda jutottunk hogy épületfa drágább lett itt, mint Magyarországon és Pancsova vidéke nem csekély mennyiségű fát szállít le a Dunán, holott területileg aránylag több erdő van itt mint nálunk.–

Egyedül az államnak vannak magas, látszó erdői - kivévén a közös fekvésű Kárpátokat hol ha vannak másoknak is nem szállíthatók le – melyek most lassanként jönnek szabályozás alá, fájdalom olyan kezekre bízatván ez is hogy majd 50-60 év múlva azon kell törni eszét az utókornak hogy a sok ferdén szabályozott erdőt - ha ugyan addig tönkre nem jut - másik 50-60 év alatt rendbe hozza.–

Van ugyan a pénzügy ministeriumnál egy külön erdészeti osztály, de ezzel úgy vannak mint minden egyéb intézményekkel, a külszín meg van, de a valóság csak árnyéka annak mit ábrázolni akar. Van ugyan ez osztály élén vagy 3-4 külföldön végzett erdész, de az a baj hogy ezek közt nincs egyetértés és tervszerű egyöntetűség, egyik német, másik franczia iskola kedvelője, a kényelmes pedig mindenik mód nélkül szereti, és ennek végeredménye az hogy rábízzák az erdő méréseket és szabályozásokat tapasztalatlan földmérőkre, kik gyakran meg mérni se tudnak becsületesen ezek aztán legkényelmesebbnek találják el- osztani az erdőt 30 évi egyenlő vágásra az előírt tartalék fákkal és ez által lesz, vankéne majd eltűnnek a mostani nagyobb

látszó

lábas erdőt is s épület fa tetyett termelnek majd tüzi fát; — jól tennék azért a duna parti erdő birtokosok nem hagyni figyelmükön kivül, hogy oláh ország a haladás folytán naponta több több épület fát fogyaszt, erdei pedig évről évre kevesebbet termelnek, s 30-40 év mulva Magyar országra fognak szorulni mert török országon - ámbár csupa erdő - a szabad pusztitás miatt most is alig lehet már egészséges nagyobb méretü fát találni. —

Az erdőt is bérlőknek adatnak el évi vágásonként köz árverésen, lehetetlen lévén az államnak magának kezeltetni ugyan azon okok miatt melyeknél lehetetlen a mezőkön öngazdálkodást folytatni, minek következménye az hogy a bérlő a leghasznosabb fákat vágja meg magnak és társaiknak s igy a különben is hibás szabályozás nem egyéb szabály szerü erdő pusztitásnál. — A fák itt sokkal gyorsabban nőnek mint nálunk, de korántsem oly keményeк és tartósak, s a mily gyorsan nőnek, oly hamar pusztulnak is, alig láthatni 50-60 éves tölgyfát hogy koronája már száradni ne kezdjen, és 100 éves egészséges fát találni már valódi ritkaság, minek azt hiszem legfőbb oka az, mert nagyrészt mind tövről hajtottak, és fiatal korukban marha legeltetés által megcsonkitottak hegyüek, hanem az éghajlat, vagy föld minősége is befolyással lehet, mert például a búza sem oly sikeres mint a miénk, s a szőlőnek, gyümölcsnek, réti füveknek sincs az az erős szaga mint nálunk. —

5 Kereskedők.

Oly kiválólag földmivelő országnak mint Oláhország természetesen nagy kiviteli kereskedésinek kell lenni nyers terményekben, míg ellenben a gyári iparnak teljes hijánya miatt minden ipari czikket külföldről kap. – E roppant forgalomnak csaknem egyedüli útja eddigelé a duna, és a behozatal egy két század részének a Brassói út; a párizsi béke felszabadítá a dunát a muszka egyeduralom alól és semlegesnek nyilvánítá az europai dunai mérnökök meg az ujjat tevé válaszották a Szulinai torkolat kinyitása által minek folytán a tengeri hajók Galaczig és Brailáig járhatnak fel ettől fogva felfelé a Lloyd gőzösök viszik a legfőbb szerepet. hetenként két gyors és két személy szállító hajót járatván a nagyszámú vontató gőzösök és rakhajókon kivül – azonban a török passolin török ~~tiss~~ gőzösök, továbbá egy nem rég alakult görög társaság gőzösei, s itt ott angol és más idegen hajók is járnak és aligha lehetne olyan napot találni tavasztól késő őszig, melyen 5–6 ~~hajó megint~~ gőzös meg ne fordulna minden kikötő előtt. – És mind a mellett nem a gőzösök játszák a legfőbb szerepet, melyek a személy szállításon kivül majdnem kizárólag csak ipar czikkeket hoznak be, hanem a számtalan vitorlás hajók melyek mindenfelé elözönlik a széles vízi utat és ez ország minden nyers terményeit lefelé szállitják: – ezek tehát ezek fontosabbak Oláországra nézve, mert a pénznek egyedüli forrásai s ha kivitel nincs pénz sincs és akkor pang minden.

Ez a kiviteli tehát a legfőbb kereskedés majdnem kizárólag a görögök kezében van a duna parti városokon Galatzról fel egész Kalafátig nem csak a kikötőkben, de a szalonok és kávéházakban is többet hallani görögül mint oláhul, s bizományosaik bejárják az egész sík földet, s ime vásárolják a gabonát így az egész ország termelése nagyrészt görög kézben van a mennyiben a bérlők nagy része is – a kereskedők kilencz tizede is görög s a pénz kiválgyok itt nem zsidók, mert a versenyt görög ellen zsidó ki nem állja sehol. —

A gabonán kivül nagy mennyiségü faggyút viszik ki, ámbár a napról napra keresbevő legelő pusztaák miatt e czikk csökkenésben van

továbbá nyers bőr durva gyapjú - kötélnek való durva kender, disznó zsir, kátrány vagy tisztitva petroleum és csontok melyek mind lefelé mennek a dunán; ellenben Magyar országra, és ezen át Bécs felé bivaly, szarvasmarha és sertés elevenen, bőr zsir, gyapjú, lószőr, hárs, cser és gubics a legfőbb cikkek;- bor ámbár temérdek termeltetik igen kevés szállittatik ki mert finom borok nincsenek és a dragasani, odobesti, dealu marei jó asztali borok, sem a francia sem a magyar és német (:rajnai:) borokkal nem versenyezhetnek, úgy hogy ellenkezőleg az emlitett idegen borok nem megvetendő mennyiségben hozatnak be.—

Olá ország kiviteli kereskedése tehát nem annyira érdekli a szinte ~~kiviteli~~ terményekkel kivitelt űző Magyar országot, mint a beviteli, annyival inkább mert még versenytársa sem lehet Magyar országnak, mivel a mi piacunk Német ország, míg ellenben az oláhoké Francia és Angol hon; mi ugyan közelebbre - de vasúton, ők távolabbra de vizen szállithatnak és sem mennyiség, sem minőség tekintetében ránk nézve nem veszélyesek, úgy hogy még hasonló nehézségű búzájuk sem ad olyan jó lisztet mint a miénk és a finumabb tészta némüeket Bukarest vagy Konstantinápoly is pesti és aradi lisztből kénytelen csinálni.

Négy millio embernek azonban, kiknek úri osztálya nagy fényűzéshez van szokva, temérdek olyan tárgyra van szüksége, melyet kül földről kénytelen behozni; nem is emlitem a kávét, theát fűszereket, déli gyümölcsöket és mind azokat melyeket a meleg égalj termel és szállit de a temérdek földmivelési gépet és eszközöket konyhai és épitési vasnemüeket kocsikat lószerszámokat, az élelmi szerek közül borokat és liqueuröket, cukrot, sajtokat sonka és szalami nemüeket, drogeriai szereket, továbbá posztó, vászon, pamut kelme és fonal - s minden féle kész öltönyöket, bőröket és kész lábbeliket, kesztyűket, szücs munkákat bútor féléket, üveg és porcellánt, iró szereket, gyertya és olajat, épület fákat, vasúti tárgyakat mind nekünk kellene szállitani ha élesre valók volnánk és magunk is másokról nem vennénk, mert földrajzi helyzetünknél fogva nem csak legközelebbi szomszédjuk vagyunk és oly nagyszerű természeti úttal egybekötve mint a duna, hanem

ba;

bányáink a legjobb vasat, sót és kőszenet, (porcellán földet) hegyeink a legjobb bort és gyümölcsöt, rónáink a legfinomabb búzát lent olajat gyapjút termelik úgy hogy az idegen gyárosok nagyrészt nyers anyagaiknak tőlünk veszik, és még is nem csak kiállják velünk a versenyt a világ piaczon s különösen a kapunk előtt fekvő keleten, hanem napról napra jobban leszorítanak onnan bennünket.–

Itt nincs helye annak kutatására és elsorolására mi oka a mi hátra maradásunknak ösmert hazánkban, elmondták azt mások, és még sem sokat segített a bajon, csak arra szorítkozom tehát a mely hátrányokat külföldön tapasztaltam:

Vasunk mindenesetre jobb az ángol vasnál de sokkal drágább, tehát csak finomabb munkákra használtatik és sinek s épület szerekre soha nem versenyezhetünk az angollal, kapa kasza és késneműek a nép számára ezelőtt majd nem kizárólag tőlünk hozattak, de ez is csökkenőben van és előbb utóbb leszoríttatnak az angoltól belgák s más életrevalóbb népek még pedig az ár különbség által mert úgy látszik gyárosaink vagy nem bírnak elég tőkével, vagy nem méltatják elég figyelemre a gyártás könnyítésére s ez által a termelés olcsóbbságára ható újabb újabb találmányokat.

Czukor gyáraink hasonló szerencsétlenségben szenvednek, különben megfoghatatlan volna hogy Francia ország, mely szinten répából gyárt, de drágább földön drágább munkásokkal, messzebbről hozva különben hasonló vám mellett 20 % al tudja olcsóbban adni mint Austria. Ennek legkirívóbb legfeltűnőbb bizonysága volt a porosz francia háború, a mint a francia gyártmányi czukor kezdett elfogyni azonnal 4 piaszterről 5re szökött ókája Bukarestben. eleinte attól tartottunk hogy általános hiány okozza ezt, következőleg állandóan emelkedni fog azomban nem úgy volt, megmaradt 5 pi, ásztéren, mert eleget lehetett kapni tőlünk csakhogy 20 % kal drágábban, mint a távol francia országtól.–

Sonka, szalami és svaiczi (czigarettpapír) sajt nagy mennyiségekben szállíttatik Szebenből és Brassóból, s a kész nemüek árában nem versenyezhet ellenünk Európa több országa, de versenyezni fog rövid idő

időn maga Oláhország. sok a Baleanu gyára már jobb, a Galaczi franczia gyár olcsóbb gyertyáa csi-nál, csak az átlátszatlagos árakban van még itten valami kis előnyben, durva szappan kevés hozatik be, a pipere szappanokban pedig ismét nem mérkőzhetünk a francziákkal; sajnálatos Magyarország bámulatosan nem tud kiszóritani sok és jó teje daczára is az oláh pantelimoni sajt, és a bordós sós vizben tartott túró jobb a miénknél.- kivévén talán az egy liptait, melyből igen kevés mennyiség csakugyan szállittatik is ide.-

Bor ugyan sok hozatik de hogy egészen ki nem szoritja a bordeauxt és rajnait, annak itt is az az oka a mi másutt, hogy nincs egyformaság ugyan azon czimü boraink közt annyira hogy arról sem biztos az ember hogy két egyforma üvegnek tartalma egyforma lesz; úgy látszik kereskedőink majd mind hamisitják, vizezik, festik, édesitik egyszóval rontják a bort, s a csekély pillanatnyi igazságtalan nyereményért tönkre juttatják az egész borkereskedést; mert hisz a borral éppen úgy vannak a fogyasztók mint a dohánnyal, megszoknak egyet és a változtatás legalább eleinte nem tetszik.- Örömestebb adnak tehát a franczia borokért jóval magasabb árat mert tudják hogy olyat vesznek a milyet a felirat mutat, nem pedig mint a magyar bornál egyszer világosat, máskor sötétet, egyszer gyöngét máskor erőset, a szerint a mint több vagy kevesebb vizzel kereszteltetett meg.—

Durva parasztcsizmától úgymint goromba posztótól szür szövetek, pokróczok közelebb első s szerszámok sőt meglehetős mennyiségben szállittatnak Brassóból és az e nemüekkel tele raktárak egy külön utczát képeznek Bukarestben; ugyan csak Erdély látja el nemes lovakkal az úri fogatokat s mind inkább divatba jövő szekerekkel a gazdákat, de már a gazdasági gépek fontosabbjait angolok küldik s egy pár szász vidaus ekén és rostán kivül Magyarország mit sem küld.

Legnagyobb mérvü a kész ruha behozatal, valamennyi zsidó szabó van mind Bécs és Pestről kapja készleteit a nagyobbaknak ott is, itt is raktára van és olcsóság tekintetében már ebben nem versenyezhet le semmi más ország. ha azonban a minőséget is tekintetbe vesszük boszankodva győződünk meg hogy e megszámlálhatatlan mennyiségü raktárban egy igazi jó

darab

darab öltönyt kapni nem lehet, mert ha szá-
nak felpróbálása után kapott is az ember egy
megközelitőleg jól állót, bizonyos lehet benne
hogy posztója pamukkal kevert és színét pár
hó alatt elhagyja és nem is tartós; természetes
tehát hogy az úri rend franczia és angol posz-
tót vesz és mindent mondva csináltat, mely
ugyan kétszer annyiba kerül, de bizonyosan jó.–
Ez által azonban a legpénzesebb és fényűző osz-
tály megszűnt vásárlónk lenni éppen azon ok
miatt a miért a bornál, nevezetesen hogy a mi
izraelita kereskedőink hamisitott portékát á-
rulnak.– Ugyanez áll részben a női divat
czikkekre is, ennek ugyan nagyobb fele úgy is fran-
czia gyártmány, mivel sem selyem sem csipke és
tarkott munkákban sem ízlésség, sem szép ki-
állitásban a versenyt ellenünk senki ki nem
állja.–

Czipők, csizmák és készitett bőr éppen úgy
mint kész ruha nagy mennyiségben hozatik, de
éppen úgy mint amaz rossz minőségű; mi lehet
annak oka hogy nálunk a bőrt nem tudják oly
finom puha és még is tartósra késziteni mint
Franczia és Angolhonban, nem tudom, de a külön-
ség a csizma bőr között nem kevesebb mint a
párizsi és pozsonyi keztyű közt, amaz glacé, az
az sima hajlékony és tartós mint a kaucsuk,
emez irha, az az vastag, taplós szakadékony;
ennek folytán kész czipőt már csak szorult-
ságból vesz az ember és a valamire való csiz-
madiák mind franczia bőrből dolgoznak.–

A kész kelmékről ugyanaz a baj mi a por-
tékáknál, színöket vesztik mert pamukkal ke-
vert, hamisitottak; asztalos munkáink ellenben
erősebbek volnának mint a francziák piaczi
művei, de mit ér ha soha a divattal nem
haladnak, ha mindent németes nehézkesre, vagy
mint az ezüstgályos egylet teszi nagyon is ha-
szontalan könnyűre csinálnak,– itt, mint Kons-
tantinápolban franczia divat van s a legszebb
nem franczia izlésű butor darabok előbb utóbb
a zsibvásárba kerülnek; és hogy ez így van,
s hogy nálunk a mesteremberek és gyárosok
nem haladnak, hanem czéhes módra tes-
pednek és miattok a köz izlés is tespedt
hova kell nagyobb bizonyság mint az hogy
Pesten alig van ma is egy pár jó tekeasztal,
minden kávéházban régi lyukacsos nyüjtó-

tób,

táblákon kolompolják az elemi kégli és piramidli partiekat, melyek úgy állanak a czarambolhoz, mint az egyszerü összeadás az algebrához; s e nehézkesség és haladni nem akarási szellem ött ül mindenen úgy a politikán mint a kézmüveken s lehetetlenné teszi a fürge könnyü franciaiavali versenyzést, és valamint a pesti lyukas ó világi teke asztalokat itt semmi áron eladni nem lehetne, úgy a nehézkes bútorok is más piaczra valók, nem ide.–

Cseh üvegek, tükrök, porczellánok kivált a közönségesebb ócsó fajták nagy mennyiségben hozatnak, de a gazdag házakból ezeket is kezdi kiszorítani a franczia és belga gyártmány, mely semmivel sem jobb, hanem divatosabb; cserép kemenczék éppen nem használtatnak, mert a kemencze gyártásban az oláhok nagyobb mesterek az európaiaknál, vastag cserép csövekből és apró téglákból épült, bevakolt és márványosra festett kemenczéig gyönyörüek és czélszerüek is. – Márvány müvek itt igen ritkák, s a mi van olasz müvészek és munkásoktól kerül, van ugyan oláországnak is márványa, de a hegyekből leszállítás drágábba kerül eddig, mint a külföldről hajón hozatás s ugyanez áll az útra kövezésre nézve is úgy hogy a bukaresti főútra gránit kockáit Skótiából hozták. – Vajjon nem könnyebb és olcsóbb lett volna Magyarországból hozatni?* De ki merne ilyesmire vállalkozni, mikor sokkal kisebb szerü megrendelések sem teljesíttetnek pontosan soha. Néhányszor könyveket máskor fehérnemüeket, egy párszor fegyvert rendeltem meg Pestről előre felküldvén az árát, és mindég hallatlan pontatlanul lőnek teljesítve s hónapokig kellett rá várakoznom; máskor egy épület asztalos munkáit rendeltem meg, ez is először elkésett, másodszor gyöngén volt csinálva, harmadszor egy sem talált a rajzhoz; egy barátomnak deczemberben megrendelt gyümölcs oltoványai meg akkor érkeztek meg mikor már a barackfa itt ki is virágzott; – azt mondhatják rá hogy ezek csekély aprólékos példák de így jártam sokkal nagyobbakkal is, például a Vidats gyárral melynek idején megrendelt malma 2 hónappali elkésés után még aztán sem is olyan volt mint a milyen rendeltetett – míg ellenben Shuttleworth 12 nappal előbb elküldé pompás hibátlan gépjét, egy szóval én magam

ki

* arra határozottan megfelelhetnek a hazai mérnökök, itt a Skót gránit darabját, helybe Bukarestbe szállítva 1 franc 25 Cent.-al fizetik, és ebből közel 100 db. kell egy □ ölre 15 Ct. mészszerű vastagságban, tehát a □ öl kerül 125 frankba, nem számítva a homokot, lerakását és utáni faragását; de tegyük fel hogy az ár elég magas volna is

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ti hisz és óta magasztalom nemzetünket a
magam hazaiskörében, hidegen az olyannak
a milyennek „kéne lennie" ~~alapjus~~ oda jutottam
hogy ha lehet magyar embernél nem rendelek meg
semmit, hisz az idegen talán bizony majd
csupa szeretetből hozzánk folyamodik mikor
máshol is kaphat?

A magyar a gyáriparban hátra van, a keres-
kedésben pedig közönyös, csak kis körre terjen-
kedő s a mily csiklandós a lovagias becsület
kérdésekben, épp oly érzéketlen a kereskedelmi
adott szó beváltásában s ezért belőle nagy ke-
reskedő ritkán válik; az ország minden üzlete
az életnek, de az ócsóttságért az áru cikkek
meghamisításától sem rettegő zsidók kezére
jutott, s ezek az okai hogy kereskedelmünk
Keleten csak színleg gyarapodik, de önre ha-
sonlítva a franciák és angolok múlt és jelen
ittemi üzleteivel rohamlépésekkel közelít a
megsemmisüléshez.–

Van azonban egy másik nem csekély baj is,
~~nevezetesen~~ a melynek orvoslása a kormánytól
remélhető csak; értem a Consulatusok teendői
meghatározását. Ez előtt a magyar ember azon
szomorú állapotban volt oláh országban, hogy vagy
németül kelle tudnia, vagy egy örmester tolmácso-
lására bízni ügyes bajos dolgai elintézését, mert
a méltóságos Consul urak magyarul nem tudtak.–
Most már belátták, ~~az~~ hogy még is tán nem
egészen igazságos dolog 10 000 szegény székely
mesterember és cselédnek közülni hogy néme-
tül tanuljanak egy nagyságos Consul úrnak
a kedvéért, és küldtek részben magyar, rész-
ben legalább magyarul tudó urakat, kik
nem csak megértik az ügyes bajos ember nyelvét
de dicséretükre legyen mondva meg is hallgatják
s nem bánnak úgy velük mint a káplár az
újonczczal. Ez azonban, véleményem szerint nem
elég, e csak az egyik ága a Consulatus teen-
dőinek a diplomatiai ágensség mellett, má-
sik eredetileg legfőbb teendője a kereskedelem
előmozdítása lenne, s hogy ezen a téren mit
tehet egyetlen egy ügyes ember, azt megmutatta
~~is~~ Bukarestben Pomai ki a kis Belgium
gyártmányait néhány év alatt megismertette
és meghonosította annyira, hogy itt is tovat ha-
talmas vetélytársa lett a kis szorgalmas ország
óriás két szomszédjának az angol és franczi-
ának.– Az igaz hogy Pomai nincs elfog-

lal

talva 20-30 000 alatt való peres dolgaival, sem annyi diplomatiai dologgal mint a miénk aztán az is igaz hogy Pourtai nagyon gazdag ember, és a kis Belgium rangja nincs általa megsértve hogy csak egy kereskedő és nem Freiherr vagy Ritter von und zu, de el lehetne választani a teendőket és egy kereskedő vagy ahoz alaposan értőt bízni meg a kereskedelmi ügy előmozdítása kezelésével.–

Valóban bizonyításra nem szoruló ismeretes tény, hogy az osztrák alattvalók (értsd polgárok külföldön) vannak leggyöngébben védve Keleten, mintha csak a volna a czél hogy üresen tessenek el innen haza; azt pedig úgy hiszem magok a Consul és Staroszta urak sem igen állítják hogy a kereskedelem előmozdítására valami sokat tennének és ugyan megjárná azon kereskedő ki felvilágosításért hozzájuk találna folyamodni, mint megjárta 1870 ben egy ezen gyáros egyik [illegible] társaságban kinek a Consuli hivatalnál egy régi elévült vámtarifát adtak eligazodás végett. Kellene azért egy alkalmas ember, ki éber figyelemmel kísérné minden mozzanatot ismerné a kereskedésnek minden zugát és titkait, egyenes önre közvetlenül állana a leg tekintélyesebb hazai házakkal, hogy úgy szóljak állandó ipar vagy áru czikk kiállítást tartana szigorún ügyelne a szerződvények és megrendelések pontos teljesítésére, egy szóval szervezné és mozgásba hozná ezt a nagy közvetítő gépet mely most csak egy nyikorgó ökrös szekérhez hasonlít, holott hatalmas gőz mozdonynak kéne lennie.– És pedig ezen embernek, vagy hivatali osztálynak valódi magyarnak kell lennie, ha azt akarjuk hogy kereskedésünk önállóbb legyen, mert már most is úgy vagyunk a sok gyámolítástól el gyámoltalanítva, hogy magyar kereskedés egy általában nincs, mert kezdve a pesti tőzsdén le valamennyi raktár kezelési és könyvviteli nyelve még Debreczenben is német és Pestet kereskedelmileg úgy lehet tekinteni mint Bécs külvárosát és az is lesz mind addig míg egyenes egybeköttetése nem lesz a tengerrel egyfelől Fiume felé más felől a duna által melyen a forgalmat nem cs. k. priv. Lloyd hanem magyar társasági hajóknak kellene fenntartani.– Ennek a kereskedés német voltának következménye aztán az hogy Pesten Malakhoff évekig valaki a nélkül hogy legkisebb kedve

és

és szükséges érezze a magyar nyelv megtanulásának és alkalmazásának, van még ma is elég fővárosi polgár ki csak németül tud; e beszéd állapot még talán csak Konstantinápol keresztény részében találkozó fel némileg, de Bukarestben éppen nem; az itteni lakosnak okvetlenül oláhul kell tudnia, mi onnan van, mert a piaczi nyelv még a német és franczia raktáraikban is olá; s ugyan feltűnő lenne ha valamely kereskedő nem tudna oláhul.

Az eladási árak körülbelől következők: mind azon czikkek melyek Pest vagy Bécsből hozatnak 15-20 % al drágábbak mint ott, a fűszer félék ugyan annyival olcsóbbak; művészetek, rajz, festészet, optikai eszközökhöz tartozók 100-200 % al is drágábbak. lakbér körülbelől ugyan az a mi Pesten, a vendéglők kevéssel drágábbak, hanem azon élvnnyel bírnak hogy nem áll minden lépcsőn egy egy ajánlkozó kérő kellner és szoba leány; bérkocsik olcsóbbak és nem szemtelenek mint nálunk és különösen Bécsben; élelmi szerek tetemesen olcsóbbak nevezetesen egy oka kenyér - 2 1/4 tt 25 Centime, egy oka hús 85 Ctime; disznó hús 60; legjobb itteni asztali bor 1 frc. vad nagyon drága mert az egész országban ki van irtva; tollasok malacz s bárányok igen változékony árzak az idő szerint; a fa kubik öle - mely azonban nem egészen kubik - 60-70 frcs. és az erdő pusztitások miatt évről évre drágább és ritkább. cseléd férfi 2 1/2 női 2 - 1 1/2 arany havonta. Különösen az élelmi czikkek és fa még is olcsóbb lehetne, ha a városi tanács el nem nézné a valóban botrányos kupeczkedést, mit néhány száz bukaresti külvárosi egyén űz minden piaczi czikkel; ezek ugyanis előre megvásárolják a városon kivül a piacra jövő czikkeket, és azzán 10-20 % al drágábban ők adják el mi által a fogyasztó közönségre legalább is 5 % fogyasztási adó rovódik, melyet e néhány száz kis tőke pénzes rak zsebre. –

Állami egyedárúság csak a só lévén, de az sem úgy mint nálunk, hanem csak annyiban hogy a só aknákat az állam miveltetti, és a birtokosoknak saját birtokaikon sem szabad aknákat nyitni, az állam azzán egyenest az aknáknál eladja magán kereskedőknek, és pedig sokkal olcsóbban mint nálunk, - úgy hogy azon keresKedőknél kisebben véve is egy oláh kapunk azon az aron a mennyiért nálunk egy fontot. – Kára

be

behozatala volt a dohány monopoliumnak, de miután egy felől a török dohányt vágva paketokba rakni nem lehet (: kivévén az olyan ízetlent mint Ausztriában e név alatt árulnak, melyen a terpentines papír szaga sincs mit rontson :), pakétozás nélkül pedig ellenőrzés nincs; másfelől a bevásárlást és közegekbeni eladatást sem birták tisztán kezelni: az eredmény az lett, hogy az állam nem nyert, sőt vesztett, a fogyasztók pedig egyszerre 3-4szeres árat kénytelenít. tettek adni, s utóljára is meg kellett szüntetni; e helyett aztán a behozatalra vetettek magyas adót s így van ugyan az államnak jövedelme belőle de a fogyasztó még drágábban fizeti mint a monopol alatt s a dohány árusok csalnak a mennyit akarnak; legfinomabb török dohányt éppen nem hoznak, hanem e helyett 2 Napoleonért per oka adnak közép szerűt, vagy oláh dohánnyal vegyítettet, s a jobb fajta oláh dohány tán egy tized rész törökkel vegyítve, melynek okája 5-6 év előtt legfelyebb 8-10 piaszter volt, felrugott 50-60ra.—

A dohány kivitele kevés, de mindenesetre még most is tetemes összeg hozatik török országból de erről kimutatással nem szolgálhatok, rendkivül fontos azonban tudomunk a gabona kivitele, melynek piaczai Marseille, Anglia és részben Konstantinápoly is. Az európai duna szabályozó bizottmány kimutatása szerint, a dunai kiszállított gabona nemüek következő összeget tettek:

	~~1867 ben~~		~~1868 ban~~		~~1869 ben~~
~~búza~~	~~[illegible]~~	mérő	~~[illegible]~~		~~[illegible]~~
~~rozs~~	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~
kukoricza	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~
árpa és zab	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~
köles	—	"	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~
bab	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~
liszt	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~
összeg	~~[illegible]~~	"	~~[illegible]~~		~~[illegible]~~

	1867. ben	1868 ban	1869 ben
búza	1 947 297. quart:	2 650 590. quart:	1 164 502 quarter
rozs	69 672. "	226 903 "	183 167 "
liszt	9 123. "	4 213 "	52 038 "
kukoritza	127 954. "	905 817 "	2 152 561 "
árpa	224 099. "	434 126 "	359 302 "
zab	6 369 "	— "	7 206 "
köles	—	15 013 "	38 360 "
bab	1 098 "	9 830 "	25 234 "
összeg =	2 385 611 "	4 246 492 "	4 582 370 "

vagy 4,726 mérőt számitva egy imp. quarterre mérőkben
11 274 397. mérő .. 20 068 921. mérő 21 656 281.—

És tekintettel arra hogy a kivitt gabona nemüek legnagyobb része búza és kukoritza, egyre másra 6 frankjával számitva mérőjét kijő hogy az ország gabona kivitele 120-130 millio frank készpénzt hoz be évente.—

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

M10.491/7 99.

6. Iparosok.

~~6. Mesterségek, kézművesek,~~ bérkocsisok és cselédek.

A mennyire fényűzést és europai divatot kedvelő a városi úri osztály épp oly egyszerűek a földmívelők nem csak lak és eledelre, de öltözet és gazdasági eszközeiben is. Vászon neműt nem vesz, ha nem az asszonyaik szövik, még pedig nem saját termesztményű kender és lenből, hanem pénzen vett pamut fonalból, mely czikk emelt fogyasa tetemes behozatalnak örvend; a szövő szék is egyszerű készletű végtelen durva famunka, a szövet érdesebb durvább kinézésű a boltinál, nem is olcsóbb, de a fonal sodrottsága által tartósabb. Gyakran azomban össze szövik a pamut fonalat saját termesztményű selyemmel, mely szövet igen tartós de nem szép, ellenkezőleg darabos vasalatlan kinézésű; ebből igen sajátságos olá czifrázatokkal ékes ingeket készítenek szinten magok a parasztnők. – Az olá férfi télen nyáron fekete bárány bőr kucsmát visel, s a módosabb csizmát vagy bulgáros papucsot, ez azon két ruha nemű melyért pénzt ád, és a melyeket olá mesterek készítenek a városokon; egyéb öltözete fehér- néhol fekete szűr posztóból van, melyet szinten nejeik szőnek, s a hegyvidékiek arra készült vízi malmokban ki kallóznak. Az a fajta vékonyabb kelmék megvarrása szinten a nők dolga – a vastagabbakra szűrszabók vannak; a nők vagy kettős kötős, vagy erős szőr szövetű piros szoknyát viselnek, mint kettős magok szövik, még pedig hallatlan türelemmel szép virágokkal élénk szinekből össze rakott czifrázatokkal ékesítve; ágy nemű sehol sincs legfeljebb néhány szalma párna, melynek tokja épp oly nehéz mesterséges szőr szövet mint öltönyeik. Ágy takarók vagy inkább ékesség gyanánt igen szép nehéz pokróczokat készítenek rikító szinekből szép czifrán össze rakva egészen török ízlés szerint, melyek megérdemelnék hogy europaba is elterjedjenek, mert szineiket állandóan megtartják, csaknem elnyűhetetlenek, és e jó tulajdonaikat, s a készítés nehéz voltát tekintetbe véve nem is felette drágák, azomban kereskedésekben eddig elé nem kaphatók mert a parasztnő igen nehezen válik meg e kedves bútorától, melynek mesteri előállításán hónapokig eldolgozott. – A parasztnak minden szerszáma iszonyú durva fa munka, itt ott egy egy kerék gyártó tengődik köztük, ki goromba ekéket és szekereket farag és vándor

czigány

cigány kovácsok ütik fel gyakorta sátraikat a falu végén és a baltákat, ekevasakat meg acéloz-zák, a réz edényeket meg czinezik, nyársakat, késeket és egyéb apró vasmunkát gyártanak.–

Igen kevés és nagyon kezdőleges mesterségekre van tehát a parasztnak szüksége, van azomban egy melyet nem nélkülözhet, a kelme festő; ezek szinte a városokon, szinte itt ott nagyobb falukon is laknak, kizárólag csak gyapjú fonalat és szőrszövetet festenek egy szinre hanem oly élénk szineket és oly ellentállo tartósakat tudnak elő állitani minőket az europai porzó gyárak nem.–

A városi iparosokat két nagy osztályba sorozhatnaik oláhok és nem oláhokéba; mind azon mesterségeket, melyek a paraszt és félmivelt nép számára való czikkeket gyártanak oláhok üzik, továbbá a mészárosok, kertészek, halárusok kenyérsütők majd mind oláhok vagy bulgárok. Ellenben mind azokat, melyeket a mivelt osztály vesz igénybe majdnem kizárólag idegenek által üzetnek. A ház épitő mesterek – kik itt a kőmivességet és ácsságot egyformán üzik és dolgoztatik – mind bulgárok, elég czifrán, külsőleg elég csinosan de nem elég tartósan és pontosan dolgoznak, ajtók, ablakok, padozatok rendesen elvetemednek, ugy hogy jobb épületekhez ezeknek gyártására idegen németet vagy magyarokat alkalmaznak.– a fedést meg vaslemez vagy bádog, ugy szintén az üvegességet zsidók végzik kik a szabóság, bádogosság lámpa csinálás, szoba mázolás és egyéb könnyü mesterségekbe is bele kontárkodnak valamivel olcsóbban de másoknál sokkal rosszabbul csinálván itt is mindent éppen ugy mint nálunk;– a tímlások leginkább németek, élükön a gazdag Donelli éppen akkor jött ide mikor az europai butorzás divatba jött; az épületekhez szükséges vasművek, kapuk rácsozatok előállitói magyarok és németek, egyike a legjobban dolgozó és legjobb hirben állóknak Szabó Albert, a vasmunka, különösen a kocsi gyártás majdnem kizárólag a magyarok kezén van, élükön az öreg Szőllősi és Nagy Istvánnal kik talán leggazdagabbak az oláh országi magyarok közt de hogy a többiek is mind meggazdagodhatnának mutatja egy pár jól álló német-erdélyi szász példája – ha az ezen osztálynál divatos részegeskedés el nem morzsolná a gazdag keresetet. a bőr készitők nagyobbára oláhok, de vannak finomabb munkára idegenek is kik közt kitünő helyet foglal az angol módra dolgoztató koronkfia Fiala Károly, a finom szücsök magyar országi németek s nagy választéku gazdag raktáraikkal birnak;

a czipészek németek oláhok és magyarok, közöttük legjobb hirben áll a párizsi világ kiállitáson arany érmet nyert Brandt, utána Drexler és egy pár oláh bukrnek munkája finom franczia bőrbül a párizsi és londonival bátran kiállja a versenyt, úgy látszik ez a mesterség megtanulhatatlan Pesten mert az egész városon nem lehet egy valódi jó állású és jó bőrből csinált csizmát kapni és mestereink bizony inasok lehetnének még a bukarestiek mellett, s az a különös hogy bukarestben sem hír egy is közültök azon szinvonalra vergődni hol a fennebb említett pár német áll. - A puska müvesek is idegenek még pedig nagyobbrészt magyar, maga a fegyvergyár vezetője is hazánkfia Mirsa György volt míg helyette egy növendéket nem tettek a finnumabb iparosok mint órások, aranymüvesek, optikusok, kőmetszők szinten mind idegenek és nagyrészt hazánkfiai úgy hogy Oláh Ország fő városaiban nem lehet egy házat, fogatot, fegyvert, öltözetet sőt egy látogatási jegyet sem kapni idegen iparosok nélkül kik összes számának legalább fele magyar s az oláhok közül azok, kik különösebben dolgoznak szinten ezeknek tanitványai voltak. Irongi vak elfogultság tehát mindég az idegenek és különösen a magyarok ellen piszkálni és barbaroknak nevezni hisz ha ma elvinnének Bukarestből minden idegent egyszerre olyan nyomoruságos pangás és szükség lenne itt a milyen még kis Ázsia városaiban sincs.

A magyar mesterembereknek nagyon számra legtöbben vannak az idegenek közt, nem csak Bukarestben, hanem a kisebb városokban is de mivelődésileg nem mérközhetnek a németekkel, nem csak azon oknál fogva mert a mestereknek kilencz tized része többet lakik a korcsmában mint műhelyében - hisz itt ezt a németek is teszik, hanem különösen azért mert a németek közt igen kereskedő is van s ezek a társaságok hangadói és vezetői és az iparosak a német társaságokban a magukénál mivelebb kereskedői osztály irányadását követik, míg ellenben nálunk teljesen hiányzik a kereskedői osztály s az iparosok vagy egyedül magukra maradnak vagy a mi még rosszabb részben össze olvadnak a felette számos, de felette mivelethlen cselédi osztályával s így míg a németeket egy mivelebb csapat felfelé viszi, a mieinket a mivelethlenebb tömeg lefelé vonja; különben is a székely népnek sem iparos sem földmives osztálya nem áll azon fokon hol a magyar s a 20-30 tűrvételt képező iparos bukarestben, és a két iparos

egyletet

egylet mintegy erőlködése felemelni a tömeget azon magaslatra hol az iparosnak ma állami kellene – haszontalan iparkodás.–

Igen különös és rossz jelenség hogy még a vallás és gyermekeik neveltetése iránti vonzalom is ki halt a tömegből, sem a catholica sem a reformált egyház papjai nem tudhatják hány hallgatójuk van, papbért alig fizet összesen egy pár száz, a többi felé se megy templom és iskoláinak még esketés, keresztelés vagy temetés végett sá nem szorúl a papra.– Hogy az, tán az olyan ember ki hírlapot nem olvas, egyletnek nem tagja hol legalább magyar társaságba lehetne sőt templomba sem megy, hanem a helyen korcsmáik: okvetlenül el oláhosodik, az kétségtelen; van is itt már elég tős gyökeres magyar nevű és kinézésű ember még a míveltebbek köre is, mint például Szilágyi és Török (az ifjú) ki egy szót sem tud magyarúl és látni ilyen szép feliratokat Stephan Tokosch vagy a mi Borto Janosü.–

Nem oknélküli tehát a kormánynak azon, bár nyíltan be nem vallott – de követett igyekezete hogy az oláh országba szivárgást meggátolja; miután azomban ez lehetetlen, sőt ha lehetséges volna is az itt valók már még is csak itt maradnak és még erőszakkal sem engedik magukat elűzetni s azon esetben inkább oláh polgárokká lesznek: gondoskodni kellene valami módról, mely őket az el oláhosodástól megóvná s erre nézve egyfelől utasítani a Consulokat hogy az oláh alattvalóvá lételt – mely a Consulatus bele egyezése nélkül nem eshetik meg – semmi áron ne engedjék meg, hanem természetesen ne üldözzék mint az ötvenes években saját polgáraikat sőt ellenkezőleg védelmezzék oly erélyesen hogy senki ne kívánkozzék más zászló alá menekülni; másfelől azomban egy reál iskola felállítása volna a leg hasznosabb ösz-szer, mert most e nyomorult elemi kis iskolákban igen keveset tanúlhatnak a gyermekek, s vagy tudatlanok maradnak, vagy az oláh iskolákba kell őket küldeni hol a tanbér fejében elfelejtik hogy magyarok gyermekei voltanak; egy felekezet nélküli reál iskola azomban központúl szolgálna a nemzetiség mívelődésnek és egyszerre két czélt érne el általa: egyfelől ki képeztetnének a gyermekek annyira, hogy a kor igényeinek megfelelő tökéletes mesterek legyenek, másfelől magyarok maradjanak.– Nem is igényelne ez iskola felállítása és fentartása felette nagy áldozatot, mert elegendő lenne három rendes tanár 150 arany fizetéssel, egy rendkívüli

50 aranyal, egy iskola szolga és apró költségek ismét 50 arany összesen 550 arany, melyből száz vagy százötven aranyat fedezne a tandíj, a 400 aranyat pedig vagy azon évi adóból kellene megfizetni melyet az oláh országban lakók a Consulatusra fizetnek, igen méltányos lévén hogy a fizetők gyermekei neveltetésére fordíttassék annak egy része, vagy egy pár csász. huszasnyi adóval kellene még terhelni minden bukaresti családfőt. a szükséges épületeket azonban természetesen csak úgy lehetne elő állítani mint elő állott a bukaresti ref. templom, részint bukaresti, részint a hazai közönség adakozásából, vagy még szebb volna országos alapból állítani elő mindezt.—

Ha pedig ez intézmények nevezetesen a kivándorolhatás megnehezítésével és az itt valók nemzeti szellemének egy alkalmas iskola általi fenntartása nem lesz sikeresíthetik bizonyosak lehetünk hogy a székelyföld és részben az erdélyi magyarság szaporodása állandóan ide vándorol át, s mint a lehulló falevél megszűnik a törzsnek kiegészítő tagja lenni.—

Ugyan e fejezet alá foglaltam a magyar cselédek miatt a cseléd osztályt is, meg kell azonban előbb említenem a kettő közt álló bérkocsisokat. Bukarestben társas kocsik nem léteznek, ha csak annak nem akarjuk nevezni azt a két három darabot mely a nagyobb pár vendéglőtől a vasúthoz jő és megy. mivel pedig a járdák még a fő utcán Podumogosojon is szűkek és különösen sárosak piszkosak, minden ember, ha tisztán akar valamely társaságba, vagy előkelő házba lépni bérkocsira szorul, az úri osztály vagy saját fogatain vagy bérkocsin jár de soha gyalog, a nők mindig kocsin, s ez itt annyira divatos mulatság, hogy nem csak a katona tisztek látni folyvást kocsizva, hanem a cselédek is bérkocsit vesznek vasárnaponta és egyszer egy héten urat játszanak.— A kocsik mind egyformák nyitottak két személyre való kényelmes üléssel és lebocsátható kis paddal szemközt, s két lóval; télen ha jó hó esett egyszerre eltűnik minden kocsi s helyükbe igen csinos vas szánák váltják fel, melyeknek alakja bizonyosan Petersburgból hozatott ide, s legfeljebb azon kifogást lehetne tenni ellenük hogy egy kissé szűkek, de oly ügyesen

vannak

vannak alkotva hogy még igen sikos úton is ke-
vesset farolnak mi az által érétik el hogy a hám-
fák jóval alantabb vannak megerősitve mint a
kocsiknál s a huzás által a szán eleje kissé
emelkedik hátulja pedig erősebben fog.–

A bérkocsisok ámbár átlag sebesebben hajta-
nak mint a bécsiek még is annyira kézen tartják
lovaikat hogy itt az elgázolatások hallatlan ritka
esetek; láttam példát rá hogy egy asszony elesett
5 lépésre egy sebesen ügető kocsi előtt s a kocsis
oly hirtelen kapta meg lovait, hogy azok csúszva
előre vetett lábakkal még egy pár ölnyit lököd-
tek előre – de az asszony érintetlenül maradt. az is
nagy ritkaság hogy ütközés, előhajtás, vagy keresztut-
czáknál egymással össze ütközzenének, és miután e
teljes biztonság mellett olcsóbbak is – rendesen 2 francs
egy órára, és soha nem [illegible] ajándékért –
azt kell mondani hogy Európában a legjobbak.–
Ilyenné tette pedig őket a bot, melyből jó porczi-
ókat kapnak minden legkisebb kihágásért míg nem
meg tanulták hogy jobb szépen és vigyázva; és aján-
latos volna ez az orvosság mi felénk is s nem igen
kellene humanusan bánni azon inhumanus czéhvel
mely gyönyörűségét találja a gyalogosok legázolása
vagy legalább ~~össze~~ szíjjal össze csapatása és bosszan-
tásában.

Legjobbak minden tekintetben a muszkák, jó lovú,
szép kocsijú, jól hajtó, szelid de rút vénasszony ki-
nézésű. különben csinos tiszta öltözetű emberek;
rút kinézésüket onnan kapják, mert a skopzák
vallás felekezetéhez tartoznak, kik mihelyt egy pár
gyermekük van eunuchokká teszik magukat, mi-
nek folytán soha szakállok bajuszok nem nő, sőt
ha már volt az is kihull, arczuk halvány piszkos
sárga színű ránczossá lesz sőt hangjuk is meg-
változik s tán róluk vették a kappan hangú
elnevezést; Muszka országban üldöztetnek, de hisz
vallási felekezetet üldözni annyi mint annak fenn-
maradását biztosítani; ide menekültek tehát oláh
országba és itt jámbor hasznos tagjai a társaság-
nak s vallásuk gondoskodik róla hogy nagyon el
sem szaporodhatnak.–

A nem muszka bérkocsisoknak két harmada
oláh, egy harmada magyar, az utóbbiaknak ugyan
jobb lovaik vannak mint az oláhoknak, de job-
ban is kímélik, mind a mellett a muszkákkal
nem versenyezhetnek, annyira el oláhosodtak, hogy
sem öltözetükről sem beszédükről fel nem ismerhe-

tők

tök is gyakran magam is csak akkor vettem észre hogy magyarral van dolgom ha a fiakeresnél-pesti atyafiai példájára- elkezde kötözködni és ha közelében polizeit nem sejt némelyik még goromboskodni is; tíz év alatt mindössze három ilyen szabad nyelvűre akadtam, és röstellve kell megvallanom, mind a három magyar volt, a muszka és oláh az igaz nem köszöni meg a kiérdemlett bért, de ha óra szerint ki van fizetve nem is alkalmatlankodik soha.

Néhány év előtt kényelmes világ volt Bukarestben cseléd dolgában, hemzsegett a piacz székely szakácsnék szolgálók és mosónékkal, és a piaczi kofákat csakugyan ungarizálták annyira hogy tudtak velök magyarul alkudozni, és elmondhatta az ellenünk minden gúnyt felhasználó „Romanulu” hogy Attila utódai nagyban űzik a nékünk szolgálás mesterségét, mert csakugyan volt egypár rabszolga kereskedő ki minden évben tett néhány utat be székely földre, megfogadott ott egy egy nagy csapat székely fehérnépet, a csúnyáját elállította cselédnek, a szépét eladta emberkupeczeknek, és dugva voltak az ocsmány bűnfészkek és kórházak elromlott székely nőkkel, mígnem a konstantinápolyi bossányok és Kovi bukaresti pap levelei figyelmessé tevék az éppen akkor alakult magyar kormányt, és eltiltotta a nők kivándorlásait. – Az akkor itt volt tömegnek egy része haza ment, másrésze kivénült vagy elpusztult, egy része haza szivárgott, és mivel ujonczok nem igen jöttek az óta ma már tetemesen megfogytak s az összes bukaresti szolgálók és szakácsnéknak ~~[illegible]~~ alig teszik tán egy ötödét; hanem ezek aztán el is bízták magukat, lassanként felszökkentették a szolgálati bért két annyira és a mily állandók és hűségesek voltak az ujonczok, époly kisanult vagy változékonyak ezek, és ritka üli ki egy helyen 2-3 hónapnál tovább, pedig a szükség az úrnőket is megtanította emberségesen bánni velük. –

Az összes nőcselédségnek harmada vagy közel fele máig is idegen, a székelyeken kívül csehek, németek galicziaiak, a többije oláh, kik ez előtt nem igen akartak szolgálatba állani. A cseléd nyomorúság daczára nincs egy cseléd fogadtató vagy tudakozó intézet egész Bukarestben, volt ugyan az előtt egy pár zsidó, de mivel igen sok visszaéléseket követtek el, most a politia vette kezébe ez ügyet

és

és kezeli eredeti oláhosan: nevezetesen össze fogdos-
tatja mind azon nő és férfiakat kiknek cseléd
könyve nincsen, vagy hit hely nélkül barangolnak,
és ezeket össze záratja egy nagy piszkos előszobába; -
mivel pedig a tisztességesen öltözöttek meg sem szo-
kják, és a ki csak élelmes hamarább egyet hogy ő mo-
sóné varróné vagy Isten tudja mi természetesen e hato-
dába olyanok kerülnek kikre undorodás rá is nézni,
és azután tartják őket addig míg valaki meg nem
fogadja onnan: a végeredmény pedig az hogy most
már cseléd szerző zsidó nincs, a policziai fogad-
hatók pedig romabbak a semminél, tehát egyik em-
ber a másikét csalja el, míg tőle ismét egy harmadik
viszi el és így tovább. -
Inasok, lovászok, kocsisok is majd olyan számmal
voltak itt Székely földről mint nőszemélyek, de egy
felől a sorozás alá haza rendeltetés, másfelől a vas-
úti jövedelmezőbb keresetek megritkította őket, és ohaj-
tandó hogy még jobban megnehezíttessék nekik a
kivándorlás, nincs nekünk semmi hasznunk abból
hogy évenkint elnyel oláh ország néhány száz - talán
egy pár ezer magyart, az oláhok meg mint előbb
mondám azzal köszönik meg hogy dicsekednek
vele hogy Attila utódai nekik szolgálnak. -
Egy pár százra felmenne talán azoknak is szá-
ma kik el öregesedve többnyire családtalanul
favágás és napszámmal keresik szegény kenyerüket,
ezeknek sorsa még szomorúbb, mint hiványinak, azon
elnyomorodott öreg koldusok és koldusnők kik-
ben arczunkról vagy öltözetünkről felismernek
magyarul kérik az alamizsnát reszkető kezükbe;
adja Isten hogy utolsók legyenek itt e szomorú
pályán!

7. ~~Honoratiorok~~ Tudományos foglalkozásnak.

Legjövedelmezőbb, következésképpen legfontosabb minden tudományos pályák közt Oláhországban az ügyvédség, mert a legközönségesebb tehetségü ügyvéd is teremt magának pár ezer arany évi jövedelmet, és olyan csinos házat tart mint akármelyik bojár, a nevezetesebbek jövedelmei pedig valóban a legnagyobb birtokosokéval vetekednek, tekintélyök pedig nagyobb a leggazdagabb birtokosokénál is mert a ministerek rendesen közzülök telnek ki, az ország gyüléseknek többnyire tagjai s igy három nevezetes minöségben müködnek: mint követek csinálják a törvényt, mint ministerek végre hajtják, mint ügyvédek magyarázzák, és a figyelmes vizsgáló észre is veendi hogy az Oláh törvénykönyvet ügyvédek szerkesztették, mert alig van tv. czikk melyben egy kis záradék, vagy egy kicsiszsatott résecske kibuvó ajtóul ne szolgálna, egy által tárt kaput nyitván a perlekedőknek.–

Nem is perelnek annyit sehol a világon mint itt, mert itt a vagyonos ember soha nem biztos az ellen hogy valyon bérlője vagy valamelyik szomszédja nem keres é nyakába bármi jelentéktelen ürügy alatt egy nagy pert, és jaj annak a kit egyszer bepereltek; mindenek előtt neki is ügyvédet kell választania meg pedig az ügy fontosságához képest és azon pártból mely remélhetőleg a kormányon marad a per folyama alatt, így de az ügyvéd bonyolodott nagy horderejü kérdéseknél több ezer aranyon alól szóba se áll, ha pedig egyszerünek látszik ö me bonyolitja ő maga és veszedelmesebbnek festi az állást mint valóban van, hogy a megrémült cliensnek zsebeit meg nyithassa, mert még azzal a 2–3000 arany ki alkudott honoráriummal nincsen ám megelégedve, jó fontos képpel is jelenti hogy ez s ez biró romlott van hangolva jó lenne neki adni vagy 4–500 aranyat, majd szükségesnek látja hogy még egy ügyvéd társával értekezzék, ennek is kell vagy 500 arany tiszteletdij, majd a párt állások változnak a kormányon kell ismét kiszelledni a birákat egy egy pár száz arannyal vagy jó lenne egy olyan párti ügyvédet is megkérni 1000 aranyért elvégzi; és ha mind ezek után 5–6 ször több ezer arany perköltség mellett meg van a per néhány év alatt nyerve megitéli a törvény az ellenfélnek a törvényes perköltség megtéritését, mely felmegy 30–40 aranyra s a nyerő fél megmarad előbbi birtoka vagy jogaiban s vesztese egy roppant tömeg pénzt, a vesztő fél kivált ha bérlő vólt alig

adott

aztán tized részényit vagy lehet annyit és hat t. i. a nyereségbeni osztozásra egyeznek meg ügyvédével, és e roppant pénzt elnyelték az ügyvédek.

Így megyen a perelés a leggazdagabbak közt, de éppen így nagy a kis házi birtokosok kereskedők között is azon különbséggel hogy itt az összeget százasokkal helyettesíthetjük, aránylag éppen úgy tönkre van téve s adósságba verve mind a két fél úgy itt mint ott; minek az a következménye hogy a perlekedők soha nem azt tekintik valjon megnyerhetik é a pert vagy se, hanem valjon érdemes é annyi perköltségre és rendesen ki egyeznek egymással, mert ez kevesebbe kerül, mi ismét azt szülte hogy vannak olyan emberek kik keresik a pert, s mint szenvedélyes perlekedők már keresetmódjukká tették ezt, s akiket inkább kiegyezik velük néhány száz aranyért mintsem két három annyit fizessen az ügyvédeknek.

Ennek következtében az ügyvéd magát jóval magasabb rangúnak tekinti az orvosok és mérnököknél, és találtam olyanokra kik meg voltak győződve hogy a tudományok legmagasabb netovábbja a törvénytudás, nem akarták el hinni hogy hasonlíthatlanul nehezebbek bizonnyal az orvosi és mérnöki tanok, kiválképpen pedig a magasabb értelemben vett természettan számtani műveletei, s felette bámulták rajta hogy nálunk még a pap is jogot hallgat előbb s csak miután ezt az egyszerű dolgot tudja, megy a tanuló orvosi vagy mérnöki magasabb iskolába, és úgy végre az ügyvédség nálunk egyike a legszegényebb életmódoknak. A fő kolomposok azonban sokkal okosabbak mint, sem ne érezték volna ez egyenetlen díjazás igazságtalanságát s ne féltek volna az idegen versenytől, s azt meg is mutatták azzal, hogy 1862ben törvényhozták az egyedurasság biztosítására s az idegenektől megvonták a per folytatására jogot, mi annál feltűnőbb mert akkor mind össze is három idegen ügyvéd volt nevezetesen két magyar: Borosnyai és Kern, s egy porosz s annyira féltik állásukat, hogy miután Borosnyai egyedül maradt, ennek az egynek sem engedték meg daczára hogy apja mint orvos negyven évet töltött ott szolgálatban.–

Az orvosok itt is ugyan az a mi európában sem többre sem kevesebbre nem becsültetnek, s jövedelmeik éppen úgy mint ott nagyrészt személyes tulajdonaiktól függenek, de átlag meg sem közelítik a monopolizált ügyvédeket, és keresen hal-

lad

tartják meg a 2000 aranyat. Ez pedig talán egy sem.– E pálya nyitva van az általában nem igen kedvelt idegeneknek is, miután a törvényhozóknak érdekében minél korábbi életről gondoskodni, ezért azután a leg hírnevesebb orvosok csakugyan idegenek is; Legelső az ország és fejedelem fő orvosa a francia eredetü Davila, ki egy személyben eredeti katonai fő orvos, kórházak fő felügyelője, orvosi növelde igazgatója s Isten tudja még mi? valódi universal genie, már rég polgári jogokat nyert és az országnak egyik legbefolyásosabb embere, az orvosi növelde alapitója, az Eléna szülei és lelencz ház teremtője, a francia katonai és orvosi egyen ruhák behozója, egy szóval olá ország europaiasitásán tán legtöbbet fáradozott férfi.– Kitünő német orvosok voltak még is néhány év előtt Dr Mayer és Krauch, jelenleg pedig Dr Patzel, Glück, és hazánkfiai Dr Fialla, Hirsch, Fabritius sat. kik részint mint tanárok és kórházi orvosok, részint mint gyakorlók igen jó hírben állanak.–

Hirsch nem rég érdemjellel is diszittetett az olá országban élő szegény osztrák-magyar polgároknak emberszeretetből nyujtott segedelmei elismeréseül; Fialla Lajos pedig már ismertetve volt a Hazánk és Külföld 1865 diki 49 dik számában hová azon hibaiska csúszott azomban be, hogy nem szabadkai szülött hanem bajai, mely kis városka már több kitünő hazánkfiának volt szülőhelye, mint Mészáros Lázár, Türr István és ...... –Fialla jelenleg az orvosnöveldének tanára a koltra és Philantrop kórházaknak orvosa s egyike Bukarest elő kelő körei legkedveltebbjeinek, mit nem csak magas tudományos képzettsége s nagy gyakorlata által érdemelt ki, hanem előkelő megnyerő modora által megtartani is tud. Nagyobb hasznára azomban ránk nézve szenvedő honfi társaink iránti jószívű szolgálat készsége melyet akkor sem von meg, midőn gyakran tudatlanság szülte hálátlansággal fizetik jó tetteit, mert a tudatlan nép az utolsó pillanatban hivja az orvost midőn már emberi tudomány nem segithet többé, vagy a lábadozó pálinka és bor kancsóból remél erőt meriteni s ha meghal az orvost kiáltják ki érette tudatlannak. Bár nagyobb számmal volnának Fiallához hasonló művelt jó hazafiak, akkor nem oly könnyen vezethetnének barbároknak, mint így ha csak a részegeskedő és papok hitványa nyerő tömeget látják.–

Lassanként azomban az oláhok közt is merülnek föl jó orvosok, s a haladás ezen a téren nagyobb mint

bárhol

bárhol másutt; nem is említve azon, nehány jelesebb orvost kik már régebben Páris, Berlin, vagy Bécsben tanultak érezhető kezd lenni a helybeli orvos növelde hasznos eredménye, mert ha ugyan nem képeztetnek ki egészen az orvosok, de annyira haladnak hogy valamely külföldi facultásnál pár évi tanulás mint valódi képzett orvosok térhetnek vissza.–

Ugyan itt látom helyén megemliteni a gyógyszertárakat is; Bukurestnek oly szép és oly szoros felügyelet alatt álló gazdag gyógyszertárai vannak mint Bécsnek vagy Párisnak, s nem csak a bukaresti de a kis városiak is bátran vetélkedhetnek a mieinkkel, min azonban éppen nem csodálkozhatunk ha elgondoljuk hogy valamennyi gyógyszerész van talán egy átaljában kivétel nélkül mind hazánk fia vagy magyar, vagy erdélyi szász, még segédeit is azok és én nem találtam még Oláh és Moldva országokban oly gyógyszertárra hol német és magyar nyelven ne beszélnék volna úgy hogy ezt az erdélyi szászok monopoliumának lehetne bátran nevezni.–

A mérnöki osztály élén egész a legújabb időkig Bonnet és Weirauch egy ~~német~~ franczia és egy porosz állottak, lassanként azonban mint idegenek kitűnő bölcsesek és helyüket szinten külföldön – Párisban – tanult oláhok töltötték be, s ezentúl a leg képzettebb idegennek is kevés reménye lehet magasabb hivatalos állásolat nyerhetni az államnál. Átaljában jegyezze meg magának az idegen, hogy hivatalos állása csak addig biztos, míg ő nélkülözhetlen, de azonnal elmozdíttatik mi helyett helye csak félig meddig alkalmas belföldivel betölthető.– Igen ajánlandó volna a magyar Ministeriumnak is e példa követése, hisz az idegennek elmozditása csak nem lesz casus belli, és az által hogy a legjobb mérnöki állomásokat nálunk német kézben vannak mi is nem csak anyagi kárt tesznek a magyarnak, szellemileg pedig nem hogy elősegítenék a nemzetiséget de éppen elnémetesítiksök a mi leg botrányosabb a tudatlanság, a képzelenség bélyegét sütik a magyar mérnöki karra, és meg büntetik őket azért mert a Bach és Schmerling féle kormányok kezébe szorították, kedvezvén saját nemes elemüknek – a helyett hogy alkalmat nyujtanának nekik megmutatni hogy a magyar ember fejébe is bele fér annyi mint a németébe s e mellett átlag több természetes észszel és magyar hazászeretettel bír.– A legrosszabb esetben úgy kellett volna már rég tenni mint az oláhok tették, egy egy

tudós

tudós német mellé oda tenni egy elméletileg épp oly
tudós de tán kevésbé gyakorlott magyart, s néhány
kő műtre – ha elsanúlta az igazgatósági routint – helyez
tetésemi a németet vele; mert az csak nem állhat
hogy egy provisorialis hivatalnokot nem lehet elmoz-
dítani ha nem ad rá személyes okot? hisz akkor
soha se lett az ellenséges indulatú tisztviselőktől
tiszta az ország, kiknek legtöbb bűne úgy is nem
a pontatlanság, hanem éppen az ellenség érdekébeni
nagy pontosság volt, vagy tán Wohlthätigkeits Insti-
tut az a Magyar ország s nem elég hogy fizeti azt a
néhány száz nyugalmazott Generalist és Beamtert
kik oly szépen boldogították a közel múltban, fizesse
még a pontos tudós német mérnököket is saját fiai
mellőzésével? bizony sokat tanulhatnánk mi még a
szegény oláh szomszédtól is!

Az állami mérnöki munkálatok egyébiránt éppen
nem példányai a műszaki tökéletességnek. mert a mun-
kák titkos árlejtés útján adatnak a legolcsóbban vál-
lalkozónak s a mérnökök által kivetett áron alól nem
egyszer ~~[illegible]~~ 15–20 sőt 28 %-al is alább szállanak;
hogy lehetne aztán a művet úgy meg csinálni mint
elő írva van és még nyerni is 20–30 %-ot? pedig leg-
alább ennyit óhajt minden vállalkozó; ezért aztán a
faneműek vékonyabbak s rövidebbek, a töltések alacso-
nyabbak, a kövezet vékonyabb s a különbségeket ál(n)éreit
vesztegetésekkel kell ki egyenlíteni; a munka pedig aztán
sokáig nem tarthat, de mit törődnek azzal azon urak
kik az árverésnél meg voltak bízva hisz az örökös mi-
niszter válság folytán úgy is hamarabb ki esnek
hivatalukból mint a rossz munka összedőltéért fele-
lősségre vonathatnának? s ha csakugyan ez is meg-
történnék, könnyű annak természetes feleletet talál-
ni, hisz a hegyi vizek olykor olykor ellent állhatlanok
s a záporok romboló hatalmáért ki lehetne felelős?
Láttam is én itt olyan hidakat, melyek kívülről gyö-
nyörű faragott köveket mutattak, s midőn a víz
elszakgatta az oszlopfokokat ki sült hogy csak
a széleken volt faragott kő, a belső kevéssel jobb egy
parázs durva kőhalmaznál. A fa hidak is
hamar és alatt törésre mennek, mert az árverésnél
rendesen igen sokáig elhalogatják, azután a kivitelre
adnak 2–3 hónapot, holott egy esztendő kellene, a vál-
lalkozó tehát nem keresgéli a száraz fát, hanem
vág nyers kellő közepén az erdőn, és a levágás
után pár hó alatt már járnak is rajta s új ko-
rában szépen be van kátrányozva vagy olaj festve, de
bizony nem óvja meg a néhány év alatti elrothadástól. –

Elválaszthatatlan szoros öszefüggésben áll egymás-
sal minden, és valamint a mai örökös miniszter
váltságot oláh megleljük a történelemben, úgy nagy
részét a selejtes munkáknak, a hányd el vesd el
sietésnek, a holnappal nem gondoló csak mára élő-
nek ismét az örökös kormány és vele a hivatalnokok
változásaira vihetjük vissza, mely sehol nem bosszulja
meg magát kézzel foghatóbban mint a mérnöki mun-
kálatoknál; azért örökös kijavításokkal kell itt
kínlódni, mert semmi egy előre megállapított jól
kiszámított terv szerint nem történhetik; Ha jő
egy miniszter s elhatározza a főváros csatornázását
és kikövezését még az elő munkálatot sem végezte-
tik el már másnak kell átadni tárczáját, az újabb
aztán vagy abba hagyja elődje munkáját vagy saját
újításait fölforgatja hozzá s a mi legrosszabb, minthogy
mit óhajtván a közönségnek valami eredményt mutatni
dirib darabban hozzá fogat a kivitelhez mielőtt még
általános terv lenne; így lőn kanalis melyben helyenként
meg gyűlt a víz s újra meg újra feltkelle bontani; köve-
zet minden féle külömböző alakú és természetű kőből;
egy helyt domború, más helyt homorú utczák; továbbá
kivitelbeli is nevetséges gyermekes hibák, példával szem-
ben az akadémia utca kövezése összeköttetve a főutcá-
zával, s csak a nagy esők mutatták meg hogy oly
hibásan nivellálták hogy feltkelle újra bontani és
újra feltölteni mert valódi tava képezett i szám,
talán ilyen példát a tervtelen kapkodás és egyön-
tetűség nélküli földorgasásoknak.(F)

A Jobbágy földek kimérése hasonló kapkodva történ-
ni ezer meg ezer pert vont maga után, s nem elég hogy
éppen járatlan embereket neveztek ki mérnököknek
nagy számmal még aztán felül vizsgálóknak is oly
olcsó embereket kerestek kik csupa hanyagságból
sok helyt a hibás és törvényellenes munkákra is ráü-
tötték a láttamozt s ez által az egyszerű kérdést
végtelenül bonyolulttá tették, miktől végül is csak
az ügyvédeknek volt haszna; - és még is pár év
múlva éppen oly hirtelenkedve rendelik el az egész
ország teljes úthálózata azonnali kitűzését, - egy
egy ad hoc kinevezett megyei mérnök felmérés és
tervezés nélkül puszta szemmel kitűzte hirtelené-
ben a vonalakat, azonnal neki állították az egész
megye földmívelőjét, minden paraszt kihányta a
maga 2-3 ölét és addig haza sem volt szabad
menni míg meg nem volt; (néhutt azonnal, másutt) a rákövetkező évben ráhord-
ták a kavicsot s így 12 napi dologgal be lőn hálóz-
va az ország minden irányban tökéletes kövezett utakkal;
persze

(F). A hidakat, kivévén a 3
év óta Barclay által épí-
tett vas hidakat, mint nyomo-
rúltakat, életveszélyesek, s oly
apró vizeken is mint az Ardsis
és Jalomitza, melyek legfeljebb a
Körösökkel vetélkedhetnek, több-
nyire rossz hajó hidak vagy kom-
pok tartják fenn drágán a köz-
lekedést, a ragadó úton ez előtt
3 évvel maga a főispán majd
bele veszett a vízbe kocsija lovai
elsüllyedtek, maguk úszva menekül-
tek csak. Bukarestben egy kis
víz folyik is, a Dimbovicza
mely nem nagyobb a Berettyó-
nál s ez is kívül a város
csatorna által be van vezetve
egy más folyóba, s a csatorna
szájánál zsilipek vannak a
fővárosba jövő víz mennyiség
szabályozására; csupa hanyag-
ságból vagy tán a mérnökök
iránti bizalmatlanságból el-
hanyagolták a zsilipek rendbe
tartását mi néhány száz ezer
ba kerülő volna csak időjében
s a midőn kétszer egymás
után ki öntötte a víz Buka-
restet s több száz ezer arany-
ra menő kárt okozott, akkor
küldtek kapkodva egy pár
mérnököt a csatorna szájá-
hoz, mikor emberi erő nem
segíthetett már.

tudni való azonban hogy az elsietett munka nem olyan lett mint kellene, sot helyt elkelle hagyni a már felsöltött vonalat, másutt oda jön bevágás, hol tölcsét csinálsak vólt, a föld hullámzására majd semmi ügyelet nem történt, az ósa pedig meg olbrázott lever meg kövecsezve de járhatlanul mert a hidak még most mindenütt hijányzanak. Így történik itt minden mérnöki munka, noha mint mondám nem a mér-nököt az oka hiszi a minek megcsinalására – a mint az eredmény is megmusatta, s ez sem vólt elég – azt az akkori ministerium kedvhet [három] aluts akarta hiszen látni hogy az ország gyűlés elött büszkélkedni lehessen vele „imé teremtettünk pénz nélkül ennyi s ennyi száz kilometert csinált utat.“ –

A magán épitészet majdnem kizárolag idegenek Bukarestben leginkerekebbek ezek Enderle Benes Tabay, Ullai Kuchnowski s egyetlen belföldi az ügyes de éppen nem iskolázott mester Dobre. – A magán mérnököt két részre oszolnak: vállalkozók és földmérők az mindenütt osztályban van egy pár élesre való hazánk fia is, noha bírálts az utóbbi mérnökségnek hotármik =határ szabályozói ágat majdnem kizárólag oláhok űzik, mivel ez nem is annyira mérnöki, mint ügyvédi tudmány, melynél különösen szükséges a régi okmá-nyok olvasni tudása, a mi éppen nem könnyű mesterség mert nem elég hogy Kirill, másféle slavon, görög sőt örmény alfabet is használtatott le egész 1854 ig de kivált a régibb török világban igyekeztek a török irmodort utánozni mi abból állt hogy a szónak csak kezdő egy két betűje iratott a sorba, utolsó fele megrövidítve felibe, néha alá kunkorittatott, úgy hogy minden szó egy egy chimei cifrességnek néz ki melyet ki betűzni még akkor is kín ha oláhul van, de az időben úgy megtömött itt is görög, szláv, török s mindenféle idegen szókkal mint nálunk a latinnal. Mellékesen megemlíthetem hogy ezen török majmolás annyira ment, hogy például Michne fejedelem (?) [aláirása] kéleresen utánozta a török tura alakját, nagy M kezdő betűje felső három ága, vissza dölt fel-vése, vissza kanyarított alsó végei s az apróm alá öszve vissza kutzált név és czím egészen a sultánok czímerétől vannak véve s csak figyelmes vizsgálásra tűnnek szembe a részletes különbségek. E régi hasztalanyos irásmód ma már nem használ-tatik ambár én találtam korosabb embereket kik máig sem tudnak leszokni róla. –

Némileg feleletül a sok hazánk fiaitól hozzám intézett kérdező levelekre válaszul mutatom hogy magán mérnöi

Elismerésünket különösen megérdemlik Enderle és Streifelder hazánkfiai, első képzése díjtalanul a ref. szép gótk egyház terve, utóbbi a hozzá igen jól illő műremek szószéket.

A fő városi épitészet művein éppen úgy észre-hető a tervtelen kapko-dás mint az állam mér-nököknél, nem történt ugyan oly jellemző botrány mint Párisban, hol a politech-nikum lépcsözete szakadt le, őmre törvén egy csomó tanuló ifjut, sem a híres lipót templom sorsára még tudommal itt egy köz épület sem jutott de köz szemlére tették kapko-dásaikat a Szerendár fő templom újjá alakitásánál, mellőzve hogy az ócska falat körül ruházták egy újjal, melynek styljét bajos meg-határozni, legszebb az, hogy épitettek rá 5 tornyot, melyek körül a legnagyobb lözépső poligonál, majdnem félgömb tetővel, a főútrai kelső sima poligonal, tojásdad tetövel, a két hátulsó négy szögű – chinai vágásu völgyelt tetővel; – mikor azzal már majd készen vólt látták hogy ez a két hátulsó na-gyon csúnya, tehát lebonták a chinai tetőt és tettek rá ovalis tető vázat, de akkor látták hogy biz úgy még csúnyább, tehát ismét lebon-tották és befedték lebori, tott harang alakra, mely-nek építésze legfeljebb az-zal dicsekedhetik hogy ilyen nincs több a világon! az egészből lett egy quod, libet, mi még cifrább an által hogy a fényes bádog tető rendetlenül tarka a bádogos által bőzbe csempészett fakó, ólmos-bádog darabokból.

mérési munka itt kevesebb van mint vállalkozó mér-
nök s ennek folytán már csekély árak fizettetnek, a
kormány erdői foglalkozásban szabályozásnak is ha va-
laki egyuttal erdész is, koronként ilyen munkákat
kaphat 80-90 centimmel fizettetik holdja, de
biztosíték kötelesses nyert tudás és annyi pénz hozzá
szükséges a mennyivel a mérés ideje alatt magát
fenntartsa, dolgosait s segédeit fizesse és még leg
alább fél évet várhasson míg kincstári utalványt kap-,
a ki pedig mind ezekkel nem bír, ne fogjon hozzá se.-
Politechnicum ugyan nincs Bukarestben, de van
kézművesi iskola- továbbá egy utak és hidak czimü
kis tanoda és mezőgazdasági iskola, s a col-
legiumokban tanitják a mérnöki előkészítő tudomá-
nyokat, meg vallom azonban hogy igen kicsinylő véle-
ményem van a tanitás alaposságáról, mert innen
kikerült segédeim egyike sem tudta a közönséges
háromszög tant se, ellenkezőleg találtam olyan
kormánytól mérnöki felhatalmazással ellátott, és
szolgálatban álló ifjura ki beszélgetés közben ko-
molyan kérdezte tőlem, igaz e hogy Párisban ta-
lálták már fel olyan léghajót melylyel a holdba
járnak?
Bánya mivelés nem létezik az az legalább érczekre
nem, azonban földolaj- kátrány- meglehetős meny-
nyiségben meríttetik közönséges mély kutakból, s
a nyert olaj tisztítására Plojest és Tirgovest környé-
kén s itt ott Moldvában gyárak léteznek, melyek
petroleumot vagy fluid gázt állitnak elő mely itt
az utczák világítására és háznál is mindenütt a
lég-gázt pótolja. Különös hogy Erdélyben nem talál-
ni föld olajat, itt rendesen a só közelében jelenik
meg hol egyuttal kőszén is van s alig nevezhető
egyébnek folyékony kőszénnél; nem kétlem hogy a
kárpátok oláh országi ágai csak oly érc tartalmú-
ak mint az erdélyiek, azonban eddig elé egyetlen
bánya sem nyittatott.-
Só hasonlag roppant mennyiségü és legjobb minő-
ségü találtatik; a bányák az államéi és csak a
Bibesku hg. idejében nyittattak meg orosz bányászok
által, kik azonban a bolthozatok vastagságát csak
két ölre hagyták minek folytán néhány év múlva
mind beomlással fenyegetett. 1852 ben azonban
Stirbei hg. Szebenben személyes tisztelkedésekor a
kérésére tett Ferentz Jósef császárnál egy tapasz-
talt bányász tisztet kért, s ekkor küldetett a
dési bánya igazgató Karácsonyi Károly, kinek
hogy saját nyomtatott jelentésében szavaival éljek

hés évi küzködés által sikerült a bányákat meg mentení s az bányáira itélt rabokból bányászokat és mestereket teremteni.- A valceai bányák meg mentése után új aknát nyitott Karácsonyi Béla, mikor, mely 17-20 millió óta sót ád évente 120-130 évig együttal kimutatván s kijelelvén ugyan ott még négy helyet hasonló tartalommal. s ezt oly mesteri tökélylyel vitte véghez csupa rabokból általa teremtett munkásokkal hogy méltán hivja fel a műértőket hogy jőjjenek el tanulni és bámulni a bányaművészet ezen új remekét.- A Telegai bányákat irtóztató állapotban lelé, 80 ölnyi mélységre kellett a tanulatlan raboknak függőlegesen egymás végébe kötözött létrákon lenn és felmászni s miután 16 évig kinlódott gyakran saját élete veszélyeztetésével e rendszer ellenes akna fölforgatásán, meggyőződve hogy az kijavithatlan új rendszer szerinti más lebye megnyitását ajánlott, s különös hogy az egész belszerkezet általa tervezett módja elfogadtatott, hanem a bejárásra az rendelkezett mi szerint költség kiméletből maradjon a régi! Vissza huzódtam tehát - irja Karácsonyi - úgy is örökös irigy ásitódásoknak lévén kitéve ez országban - hogy fájdalommal lássam ezen akna végromlását - a mi be is következett.-

Irtóztató állapot van itt a tudományos dolgokban, ime a Karácsonyi példája bebizonyitá hogy rászorultak az idegenre, s miután az újját teremtett a mit az elégtelen ertőzőkkel birt eldobják mint a kifacsart citrom héját, s míg küzdés működik megbirálgatják és válogatgatják s félre dobják terveit olyanok kik soha életükben egy bányát sem láttak.- Ez áll a mérnöki munkálatok minden egyéb ágait nevére is.-

Tanárok valamennyien az állam által neveztetnek ki éppen úgy mint minden más hivatalnokok s szerencsére nem tartoznak a papi osztályhoz mi ezen vallásos vakbuzgó országban felette bölcs rendelvény s előbb utóbb igen üdvös eredményeket terem.- Az akademia roppant nagy 150 lépésnyi homlokzattal s három hátsó hajóra menő épülete csak 4 év óta készült el és nyittatott meg. megválasztatván, vagy kineveztetvén az illető tanárok, kik között a jogi facultásban a legkitűnőbb ügyvédek nevei díszlenek, dekánjuk Bozianu; az irodalmi szak dekánja Laurianu s kétségkivül neki köszönhető hogy valahára némi megállapodás jött létre a helyesirásra nézve, mert a latin betűk

az

ávreselével együtt nem vették át valamelyik europai
néptől irmodort is, nem is vehették mivtán az olá
nyelv több hanggal bír mint akár a latin akár
a germán fajú nyelvek; tulajdonképpen a török lett
vólna legjobb mint minden hanggal tökéletesen bíró
vagy mivel ez nem latin betükkel is követhetett vólna
a magyar melyben minden olá hang megvan, kivévén
az ötre szorított foggal mondott ö hangot, de a ma-
gyar irásmód sem tökéletes, úgy látszik röstellé az
akademia ki hangni a könnyen, ponti vagy vonások
kal helyettesíthető kettős betüket, másfelöl sokkal
nagyobb nemzeti gyülölet van irántunk mintsem
hogy tőlünk vegyenek valamit ha még olyan helyes
vólna is, lön tehát ingadozás egyik irta a cs
hangot ci másik ce harmadik que vel; a k-t mint
nem latin betüt ki dobták helyette a c-t irták la-
tinosan, de miker azután vékony hangzó következett
rá ch-t vagy mások cu-t tették, pedig mily egyszerü
lett vólna a k-t mindenütt k val a cs-t pedig min-
denütt c vel irni; az ö és ü-t mint nem latin han-
got eldobták az ö valóban rosta is (s eu vel helyettesítik) de az ü-ből lett
iu vagy egyszerüen u nagy kárára a nyelv hajlé-
konyságának és bosszankozására a török és magyar sza-
vakat értő füleknek;- tz, cz vagy c hangot- mellyet a
magyar máig sincs tisztában ugyan helyesen irnak egy
szerüen egy vonásnak a ț alá tétele által; z-t nem
tudom mi okból nem szeretnek használni s helyette
ḑ-t tesznek vonással s ez helyes is azon szóknál
melyek mint dies ḑiváza, dens (: zióu:) domine
dens, domne ḑeuza változnak nevetséges azomban
az ilyenekben magaḑinn vagy csizma helyett
ciḑma, mit a sem latinul sem más idegen nyel-
ven nem tudó nem kiván megkülömböztetni ömeza,
varnak; gy-t és ny-et könnyen csinálhatták vólna
a g és n meg pontozása által- hanem a helyett
kidobták még a nyelvből is és irnak dealut
gyálu helyett neamut és neamtut nyám=
nem, nemes és nyámtz= német helyett;- magyart
azomban nem irnak madearral, hanem
maghiar-ral nem egyéb mint malitiából mit
a Rumunul be is bizonyít azzal hogy egy párnor
elfelejtette a ghután az i-t oda irni, a miker az-
tán magyárnak olvasták mi szamarat jelent,
másnap aztán, hogy inkább tetszőbb legyen oda
tette hogy hitősan nyomtatott magar maghiar
helyett.- Legjobban megakadtak azomban az olá
és török rövid ö vagy ü hanggal, mely temérdek-
szer fordúl elő ezt a magán hangzók akármé

lyiké

tyjével lehet helyettesíteni csak felibe egy francia accent circumflexet le ~~[illegible]~~ vagy felfelé fordítva vessünk; erre a cirill írásban külön betű volt, legtöbbnyire minden szónak néma u végét írták vele, de középen is sokszor jött elő most ez nem lévén még nemzeti nevükhez sem tudják leírni mert a nép rumunt mond nem románt.- Mindezekben talán az Akademia működése folytán némi megállapodás lett, és az olasszal közös 24 hang írására az olan mód használtatik általánosan, óhajtandó lenne azonban hogy a nyelv szegénysége pótlásán is működnének meg pedig nem a franciából, hanem a latinból véve a szavakat, mert ha ezen viszaélést eltűrik mit a lapok s az írók tesznek hogy még a kész oláh szó helyett is csupa mutogatásból cifra francia szókat raknak, nem csak hogy önmaguk népük meg nem érti- mint hogy már most se érthető ki franciául nem tud- hanem utoljára még valami rom francia jargonná válnak, s csinálnak egy szeppe tehető szép hangzatú nyelvből két rosszat.

Az idegen elött megfoghatatlanok tevő hiányok fordúlnak elő az oláh nyelvben, például a minden órán elő forduló szó már nem léterik, és a latin jám helyett bele tették nyelvükbe a kirívó déjà francia szót- hogy lehetett ellenni e fogalom nélkül? de van más ilyen is, például ez a fogalom becsületes, becsület szinte ismeretlen volt előttük, és csak most vették fel a honest szót, mit azonban a szalonokon és egy néval az olvasottakon kívül még nem ismer senki, a helyett némileg pótlólag a csinoszit használtatott, de az nem tesz becsületest, hanem csak tisztességest.. Másik hiba az

Nagy igyekezet mutatnak ugyan az idegen szavak ki küszöbölésében, és ez helyes is, csak ne raknának helyébe ismét idegen franciát mely többnyire sokkal kirívóbb a már meghonosított idegennél.- ~~Talán nem lesz érdektelen~~ mint ataşat, avansat, arosat, arale = menés a herczeleken törül helyett, agaserii, blamagiu, bravac, eslasu, emfasa, esantilonu, fiancent, ferma = ferm- jőnügy germi, isvoir f. fildiş = elefántcsont helyett, mesagiul, orgolin, orlogiu, percent, pepiniera, reteul, releul, rerorn, rancumi sefu, sumaru, trusoul, ultragiu, invarnu, uvragiu stb egy egész sorát lehetne még ide írni a francia szóknak, de elég mutatóúl ennyi azon megjegyzéssel hogy ezek nagyrészt tiszta oláh szók kiszorításával csúsztatták be magukat vagy annyira megrontott idegenekre szorítnak ki melyet már alig felismerhetők

önkényes alkalmazás, világos ellentétben a helyes hangzattal, például: otári hotarit helyett, ocupa, ocupa helyt, ocasia, clasa, esemplu, diferenţ, pasagiu, nuvela, ocasiune, suma, fisat = fixat, sőt miből azon megforditott értelmek is származnak, így például cassa és casa körül minden ember az előt pénztárnak-nevélt-mely ~~[illegible]~~ [illegible] tisnán olamíl van háznak eseni, hanem az olúhol tudatlan vésznek tetszése megfordításai az értelmét; továbbá jönnek elő doctor = docsor, fapt = fakt; redaptor = redactor, minél felötlőbb a mi legszebb direptor = director; és bizonyság már csak nem léterhet hogy az oly jémhangon tövecske románság dacára rómaiak, az a latin nyelven éppen nem tudnak, különben tán csak nem neveznék kirablónak az igazgatóé!

hezöt valának. – A magyar nyelv is ~~nagy~~ tö sok szót adott s minél régibbek az iratok annál több fordúl elő most ezek is kikűszöbölteinek. hanem a ma még divatosak körülbelől ime következők: altatuit, áldamás, arenda, bantuit, biruit, bizuit, buzdogan, birság, brázda, banuela = gyanakodás, burián, bordél, borviz, & bika = bika borjú, bulcs = vásár, bilcsui; – csobán = kalapais csákány, csontis = csonkis, csudát, csizma, csirmár, csulin = törő, csalán, csut, susa ö; – eurlen = örlö, jereden, fedelesu, tagaduit, gindu = gondolat, grindu = gerenda, gazda; hotár, harcziuit, helestee = halastó, herden = nordó, holdu = szántás hold; haidu = hajdú; haladuit = előhaladt; kipul, kibzuire = képzelni, kinuire = kinozni; kirma, kirmuitor = kormány kormányzó, kevermisale, kotlon, kerasu, kopoi, kosár, kocsému, kircsma, klaka = kaláka, de ezt mi vettük át azt hiszem ö tőlök; lokuit = lakott, lakásu, lakat, lakatus, mezsiás = messiás, mesterségu, mesteru, mohor, mocsirla, mintuire = menteni, elvégezni; obrazu = ábrázat, orasu = város, otzel = aczél, ocsel, ogásu = vágás, ogor = ugar, ogáru = agár, pustietate = pusztaság, pirzsolit vagy pirlozsit = perzselt, parisor = páiszor, préda, puska, potkov = patkó, peroi = paréj, pribeágu = pribék, – rindu, oinduit = rend, rendelt, rangul, rezes = réses. – sarte, szálásu, sztrázsa, szlobod, talmacs, tábori, talpa, tagadni, tamadni, uriásu = óriás, ulitza = utza, vama, vámes, zalogu, zarnis, zavra vagy zarva = zavar, néha zavránál mondatik ettor revolutiót jelent. –

Ámbár hát az akademia működésének van legalább annyi haszna hogy a sok féle helyesirást körülbelől egy rámára húzza, látni való hogy nyelvtisztitási s tökéletesitési munkájában téves uton jár, s itt is a politikai ellenszenv és rokonszenv vezérli őket s egy higgadtabb gondolkozású ivadéknak lesz majd dolga míg a most honositott franczia szókat kiküszöbölni fogja.

A komoly tudományok dékánja Orestu; van azon Sz. Száva és Máté Bessarab lyceum, továbbá három gimnasium a fővárosban: az illető tanárok mind ezekben, mind a kissebb városi iskolákban benn szülött oláhok nem mondhatnám hogy mély tudományu – de általjában talán utazásaik folytán kegyetlen dáco-románok kiknek mint ha talán nem is az volna a czéljuk hogy tudományosokká – hanem csak hogy magyar gyűlölőkké tegyék az ifjuságot: felesleges mondanom hogy deákosabbak az erdélyiek régi dolog már az hogy rosszabb a renegált mint az igazi török, ennek előbb el kell felejtenie hogy ő mai föld szülötte

s ha

ha az ottani forgalmat hozzá adjuk a többiekéhez kérdés olyan birtokság lesz az eredmény, ellenünk nem csak a történettan ferde magyarázásával neveltetik, hanem ott áll feltegezve a Dacia térképe a tiszáig tele csupa oláh nevekkel s az ifjúság tanítja hogy ott mind oláhok laknak hiszegő magyar iga alatt s.t.b. de befelé is furcsán terjeszti az oláhságot, van K. ez egy erdélyi tanár, a mint feladják előbe a paraszt gyereket ki di ipsa hivnak? Juon Troca felel a gyerek, eh lásd fiam az a szó troca nem szép, legyél Juon Coriolán és marad e különben is jóformán névtelen gyerek Coriolannak, Scipio, Tarquin, Hannibal s Isten tudja minek, és ha e nemzetiségi bolondságnak vége nem lesz, még megérik a mi gyermekeink, hogy az utódok kérdezni fognak vele: „íme mily tiszta római faj vagyunk, Tarquin, Oroben Brutus Agrippa nevű ~~egyszerű paraszt~~ ős család neveink vannak még az ~~egyszerű~~ parasztok közt is!-

Elemi iskola minden város kerületben van egy fiú mint leányok számára, és van 4 pensionatus. Buchholzer, Schöwitz, Packstücker és Szanelomi mint nevét mutatja idegen tanárok alatt, igen jó hírben állók de bizony drágácskák. Leány nevelő intézetek is vannak, s most már nagyobb felügyelet alatt mint ezelőtt 10 évvel, midőn azon csak Oláh országban történhető hallatlan botrány ~~történt~~ esett hogy egy franczia mint megfertőztető az intézetbe adott 10-12 éves leánykákat, s a bünvizsgálatnál sült ki hogy már egy vidéki városban ugyan azt tette s azért kelle onnan távozni.- Oly irtózatos volt a botrány hogy a franczia consul megvonta a bünöstől a védelmet s élete hosszáiglani rabságra ítéltetett nejével együtt, kinek tudtával és bele egyezésével történt az egész. Hivatalos kimutatás szerint létezik az országban:

115	elemi iskola	20554 tanitv.
98	„ leány iskola	8555 „
2	képzőművészi isk.	
11	gimnasium	1100 „
6	lyceum	1445 „
8	seminarium	1415 „
1	orvosi iskola	131 „
1	macedo-rumun isk:	24 „
5	magasb. leány növelde	529 „
2	kereskedelmi isk:	178 „
2	normal isk.	198
		34129

és még egy pár százra téve a képzőművész iskola hallgatói számát ki jő hogy valamivel kevesebb iskolázik a lakosság 1%-ánál.

A tanárok közül nagyon kevés ember van ki itt komolyabb tanulmányokkal foglalkozik, vannak ugyan a némely magyar urakhoz szép könyvtárai, de komoly vizsga alá véve bizony kevés lenne azoknak száma kik egy europai tudós társaságnak méltó tagjai lehetnének; itt még a fejlődési gyermek korban élünk, nem a komoly gondol, hanem a mulatság korában, azért az olvasmanyok, leginkább franczia regényekből és hirlapokból állnak, azért még a magam forma félig meddig olvasott ember is idegenek- leginkább németek társaságában kénytelen szellemi élvezetet keresni.- A politizálásban azonban utól érhetetlenek,

és

ebben sem a történelemből merített okadatolás, sem következetes ~~okoskodás~~ okoskodás által meg nem ingatható, téves, tán önkényesen ferdített előzmények-re alapított következményeket, a nagy pathosban szavalva az ellenvetett nehézségeket a maguk útján hajthatatlanok maradnak; az ember utoljára is bele fárad és eszébe jut a közmondás „ott hagyja mint szent Pál az oláhokat." legokosabb ha Úgy tesz mint sz. Pál tett.—

Van szép nagy színházuk Bukarestben, melyben felváltva olasz operát és részint nemzeti, részint fordított színdarabot adnak, és színészeik közt az író és nemzeti színészetet alapító Millo mint színész akármely színpadon a legkitűnőbbek egyike lenne, és néhány nagyreményű növendéke színészetük-nek szép jövőt ígér; a részvét pedig oly nagy, hogy nem csak a főváros különben 30 000 frankkal segélyezett színháza igen látogatott a helyek drágasága daczára, hanem vándor színész társaságok is mulattatják a kis városi előkelőket. Bukarestnek ezen kívül állandó német színháza is van.—

A Havy társasága is tett vólt egy kirándulást 1860 ban és a rosszul választott meleg nyári idő daczára zsúfolt színház előtt mutatta be a magyar művészetet, azonban a rossz számítás miatt a túlságos fizetésű fő szabolás és terhes nagy számú személyzetet nem bírta ki, innen származott bel viszályait híre elölte lassanként a városi bukásuk idejére elő és a mindenféle meg kedvelt magyar dallamok lassanként feledékenységbe mentek ismét míg Reményi bájos hegedűje pillanatra ismét meg nem zendíté ki a németek irigy áskálódásai daczára elragadtatásba hozta Bukarestet.—

Verset sokan írnak, de költőjük csak egy van, Alexandreszku, az is legfeljebb csinos író de nem elsőrangú.—

Köz figyelmet ébresztő zene művészük egy sincs, ~~egy~~ igen kitűnő ~~[illegible]~~ és máshol is ismeretes hegedű virtuóz a német Wiest, ki egyúttal az operai zene igazgatója; van azonban néhány német jeles zongora tanár és a zongora játék annyira elterjedt, hogy ritkaság oly nőt találni ki kisebb nagyobb ügyességgel ne játszaná és a bécsi Flügelek sokkal nagyobb számmal mint a pianinók, minden szalon-nak kiegészítő fényes bútorzatához tartoznak.—

Figyelmet érdemlő zene és zeneműi raktára van Gebauernek.

A festészet ellenben igen csekély mértékben van elterjedve, a szalonokban még a középszerű művek is ritkák, hírneves művészektől darabok pedig olyanok mint a fehér holló.—

Mű

Művészeit közt leg nevezetesebbek Tatarcsky és Aman, az idegenek közt különösen a művészek sok udvarolsról kitűntetett Szatmáry, a fejedelmi udvar festője és fényképeiről, továbbá Frenk német, és Unverdorben és Kladek hazánkfiai.–

Még a fényképészet is mind idegenek, s többnyire hazánkfiai u. m. Szatmáry, Dusek, Bayer, Tipser, Schäter, és egy olasz.–

A könyvnyomdairól közt legkitűnőbb hazánkfia Pernet, Bayer és Sander.–

Valódi europai képzettségű könyvárus egyetlen egy van Ulrich, és némileg Socsek ki egyéb, iránt már inkább irodai és rajz szereket tart mint könyvelet, egyőzelebb nyitott Szőllősy hazánkfia is egy raktárt, ezenkivül van ugyan még 6 vagy 7 könyvkereskedés, de hogy ezek minő műveltségű urak megitélhetjük abból, hogy szükségem lévén egy pár oláhokról írt történelmi műre négy kereskedésbe mentem be egymás után és sehol nem ismerték a külömben nem igen ritka munkákat, úgy hogy ezek inkább pipaszár és tinta kereskedők mint könyvárusok, az pedig hogy csak az iskolai olá könyveket ismerik és a franczia Dumas és Paul de Kock regényeit nem annyira őket mint az olvasó közönségét jellemzi.–

8 Hivatalnokok.

Ezeknek száma legió és aránylag több van mint akármelyik más központi kormányu országban, a mi kénel fogható mihelyt elgondoljuk hogy egy törvényszéknek vagy egy Ministeriumnak körül belől ugyan azon számu tagra van szüksége akár egy 40 millióju franczia országot, akár egy 4 millióju Rumaniát kormányozzon; de azután ne feledjük el ~~azt gondoljuk~~ hozzá, hogy a ministerek évenként átlag 4–5 ször változnak és ekkor a ~~régi~~ hivatalnokok egy jó része elbocsáttatik és a tartaléka jő a sorba, miből világos hogy kétszer annyi van mint kellene.— Azt mondaná rá az ember francziásan hogy vive la concurrence, a sokból legalább ki lehet tehát válogatni a javát? de tudni kell ám hogy az elbocsátás nem a jóravalóságtól hanem a politikai szinezettől, tulajdon képpen attól függ ki pártfogol? azután mindenik méltán így gondolkozik, eh miért buzgólkodjam, ha megbuknak pártfogóim, úgy is csak elbocsátanak, okosabb tehát azt nézni hogy a csekély fizetés mellett annyi mellékes jövedelmet teremtsek hogy az ismét felemelkedésig való szükségbe kitarthassam.— Még ehez hozzá járul hogy mindenik úgy akar élni mint egy bojár, ha nőtlen: ivó vendég, többe jár szinházba, sétakocsizásokra jár, pompás ruhákat visel; ha nős: czifra felesége vetélkedik a nála sokkal gazdagabbakkal, pompás házat, czifra szoba leányt, séta kocsizásokat, páholyt óhajt, és mindenik két-három annyit költ el mint fizetése! Honnan telik mind ez?.. Felelet a hiva vonalából!— Legyen az embernek bármi csekély dolga, vagy a zsebébe kell hogy nyúljon vagy el fog ácsorogni napokig–hónapokig, úgy hogy végre is tanácsosabb egy pár arany ajándékot, mint a temérdek idő fáradságot veszteni és boszantatni magát üres kifogásokkal.—

Az alkotmány valóban szabad szellemü, vallás türelem, polgári egyenlőség, választói jog, személy és vagyon sérthetetlenség, esküdt szék, szabad–féktelen szabad sajtó, mely a fejedelmet is csak úgy mocskolhatja mint Péter Pált; mind biztosítva vannak benne, az ország el is van osztva megyékre district név alatt, de van ám olyan központi kormány mellé teremtve, melyben a hatalomnak minden szálai egyenest a ministerek kezeiben vannak,— és az ezredes nem oly határtalan úr tisztjei és altisztjei felett mint egy minister az ő tárczájához tartozó minden állami hivatalnok felett.—

Valamennyi törvényszék birái - kivévén a legfelsőbb
semmisítő tv. széket s a juryt - egyenest a minisz-
ter által neveztetnek ki, le az irnokig s átaláno-
dítatnak el leginkább okadatolás és uti folyamo-
dási jog nélkül. még a városi birákat, esküdteket, pol-
gár mestereket, jegyzőket is a miniszter erősiti meg.
s a választás alig egyéb candidálási jognál. -
Minden megyének van egy főnöke Prefect név-
vel, továbbá egy directora, titkár jegyzője s néhány
irnoka a megye székében és minden járásának egy
szolgabirája subprefect névvel s egy esküdtje s
egy-két irnokjai mind ezeket egyenest a miniszter
nevezi ki és teszi le a kerületi mérnököt, almér-
nököt, orvosot és alorvosokkal együtt kik szintén
nem sokkal állandóbbak mint a többi hivatalno-
kok. - Hányszor esik meg hogy egy egy szolgabiró
alig van járásában néhány napig jön egy sürgöny,
vagy egy másik társi társ s jelenti hogy dimissioja
- melyet soha be nem adott - kegyelmesen elfogadtatott
vagy minden ok nélkül áttétetett egy ismeretlen me-
gyébe. - Sokszor az eltávoztatás csak fenyegetés, vagy
legalább végeredményben ugyan az, ilyenkor a kegy-
vesztett szolgabiró csinál egy sallangos bizonyitványt
hűséges, buzgalmas hivatalos szolgálatáról s azt körül
hordja a megyében aláiratja egy csomó kerülővel s
biztossal s alázatos kérelme mellé csatolja mire
gyakorta ujra visszatétetik; máskor a miniszter
környezetét vesztegeti meg s a megvásárlott szó
szólók szépen kieszközlik maradását még egy dara-
big, s ez nem megy valami titokban, lehetetlen hogy
magát a minisztert s ne tudnák, hisz a szegény
megszorított szolgabiró valóságos gyüjtő ivvel jár-
ja az hogy nem irott csak szóval elmondottal - az
assentiátorokra s előre eladja jó szolgálatait néhány
aranyért. - Természetes hogy ő meg lefelé gyako-
rolja ezen eljárást a falusi birák és jegyzőkön
- kik tőle függenek - az assentátoroktól meg vagy
rendes fizetése jár, vagy korontént annyi ajándékja
hogy ezek összege 3-4 szer felül mulja fizetését. -
A parasztoktól is elfogadnak ugyan tojást, tyúkot
bárányt, sőt az ujonczozáskor tetemes pénz összegeket is,
de ezek még is csak a dohányra valót adják, széna
szalma, abrak, tűzifa lóra és fogatra való pénz mind a
bérlők zsebéből telik meg pedig nem annyira azért
hogy érette valami törvénytelenséget tegyen, sőt nem
is egészen azért hogy követeléseit igazságosan végezze el
hanem azért hogy rosszat ne tegyen, mert egy szó
a szolgabirótól temérdek kárt és bajt szerezhet a

gaz-

gazdálkodónak hisz a parasztság sokszor megcsökö rövidít, nem akarja teljesíteni elvállalt kötelességeit, például itt az aratás és nem akar aratni. ha akkor a szolgabíró a csökönyösöt párját fogja ott veszti a bérlő huzója, perelhet aztán kárpotlásért.

Minden hivatalnok önzőn szerűleg tudja kitől lehet ajándékot el fogadni, kitől nem: a nagy bojártól pénzt a világért sem venne el hanem addig magasztalja amol gyönyörű borostyánkő csibukját munka ezüst dohány szelencéjét vagy pisztolyát míg végre is meg kínálják vele mit aztán tetszett mentegetődzések közt emlékül elfogad, de a praktikus görögöt nem cifrázzák a dolgot: egyik ismerősömet sokat bosszantotta a falusi jegyző, és elhatározta menekülni tőle; a mint legelőször meglátogatá a szolgabíró ebéd közben – hol mindnyájan hárman valánk – mondja neki hogy tenné le ezt a semmire kellőt, mindenben ellenkezik ő vele.

– Igen de remek ember számadása pontos, és a falu nagyon bízik benne.

Hisz az éppen az ördögség, a mit ez a kölyöktől akar azt teszi az egész falu és ott vesz mindenem miatta a mezőn.

– No hiszem, de azért csak nem tehetem ki hogy a parasztnak fogja pártját hisz az a kötelessége, találjon valami kézzel fogható ürügyet?

Eh ne komiszkodj a szót – mond az örmény kissé merészül – megteszed ennyiért? szólt kihúzva az asztalra tíz Napoleont?

– Nem tehetem bácsikám, látja igazán... minek ürügy.... mit mondanak.... bajos.... rétegesse a zsebesün (: így hívják törölik a rendőrt és előjöttek a volt a mai subprefect vagy szolgabíró neve és mi is az a közéletben.)

A bérlő kitett még 5 napoleont és valódi görög mosolygással rázogatta a markában, és nézte élőrem. mely a hasznot mit az arany csöngés amannak arczán olvas; egyszer csak megfogta a kezét, bele nyomta a marék aranyat haide frate. (: nesze öcsém:) nem vagy te eladó lány, mit kéreted magad.

Én ez idő közben őket nem mertem nézni, éreztem hogy nekem ég az arcom és a szolgabíró szép ezüst szelenczéjét nézegettem mely sajátságos metszve zománczozott munka városi ábrázoló fekete zománczczal síma ezüst alapon, háttérül apró zománcz és ezüst kockákból állott mely apró részleteiben elég tökéletlen, de egészben nagyon szépet mutat és a munkát tiszta, európai aranyművesek nem

nem tudják csinálni; fülem azomban ott volt, s kivánesian vártam az allu eredményét.

Ebéd után a zapcsi átment a falu házához meg nézegett mindent, és rendben találván megdicsérte a jegyzőt, befogatott s elment. Csinte örültem magamban, gondolám; a vezszegető atyafi most megjárta, oda veszett a pénze is, czélt sem ért, nem tudtam hogy a mi hizlaló nem marad el és politikával tudtás okos embernek eljárni mindenben.—

Következő vasárnap csengő lovagi nagy kü lóval behajt a szolgabiró a faluba, felé se megy a bírónak hanem egyenest meg áll a falu házánál is még le se szállott jól kocsijából kiálta rá a biró és jegyzőre „miféle két dög marha hever ott a falu végin?"—
Nem tudtak egyik sem.—

„Dorobántz! kis biró!!" rögtön hozzátok elő annak a dögnek a gazdáját:—

E közben mogorva képpel nagy lépésekkel járt fel s le végig a tornáczon; 10 percz mulva ott volt a károsult ember.—

„Mind a két marha a tiéd"
„Enyém volt uram, jaj nekem szegény fejemnek."
„Mikor döglöttek meg?"
„Az éjjel uram csak félórával előtte hijába veszem tettem belőle vért s hijában olvasztattam rá csak fel fordult, jaj nekem!!"

„Felfuvódott, megdöglött! kettő egyszerre! gyönyörü dolog, sine dorobántz! rögtön be kell hajtani az egész csordát és bezárni, kis biró! lóra, szaladj a megye alorvosához rögtön jöjjön, nézze meg az embert. hiszi a dögvészt és a czammár biró és jegyző nem is tud róla semmit? irjad notáros!"
— s diktálta tova alá a dögvész jelentést melyet a lovas kis biró vitt azután nyargalva a főispánhoz (: tulajdonképpen csak addig nyargalt gondolom míg látszott a falu házától az után lépést is elér az ember s nem bánja meg a lova :)— Azután egy jó fél óráig szidta a birót s különösen a jegyzőt mint irás tudó embert s a sok mentegetődzésre kiadta a határozatot hogy azt érdemlené ugyan hogy vasba verete és azonnal a tömlöczbe hányassa, de csak tekinti hogy még fiatal ember, hogy az ilyen firtatásban eddig pontos volt s a tömlöczöt elengedi hanem azonnal adjon át mindent le van téve!

Azután átjött az árendás-hoz, ebédelgettek tele, délyeset,— s a facut treaba (: el volt végezve az ügy).—

A hol pedig a subprefect így nem tesz, ott az

a bej

baj érheti véletlenül, hogy ő vele tesznek úgy. – Láttam egyszer midőn egy kis megyei gazdasági kiállításon egy szolgabírót kire a bíró úgy haragudtak mert nem akart mindenben kedvére járni, azzal bízta meg a prefect hogy a szántási próbára való földet mérje ki, és mivel a föld hajszálra volt kitűzve, az egész össze gyűlt úri nép előtt el kezdte kirholni, mire ez azzal mentette magát hogy ő nem mérnök, tessék volna az ilyet a megye mérnökére bízni, ő kitűzte úgy a hogy tudta. mitől aztán a főispán olyan hírben járó engedetlenségi – feleselési hű-hót keresztett, úgy a szolgabíró azonnal letette.

Bezzeg nincs tehát itt megyei autonomia! a költségvetést le az utolsó ív papír száláig s a városban az utolsó öl fáig vagy éjjeli őr fizetésig meg változtatni sem szabad a miniszterhez felterjesztés és megerősítés nélkül, az egész szervezet csak színleg polgári, tényleg korlátlan katonai, s a sok változtatás, lecsapás azon muszka anekdotára emlékeztet mikor a czár katonai szemle tartván megelégedését nyilvánítá tábornokainak, finoman megemlítvén hogy az x ezrednek egyszeri zavaros bontakozása említést sem érdemel; erre aztán a tábornok megdorgálá az ezredest hogy az ő hanyagsága miatt most a czár neheztelést vonta magára. – Az ezredes meg szidta az őrnagyot hogy őtet compromittálta; ez a századost hogy őtet tönkre tette előmenetele útját be vágta; a százados berakatta az altisztet s mikor ezek kiszabadultak jól meg botozták a legénységet.

És ez nem csoda ha elgondoljuk hogy lesznek ezen megyei hivatalnokok. Ha valami fiú megtanult írni, teszem fel a pópa fia – kit aztán Popeszkunak vagy Protos lévén Protopopeszkunak hívnak – be áll a szolgabíró irodájába fizetéstelen írnoknak, ott ingben gatyában parasztosan dolgozgat egy-két évig – kiteszi a szolgabíró falusi jegyzőnek vagy ha megtetszik írása van jó fizetéses írnoknak, aztán más két-három év múlva lesz belőle pennoszernik, az az esküdt forma szolgabírói segéd. – Akkor már ismeretségbe jő a prefecttel és ha annak kegyeit bírja pár év múlva elő lépteti szolgabírónak; ha nem képes a czivilizatióra, és az nem tud szépen öltözködni, nyelve nagy urat játszani, akkor marad míg él szolgabírónak, de ha ügyes – és az oláh ebben ritka ügyességgel bír többnyire – vagy éppen egy kis collegiumot is járta, sőt talán katonatiszt volt, akkor előtte a világ pálya fel egész a miniszterségig, ha – a mi nélkülözhetetlen jóformán már

a

a főispánnál is — franciául beszél, míg azomban az itteni Collegiumokban sokkal könnyebben elsajátíthatják, mint a mi híres debreczeni-pataki s at. főiskoláinkban a németet. — Mindenek előtt egy kis vagyonra kell szert tenni mit legkönnyebben a házasság által érhetni el, annak miként végbevitelére pedig a száz példa közzül elmondok egyet:

Kinéz egyik szolgabíró ismerősöm egyet a sok leány közül a megye kis birtokosai családjából, nem annyira a szépség, mint a hozomány lévén az irány adó, el megy a leányos házhoz csengős kolompos fogaton, e nélkülözhetlen szolgabírói kelléken cifra kocsissal, nyargonca lovas dorobánczokkal parádézva. — Szívesen látják, mint szokták a szolgabírót mindenütt, ebéd után aztán megejti a házi úrnőt kedves fiává lenni óhajtó szándékával, s kegyes fogadtatásra talál. jó partie a legnagyobb leány számára — a kisebbet nem szokás a nagyobb előtt férjhez adni még ha púpos is a nénike — következik a hozomány feletti alku. — kijelentik hogy a leány hozománya 2000 db. arany. —

Ah az potomság, mond a szolgabíró, bocsánat hogy alkalmatlankodtam, — megvallom 4000 re számítottam legalább is, és ha ebből leengedek, azt csak a kisasszony iránti forró vonzalombúl személyes kitűnő tulajdonaiért teszem — azzal elbúcsúzik, megyen. —

Várnak két három napig, talán meg gondolja magát, de biz a szolga bíró még a vidéket is kerüli s más felé kezd udvarolni; — Küldenek tehát hozzá megbízható jó barátokat, s alkudoznak egyik felől fel-, másik felől lefelé, végre csak 500 arany még a különbség 2500 at adnak, a szolgabíró is leszállna 3000 re de itt megbikacsolja magát. — Megadták volna már ezt is, de nem volt honnan nem szabad egyik leányt a másik rovására megkárosítani, de hogy szalasszanak el egy szép fiatal, ügyes embert ki még idővel prefect, ki tudja még miniszter is lehet, — elindulnak tehát a közeli és távoli rokonsághoz s egyiktől 40-50 másiktól 10-20 aranyankint össze gyűjtötték a hiányzó 500 aranyat, és lőnek az ifjak ismét fülig szerelmesek egymásba s csaptak pompás lakodalmat. —

Nevezik pedig ezen hivatalnoki osztályt köznyelven csokólynak, a legrettenetesebb szó a paraszt füleiben; mondják hogy ez valami szláv szó, mint szintén a boját is, és ebben nem vitatkozhatom, mert nagy sajnálatomra a szláv törzshöz tartozó nyelvek egyikét sem beszélem tekintve azomban a

török

törölnek mintha keresztyént le alacsonyítani, el főbb rangra tenni szerető szokását, nem állhatok ellent azon gyanúm kimondásának, hogy tán nem oláh szó bir a, hanem valódi török-oláh szó; – bizár annyit tesz tisztán oláhul hogy ökrös, olyan ember kinek ökrei vannak, csoh-oi pedig török oláh össze tétel, csok azt teszi sok, oi pedig oláhul juhokat jelent. csokoi tehát olyan ember kinek sok juhai vannak; úgy hogy rangfokozatosan legelől állana az ökrös garda-bojár, utánna a juhos garda-csokoj és végre a paraszt, a mint tényleg van most is, – fentebbi állitásom bizonyítására pedig elég felhoznom hogy az oláh fejedelmek a török kajmakán nevet veszi, mi valo az alezredesek czíme és a policzáj ministeri aganak, mely czím csak a közönséges és kapitányi rangon alól való tisztet illeti végre a szolgabirót zaptie-nek, mely közcsendőr jelent törökül.–

Kiheszetlen az a szolgai meghunyászkodás, melylyel az alantabb fokon álló hivatalnok felebbvalója, ki vala befolyásos feljebbvalója előtt áll de annál kiállhatatlanabb aztán a pöffeszkedés melylyel olyan alantabb álló – kivált nem hivatalnokot ismét viselte-tik, kitől nem remél hasznot, jeléül hogy maga viseletének egyetlen egy rugója van – a haszon lesés.–

Bizony kár annyit henczegni czivilizáltsá-gukkal, csak nézzünk be egy kissé a hivatalokba, s előtünk áll az a polgárisultság: Nagyszerű külsejü épületekben vannak a ministeriumok de alig lépünk be, megboszankozunk a szennyes piszkos tornáczokon és dolgozó szobákon; noha itt is eleget kell várni – majd annyit mint a magyar ministeriumokban – valódi váró termek nincsenek, hanem nyomorult piszkos sötét előszobák hol az ember le sem ülhet, százszorta kényelmetlenebbek és piszkosabbak a Stambuliaknál; benn pedig henczeg a sok hivatalnok, pipázgatva lopja a napot, vagy ha nagyon megszorítottak hány-vet, kapkod rendetlenül; – oly rendetlenség van mindenütt, hogy történt meg rajtam, hogy hetekig nem kapva feleletet ismételt kérdéseimre, utoljára elszagadtak hogy jelentésem egy rajzzal együtt beküldeni, előbb a postára kelle mennem, ott veszekedések mutam ki a vevény folytán kinek adták az küldeményemet, s mintán fokról fokra nyomoztam, végre előkerült felbontatlanul a szemét zugból. (kotás nincs).–

Nagyurat utánozni, pazarolni, pöffeszkedni, ez legfőbb ismertető jele a csokolynak, s a „dolce far niente" százszor jobban illik rájuk mint az olaszra. de semmi úgy nem boszantja az idegen embert mint szava tartatlanságuk: – Megteszi ön nekem ezt holnap? – „Holnap nem de holnapután reggel 11 órakor pontban" – Pontban? „Pontban." – Hát meglesz? – „Meg" – Bizonyosan? – „Bizonyosan" – Csalhatatlanul? – „Becsület szavamra fogadom" – Adjon kezet rá! – Kezet ád, az az hogy a jobb kéz hüvelykujját össze érinti, s még egyszer végig csüdöznek néhányszor parole d'honneurt kiván és adván; – s ő mind a mellett 10 esetből 9 és félszer eszébe se jut fogadására gondolni, s czigány módra harmadik egy kifogást, – s ezt ismétli tízszer, holott néha öt perczenyi fáradtságába kerülne csak az egész.

Minek előtte az oláh igazság szolgáltatásáról szólanék meg kell említenem hogy diplomatikailag Oláhország máig is Török országnak kiegészítő részeűl tekintetik, és a Rumaniai kormány több ízbeli változtatni akarása dacára máig is fenn állanak a Consulatusi itélő székek. Capitulatiók czime alatt ugyan is ráerőszakoltatott az egész Ozmán birodalomra, bele értve nem csak Oláh Moldva országokat és Szerbiát, de még Egiptumot is annak eltűrése hogy az idegen alatt valóknak még főbe járó ügyeikben is csak saját nemzete törvényszéke – melynek elnöke mindenkor a Consul itélhet el, s ezt a mint Török ország leirásában előadtam némely Consulatusok valóban botrányosan a köz ~~rendőri eset~~ biztosság s a török tekintély nem kis hátrányával gyakorolják az által hogy gyilkosokat, rabló útonállókat is kivonnak a török hatalom alól s nem egyszer a régen kötelet érdemlett zsivány néhány hó mulva szabadon sétál a fővárosban s előbbi kezdheti mesterségét: de még szembe szökőbb teszi a Consulok birói jog gyakorlásának igazságtalanságát a vegyes eseteknél, midőn t. i. idegen alattvalónak benszülöttel van pere, mert ilyen esetekben a benn szülött vettetik alá a Consul itéletének, tehát saját országában idegen törvény rendelkezéseit kénytelen eltűrni legalább Egiptomban máig is. – Konstantinápolban a kereskedelmi ügyekre nézve egy vegyes törvényszék létezik idegenek és bennszülöttekből, s ebbe a Consulok~~nak~~ ~~egyenest~~ be nem szavazhat~~ok~~nak ~~joguk nincs~~, csak a hivatalos tolmácsnak van joga jelen lenni, s ez áll némileg Oláh országra nézve is minek legelőitélethozlanabb bizonyitéka az, hogy az állammal, munka vagy szállítmányokra szerződő idegenek közleveleiben előre lemondatják az idegent a Consuli törvényszék igénybe vételéről mely záradék felesleges volna ha legalább jogilag fenn nem állana ugyan azon Capitulatio melyről feljebb szóltam; gyakorlatilag pedig nem zűrzavar van, mert egy idegen alatt való váltóját akár a kereskedelmi törvényszéknél, akár az illetőnek Consulatusán beadhatom behajtás végett, tehát Oláh országban is jöhetnek elő esetek melyekben a benszülött idegen törvény itéletének veti magát alá, ámbár megfordítva idegen alattvalót belföldi törvényszék előtt is perelhetnek, és ez utóbbi eset igen gyakori, – kivált hazánk fiai közt, kik örömestebb mennek, vagy mentek az oláh törvényszékhez, először mert az oláh nyelvet általánosan jobban értik mint a németet és másodszor mert az osztrák törvény régiből nézve csak olyan idegen törvény

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

szény mint az oláh. – Jogilag tehát elvitázhatlan
igazuk van az oláhoknak midőn a Consulságok ítélő
jogát saját kezeikbe óhajtják venni, hisz egy nemzet
önállóságának az éppen legfőbb biztosítéka, – s ez
leg elidegeníthetlenebb joga hogy mind saját fiainak,
mind azon ki idegeneknek kik határain belöl
laknak ő szolgáltasson igazságot: és hogy még is
e jogot sem az ötes Constitutionále, párisi szerződés
rájuk nem ruházta, sem azóta kivivniok nem si-
került annak okát a fennálló Capitulatiokon kivül
önnön magukban, illetőleg ítélő székeik eljárásában
kell keresni s ezt maga legtekintélyesebb lapjaik
egyike a „Trompetta" következőleg jellemzi:
„ Azon intézményeink közt, melyek nem csak
„ szellemi haladást nem tettek, de sőt aggodalmas
„ gyorsasággal éppen vissza mentek, kell említeni törvény-
„ székeinket. Erkölcsi szempontból tekintve – minden újjá-
„ alakítás daczára – csak ott vannak törvényszékeink,
„ hol 1821 előtt voltak az ázsiai bégek alatt: nem
„ egyebek Bazároknál; ez azon csarnokokban bírák
„ ülnek, kik ugyan nem jobbról balra írnak mint
„ a törökök, nem is turbánt és kaftánt, hanem tógát
„ és köpenyt viselnek mint a sz. Collegium tanítványi
„ kik azonban belsőleg valódi Kadik maradtak.
(: török bírák:) ..... „ A Mavrokordatok és Moruzik
„ idejében nem uralkodott nagyobb önkény, részrehajlás,
„ megvetése a törvénynek – s fájdalommal kell kimonda-
„ nunk – nagyobb megvásárolhatóság mint ma."
„ A törvényszékek külalakja sokféle változáson
„ ment át 40 év óta, de e változások csak a termek
„ bútorzatára, és a bírák öltözetére terjednek ki, a birá-
„ ról levetették az isliket és binedzsit (: föveg és
„ török ~~kaftán~~ öltöny:) a szófákat karos székek váltot-
„ ták fel: s ennyiből áll az egész haladás"! .....
„ A gazdag ember ékes szóló, hangja szépen csengő
„ mint az „ezüst" míg a szegényé kelletlen durva."
Elmondja azután a Trompetta ennek okait kívül,
belől éppen azt, mit feljebb a hivatalnokok változandó-
ságáról mondék nevezetesen hogy a bírák elmozdíthatók,
a ministerek mind egyre változnak, s mindenik saját
teremtményeit, saját pártembereit emeli fel, mi által
az igazság ügynökeiből is politikai tényezőket teremt.
A kormányon levők pedig e rendszert azért tartják
fenn, hogy általa a hatalmat minél tovább kezeik
közt tarthassák, s miért nem terjeszte egy kormány
is a bírák elmozdíthatlanságáról törvényjavaslatot
elő? miért dobta el illetőleg a szabad elvű
tagok erre vonatkozó indítványait? ... mondjuk ki

tisztán

tisztán: szatrapai önkényü uralom vágyból, és csak anyagi haszon lesésből.

Nagy elismeréssel áll ez időszerű czikk melyet a Trompetta Carpatilor és utána az Epoche német bukaresti lapok közlöttek (: Oct 29-1870 :) Boerescu híres ügyvéd s több ízben miniszter tollából, mely a küludvarok számára iratott s ~~előbb~~ egy felől azt akarja bizonyítani hogy a Capitulatiók érvénytelenek Moldva és Oláh országra mert a török által az ő tudtok nélkül köttettek; de más felől felesleges sőt károsnak állítja a Conzuli törvényhatóságok fenn állását, mert az ország törvény hozása a leg előhaladottabb nemzetek törvény hozó testületei módjára alakíttatott s a közigazgatási közegek úgy sem tesznek különbséget polgári ügy kérdésekben belföldiek és idegenek közt. (: ez mindenesetre a fennebb említett reversalis forma záradékra vonatkozik :). – Ő sem tagadja ugyan, az idegen hatalmak azon ellenvetése alaposságát, hogy bíráik nem elég iskolázottak, nem elég gyakorlottak, s hogy állásuk bizonytalansága folytán hiányzik feddhetetlenségük, s ebből részre hajlatlan ítéletmondásuk kezessége: de mind a nélkül remélhető lévén mielőbb a bírói elmozdíthatatlanságnak törvényje létele, méltányosnak tartja, hogy a Conzuli bíráskodásnak legalább megszorítása – haladék nélkül eszközöltessék.–

Hogy a Conzulok törvénykezési joga statum in statu képez az tagadhatatlan, s ennek módosítására a kezdeményezést meg is tette már a muszka, ki fél század óta nagyobb súlyt fektet e nép jó hajlama megnyerésére mint más hatalom, de hogy a példát a többi kabinetek követendik e ad, dig míg valódi európai állapot nem jő létre az a diplomatia dolga; én csak rajzolni akarám az itteni viszonyokat, s a munkásol Trompetta maga felmentett, oly élethű képet rajzolván, melyet ha én, vagy más idegen mer vala írni kimondták volna fejére az anathemát, így nem szükség bizonyítani, nem tagadhatják maguk sem hisz maga Boerescu is daczára azon előmenykedő tett állításának hogy ők már a leg előhaladottabb nemzetek példájára megy a törvény hozás – abban a mit nem tagad elismerte hogy Trompettának igaza van.–

Ez állapotot itt mindenki tudja, és a ki nem aranyos beszéddel védi ügyét az jobb ha hozzá se fog, mert bizonyosan veszít, sőt megeshetik hogy még ő kap a nyakába egy végtelen pert; egy ügyvéd

ha

barátom ezt így fejezte ki: mi – ügyvédek – nem azt nézzük melyik félnek van vagy nincs feltétlenül igaza. ez mellékes dolog, hanem hogy melyik bír <u>nyomósabb</u> okokat venni a latba. – ez a leghelyesebb meghatározás, mert nem mindég csak a pénz nyomós. hanem a perelő és érdekelt felek kegye is s az már félig megnyerte perét ki egy egyszerű ügyvéd ellen, valamelyik miniszteriumi szokott ügyvéddel lép fel. –

Vólt egy határ perem, mely már annyiban is felette érdekes, mivel sem az én clienseimnek sem az ellenfeleknek nem vólt igaza; : két nagy uradalom közzé szorult kis jószág végétől ugyan is egyik is csipett egy kicsit, másik is míg végre ütve érett, akkor az én cliensem előde, ez előtt vagy 30 évvel felméretté birtokát s ki határköveztette, de a másik még tovább akarván terjeszkedni ütve vezeté a hódításaiban s perelteti immár 24 esztendőkig. éppen mint nálunk more patrio. – Mindenik nagy úr vólt hanem a pernek tárgya világos vólt mert az én cliensem térképe és okmányai szerint birtoka az érig nyúlt, tehát azt kelle eldönteni ott van é az ér s az é a valódi, az ér pedig vizestől, nádastól ott vólt és más ér közelében nem vólt, sőt az érparton ott állott a nagy határ halom is bele temetett szénnel és fazékkal melyet egy kis ásatás azonnal bebizonyított vólna; hja! de az ellenfél miniszter vólt és a mi ügyvédünk hijában napolsatta el mesterséges ürügyek alatt a végitélet hozását remélvén hogy majd csak megbukik addig a miniszterségről – nem bukott ki: a meg- és ügyvéde hatalmasan bizonyítgatá hogy a vizek gyorsan változtatják medreiket, ujat ásnak s beiszapolják a régit, s innen magyarázza hatá meg hogy az ér hajdan 300 öllel belyebb folyt. f. NB. nem folyamról vólt szó, hanem régi álló posolyás. nádas érről mely ezer esztendő mulva is ott lenne; ügyvédünk kérvén hogy okadatolás nem használ a ki hívott 30 éves paraszt megeskettetésére indítá, vagy ezt és vallomása kihallgattatását; ezt a miniszter ellenfél képviselője ellenzé azt mondván, ugyan hagyjon fel ügyvéd úr azzal a régi divattal, hát nem tudjuk hogy ha akarok egy icce pálinkával akár a harmadik vármegyétől hivhatok akár százat tanút," a bele szóló öreg parasztra pedig rákiáltva „Hallgasson Kend. mikor a bojárok beszélnek a zsúpok-nak nincs szava"! ~~[illegible]~~ Hátra lett vólna még a mérés általi legalaposabb bebizonyítás de attól mindjárt irtózunk tudván hogy az olu országi régi térképeket szem-mértékre csinálták s legfeljebb 3 helyt keresztül megmérték egy pányvás kötéllel, arra tehát mint

mit

mit bírni ha aránylag kis különbségről van szó. – Legjobban meg volt akadva a bíró, addig nyujtotta halogatta a helyszineni tárgyalást míg este lett, s az itélet mondás más napra maradt, este aztán elő fogott minket s kért hogy békültessük ki a feleket itélet mondás nélkül. –

– De hisz a mi okmányaink félre érthetlen világosak!

Világos, világos! de lássák én szegény családos ember vagyok, és az is világos hogy én három napig se maradok hivatalomban ha önöknek itélek, hát szánjanak meg engem!

Más felől meg amazokkal igyekezett megértetni, hogy ő a leg alázatosabb szolgálat készség mellett sem tud mit tenni, mert az ellenfélnek világos igaza van. s a lett a vége hogy elosztották a peres darabot s a bíró a miniszter urnál is kegyben maradt, emez sem haragudott rá s emlékül adott neki egy szép puskát. –

Ezek még a legártatlanabb visszaélések s inkább is a bírói önállóság teljes semmiségére hozám fel pél, dának, roszabb ennél az hogy tolvajokat s utonálló zsiványokat is szabadon bocsátanak, ha van elég pénzük magukat kiváltani természetesen mindig oly előkészületekkel, hogy a bíró fedezve maradjon. – Egy német erdész barátom ott kap egyszer a legsűrűbb erdő közepébe befészkelve 30 teknős cziganyt, kik a sokta lábas erdőt res nulliusnak gondolva fel, ütték vándor sátraikat, s a teknő és fakanál gyár, táshoz hatalmasan hozzá láttak az ingyen fából. – Egy csomó káromkodás után látva hogy nem bír velök használni kezdi ~~kezdi~~ a nilusi korbácsot. de bez, zeg a cziganyok sem restek, dorongra kapnak, s ütögetni kezdik, míg egyik olyat üt lova fejére hogy a paripa össze rogy! Kétségbe estében bele fú vadász kürtjébe mire az erdő csőszök a távolból azonnal feleltek ez megmentette meg szeppentek a cziganyok az érkező erősítől és szétfutottak; – rög, tön jelentést tett a helybeli szolgabirónál és a czigány csapat még az nap el volt fogva, s a megye házához kisérve. – Az erdésznek azon bosz, szúsága volt, hogy szembesítés végett 6 mérföldre kelle menni, mivel azomban a cziganyok tagad, tak mindent, tanú meg nem volt – a lön az itélet hogy elbocsássattattak szabadon, mert ha csakugyan történt is valami, látni való az egyhangú tagadás ból hogy „holt részegek lehettek!” Harmad napra ugyan azon falun huzódtak keresztül minden

pere

perepatyossól s a velők találkozó erdészeknek szemébe nevettek. „no mit ír a tekintetes úr a tumiditással nem adná el a lova bőrit, megadtuk az árát, elég drága volt 30 Lirát kostált.” – Tehát egy egy Liráért = 10 fr ezüstben bocsátották el őket. –

Maga a Romanul egyik levelezője Nov. 11-1870 így ismerteti a köz biztonsági állapotot. Csudálják hogy elszaporodtak korunkban a tolvajok s az úton „gyilkolnak le bennünket” (:ez csak oláhos túlzás ám:) „és a kormány nézi, hallgat és védelmezi őket. Sőt azt mondom, hogy a tolvajok és rablók éppen azok közül az atyai kormány eltűnt s vagyonunk védelmére rendelt. Mandragin úr, Austriából ide kóborlott, török országi idegen, szerencsétlenségünkre Kämpina város bírája bűnözést követ el, és alszik nyugodtan, ólszal, marasztván felülről.” – „Öreg vagyok, láttam szerencsétlen időket, hódítók foglalásait, de még ezen idegen élettünk és vagyonunkkal rendelkező hatalmak sem követtek el hasonló bűnöket, a kampinai városház zsivány barlangja lett a rabló Mandragin bírónak!”

Elmondja e gyönyörű bevezetés után, hogy a bíró írnoka szekérrel kiment az ő szőlőjébe erőszakkal feltörte pincéjét ~~s megtöltötte üres hordóját az ő borából~~ s hordóstól vitte el borát, midőn pedig panaszra ment a segéd bíró Alexe Popescu azt mondá neki „adjon hálát az Istennek hogy ott nem volt, élete sem maradt volna meg” Midőn a sajtó szabadságról beszélnek előlegesen megjegyzem, hogy még ilyen csekélységek számba se vétetnek, ha a bíró engedi magát rabló tolvajnak a kormány pedig zsiványok védő és ólszal magzójának neveztetni egy felől másfelől bár az elmondott pince feltörési ügyben nem hiszem hogy a köz vádló érdemesnek tartotta volna vizsgálatot tenni. – S hogy az ilyen haszontalanságokkal törődnének azután a többi lapok s igazságtételt sürgetnének? oh a világért sem! erre nincs hely s az népszerűtlen valami lenne! hanem ha egy dúzó részeg oláhra 12 botot ütnek Váradon mert bele kötözködik egy cath. papba, és aztán még ő záratja el a papot azt mondván hogy ködös lévén késült hogy soha se is látták egymást, azt meg kell tudni Romániának és kiáltani Trompettával (:N° 836-1870:) „Van még kedvessége a magyar alkotmányos és intézményeket élvezni?!”

Valódi rablás és útonállásra ritkán vetemedik az oláh, mert az életveszélyes mesterség, s a mily közönséges mindennapi a lopás, épp oly ritka a ház feltörés és úton állás és ha történik arról hallgatnak a lapok, nem

jó

jó haszafiság lenne dobra ütni az ilyeneket hogy még az idegenek is megtudják, hisz a fődolog az hogy a hasszat legyen szép és virágos. el lehessen mondani hogy a polgárisultságban túl tettünk rég Anglián mert a halál büntetés felesleges lön nálunk, esküdt széküink, szabad alkotmányunk, szabad sajtónk van! Sőt inkább borzadok félre hárítni a cifra virágokat, mert koporsót fednek s alattuk bűzhödt hullái erinnek újjain de ismernünk kell egymást, elég régen tart az álarczos bál s künn rég világos van, én csak az ablak átláthatatlan redőit billentem fel egy pillanatra.

Majd mindig van a tenérdek tolvaj közt egy kis elhíresedt rabló is, ki hónapokig rettegésben tartja a vidéket s a gyorskocsik és posták kirablása éppen oly divatban volt hiz itt is, mint a vitézlő gensdarmeria korban nálunk s e híres zsiványoktól többnyire választéket szabadságát meg a népet így lött agyon egy német gépész egy régi híres zsiványt Olteniczа mellett, így nem rég 1869ben egy fiatal fiúcska a Teleormanban elhíresedett Sandu Balánt, így a dorobánczok bukaresti külvárosában Radulescut. de hogy a törvény bírái tettél volna örökre ártalmatlanná arra kevesebb esetet lehet felidézni. Bukarestben a 60-as évek közepe táján divatban voltak a rabló gyilkosságok, egy örményt kiraboltak s késekkel össze legyilkolták, más napokon arzen-öröt álltak háza körül mintha az üres házat és halottat volna mit félteni a rablóktól, de arról senki nem tud hogy a gyilkosok kézre kerültek volna, sőt hazánk fián a bukaresti pap Koos Ferenczen is megesett, hogy míg az ottani alkotott magyar egylet báljában mulatott, feltörték a parochiát össze szedték maguknak, nejének minden értékes öltönyeit, ékszereit, s oly kényen gazdálkodtak hogy megették a vacsorája maradékát és szépen theát főztek kényelmesen; rögtön jelentést tett és felvették jegyzőkönyvbe részletesen minden elvitt értékesebb holmit s ígérték hogy bizonyosan megkerül minden, ne féljen semmit. – Azonban nap-nap után halad, és csak nem akadtak nyomára a rablóknak; egyszer valami hétfő napon jön egy zsidó, és ígéri hogy tíz aranyért rávezeti őt a rablók tanyájára s ott mindenét megkapja a tettesekkel együtt. Ez már itt divatos dolog lévén, mit volt mit tennie, megadta előre a 10 aranyat s a zsidó adá az útra nevet és ház számot, melyben minden együtt van; ezzel ellátva futott a policziára, és onnan azonnal adtak mellé egy tisztet, néhány csendőrrel, s ezek meglepték a házat s elfogván az ott találtatott motozáshoz kezdtek Koos jelenlétében. –

ott

Ott lelték neje nemesasszonyi ruháját, prémes palástját, egy pár össze tört ezüst gyertyatartóját, borostyán kő csibukjait stb, és mindezekkel azonnal jegyzőkönyvre véve a tolvajokkal együtt elvitték a policziára, és?.... ... és.... soha többé meg ezen holmijait sem kapta ki, ott vesztek, a tolvajok pedig eltűntek!

Beckert Stirbei hg. ezredes 1866 ban véletlenül meglepte a már rég elhíresedett rabló Albuleszku 15 öd magával rejtekében hol egyetlen fegyvere sem volt ellent állásra, az elszánt holsteini német, bolond vakmerőséggel puszta kézzel küzdött ellenük utat akarván törni fegyvertárához, de késsel össze szurkálták. s midőn még is kimenekülve egy puskával vissza tért vállon keresztül lőtték, futtában még egy csőből hátulról lőttek, a segítségére rohanó magyar inassát agyon lőtték, kezeiket úgy megsebesíték hogy karját le kelle vágni s mindent mintegy 300 arany értékig kiraboltak; neki pedig ezt vagy 50 puskát a kezeiben körül, kiknek nagy része rendes különféle szép vadászi szuronyos puskákkal volt felfegyverezve, de segítségre egy lélek sem jött. A rablók Albuleszkuval háborítatlanul, de némelyektől feljelentésére ezek vallomása folytán mind a 15ön össze fogdostattak s bekísértettek Karakalba a megye házához. s mi lett bűntetteik dacára hogy Stirbei hg. még miniszter is volt ez időben? felelet! megszöktették őket a börtönből!! ez a legkényelmesebb módja a jól fizető rablót megmentésének, és Albuleszku, ki már évek óta réme volt a vidéknek még mind annyiszor megszökött valahányszor kézre került. És Albuleszku nem ment messze vidékre társaival, a Karakaltól 3 mértföldre ugyancsak az Olt partján eső Udu községben rá rontott a gazdag földesúr Pacsurára, az öreg 60 éves urat úgy össze verte hogy bele halt s pár ezer aranyat rabolt el tőle, mire ismét elfogatott, de hír szerint ismét elszökött! más hír ugyan azt állítja hogy még is börtönben ül, mivel azonban nincs az ilyeneket közlő hiteles lap kénytelen az ember úgy adni a mint a hír beszéli.—

A magyar határ mentén végig apró tanya házacskák vannak, melyek valóságos só raktárak, honnan az itt sokkal olcsóbb só átcsempésztetik. Ezt az üzletet a határőr falvak lakosai teszik. s mivel ők magok az őrök is, az erdélyiek meg örülnek az olcsó sónak: két oldalról közre működve kijátszák a finánczokat. s ez elvégre nem volna valami nagy baj, de baj az hogy ez nem csak a só csempészetnek útja hanem a lopott lovaknak is: itt cserélnek ki a lopott lovat egymással, és vajmi ritka eset hogy e rendszeres tolvajok kézre kerüljenek, az azonban már

meg

megtörtént Kuza alatt, hogy az erdélyi károsult gazda bukaresti pompás hintóban látta meg elveszett dereseit.

Megesett itt már az is, hogy az égbe kiáltó igazságtalan ítélet miatt elkeseredett görög, fékezhetetlen görög dühében a törvényszék elnökére rohant, és ott helyben legyilkolta, és ez nem csuda olyan országban, hol nem csak a polgári perekben de a bűnvádi ügyekben is megvásárolható a bíró. – Kirnogeon összevesz két bérlő, s az egyik elhatározza ellenfele meggyilkoltatását, s végre 50-50 arany ígéret mellett lesbe állítja saját udvari cselédjeit hogy éjjel Olteniczáról haza térő bérlő társát lőjék le. – Meg is támadák a kocsit s egy lövés a görög testvérét találta vállban, másik a kocsist halálosan, ki azonban ostorával végig vágott az útonálló arczán s e jegyről a vizsgáló szolgabíró azonnal felismerte a gyilkost a másik bérlő udvar bírójában; elfogatván mindent kivallott, mire a bérlő is befogatott s Bukarestbe kísértetett elitélés végett. Itt azonban tagadtak mindent, azt mondván hogy künn falun csak a vallató kínzásától féltükben mondták a mit mondtak. – Nem boldogulván a vallatással cselhez folyamodtak, az egyes börtönök tisztítása ürügye alatt egy nagy szobába csukták őket össze, hol azonban két hiteles tanú el volt bújva egy nagy szekrényben. – A mint magukban vélték magukat felszólíták a bérlő gazdát, hogy tartsa meg ígéretét, ha belé vitte őket a bajba, most már segítse is ki valahogy, – ez meg szemre hányásokkal halmozta el őket hogy olyan ostobák voltak a görög helyett az ártatlan kocsist lőni agyon. E szép beszélgetés közben kinyílt a szekrény ajtaja s kilépett belőle a tanúk, tovább tagadni lehetetlen volt s a bérlő s a végrehajtó cselédek 2-2 évi oknai munkára ítéltettek, rájuk is húzták a fegyencz darócot, lenyírták a bérlő fodros haját s elvitték Oknába. – Ki hinné azonban hogy a bérlő pár hónap múlva ismét szabadon járt Bukarestben, ismét parádézott s elvévén egy jó gazdag leányt kipótolta a vagyonával a pár ezer aranynyi hézagot mit a kiszabadítás ütött a zsebén? –
Mondják hogy oly móddal szabadult meg, hogy miniszter és ezt követőleg bírók változtak, s a megfizetett új bírák még egyszer felvették a kormány által megindított pert, gyanúsítván az elbújtatott tanúkat félre értéssel, hisz nem tudhatták bizonyosan, vajjon csak ugyan a bérlő beszélt e azt a mit a szekrényben hallottak, mivel nem látták őt s így mondhatta azt valamelyike a gyilkosoknak is, mi annyival hihetőbb mivel a bérlő a végítélet kimondásakor ismét tagadott mindent; és így

a

a másodszori ítélet még a börtönből is kiszabadította. –
Ha pedig a kiszabadíttatás ilyen módon nem megy,
van más mód is reá: az 1870 dik évben Ilfov megye
egyik falujában, éppen esküvőre gyűltek össze, egy leány
és Oknaiban hivatalos jelentés szerint elhalt fe-
gyencznek özvegye menne férjhez egy jó gazdához, de
ki írná le a meglepetést, midőn félórával esküvő előtt
a halott férj csak megjelen és elfoglalja gazdai
helyét? Ez mintegy 3 évvel ezelőtt történt, s még azóta
nem fogták el s remélem nem is fogják, ki törődnék
egy halottal?

Azt hinné az ember, hogy e borzasztó, hihetetlen
középkorban is páratlan visszaélésekben segítsége tán az
„míveltségben legelőrehaladottabb nemzetek példájára
„felállított esküdt szék"? Oh korántsem! Nem
rég folyt le a ploješti Candianu Popescu és társai
nyilvános lázadók pere; ezek nyilvánosan erőszakkal
kezökbe ragadták a vegyre hajló hatalmat, letették
nyilvánosan a törvényes fejedelmet, önhatalmukból letették
a megye főnökét és hivatalnokokat, esküszegésre szólíták
fel a katonaságot s nem rajtok múlt, hogy a fenn-
álló állami hatalmat fel nem forgathatták, – mind
megannyi főben járó felség és haza árulási vétek
melyet a világ bár mely államában a legnagyobb bün-
tetést vonandák magok után. És? az esküdt szék
által ártatlanoknak ítéltetvén minden további kereset
alól felmentettek!

Ki ne látná hogy ez ítélet – mely valódi állandósítása
az anarchiának – nem egyéb tüntetésnél a már rég meg
unt idegen fejedelem ellen, ki éppen ellenkezőleg rend-
kívüli törvényszékeket s példás büntetést akart; szomorú
igazság az mit a Trompetta kimondott, hogy az igaz-
ság szolgáltatás is csak eszköz a pártok kezeiben. –
Hát a Strussberg kisajátítási pereire mit mondjunk?
Vasút engedélye folytán tartozik a vonal által elfoglalt
földek árát megtéríteni, illetőleg kisajátítani, s ezt a
legtöbb esetben meg is tette, rendesen 3–4 szeres áron fizet-
vén a holdakat, minthogy azonban némely túlságos
követelőkkel nem bírt kiegyezni oda működött hogy
készítsenek egy kisajátítási törvény, mely ez ár meg
becsülési módozat megszabja, addig azonban – nehogy
egy két nyakas követelő miatt meg akadjon – foly-
tattatá a munkát. A kamara (országgyűlés) azon-
ban jónak látta elvetni a kisajátítási törvény javas-
latot, világosan kivehető levén az egyes szónokok be-
szédéből ezen okoskodás: elég drágán adunk az vasút
számára egy idegennek, hadd fizessen vissza minél többet
s így nem maradt Strussbergnek egyéb útja a makacs

kövе

követelő. Menetben az önkényes kiegyezkedésnél: úgymint némelyik ezer frankot kért azért a mi száraz ez, és ebből per lett, nem per hanem pereknek hosszú sora.— Részrehajlatlan bírák már maga az ország érdekében gyorsan és méltányosan eldöntötték volna ez ügyeket de nincs itt országos érdek, itt csak személyes, és párt érdek, és általános idegenek iránti irigység és gyűlölet van, s ilyen szellemben ítéltek a bírák is. Strousberg mindenütt vesztett, és pedig botrányosan — nevezetesen az első bíróság elítélte hogy ne ezer frankot fizessen, mint a föld birtokosa követelé hanem 2000et, a második bíró fellebbezett megtoldá még ezerrel — a harmadik újra ezer vagy két ezerrel, mi alapon? azt megvallom nem tudom, és még ügyvéd ismerőseim sem tudták alaposan megmondani, a tényállást azonban közölte a „Bukaresti Lloyd" s úgy gondolom más idegen lapok is.—

Furcsa világot vet az itteni fogalmakra az is, hogy Cogalnicsanu, az ország egyik legfeltűnőbb embere, elfogadta a Strussberg ügyvédségét 4 vagy 5000 Napoleon fizetéssel miután a miniszterségből kilépett.—

Volt nekem egy vadász társam török országban s ez ember a hosszú séták alatt sok furcsaságot elmondott egymásnak, így beszélé ő el hogy ő hajdan jól bírta magát, volt vagy 20-30 ezer aranyat érő vagyona, s fiatal korában bele szeretett egyszer egy szép leányba ki nem volt szegény, de még ő valamivel keresett hozománya volt mint neki, már jegyben is jártunk — úgymond — midőn egy vállal gazdagabb özvegy nőre találtam s természetesen azt vettem el. A szerelmes, kedvesnek azonban némi igen szemmel látható közeledés, mennyei lettek a leányra, s az együgyű röstellvén a dolgot megétette magát! — Ettől fogva némi borzadást éreztem ez ember iránt nem magáért éppen e tettért, hanem mert ezt oly cynicus egykedvűséggel mondá el, mintha azt mondaná, tennap eső volt ma jó vadász idő lesz! Ugyan ez később egy franczia nő valahogyani megnyerésére azon tervet főzte ki hogy először is a leendő vetélytárs eltávolítása végett e vetélytársat — a férj ~~[illegible]~~ üzleti társát — gyanúba kell hozni a férj előtt, azután fel kell bőszíteni a görög falut a nem keresztény franczia ellen, s ezek hihetőleg majd felgyújtandják gyárát, vagy legalább nem kap majd munkást s ha így elhagyja társa, leégése gyára, elpusztultan vendég szeretetemet felajánlandom neki s a nő hálából nem állhat sokáig ellent az önzetlen jóltevőnek! Ez az ember később haza jött Oláhországba, koldusan, mert vagyonát rég elpusztította, s ki írja le meglepetésemet midőn hallám hogy B. megyének törvényszéki bírájául

nevez

5

neveztetett ki?; pedig hát volt igen sondolatomom, hall itt az ember néha olyan ítéleteket, melyeket ez az ember nem mondott volna soha, és talál temérdek ná-ta sokkal kevesebbé tanult, soha világost nem látott s homályosabb igazság érzettel bíró bírót.–

Ujjá születést e téren is az ifju ~~növendéktől~~ nemzedéktől várnak s nem ritkán magas állomásokba meglepőleg fiatal párisi növendékeket tesznek s ez annyiban helyes a mennyiben régi tapasztalás szerint már Mózesnek is 40 évig kellett az ujjá születésre vezérelt népet a pusztákon hurczolni, hogy veszen ki a régi szokást megszokott nemzedék; de úgy veszem észre hogy az ár eleket is elsodorja s olyanformán tesznek ők is mint a többiek, Párisban frakkot viselnek és gavallérkod-nak, de a mint Stambulba jönek épp úgy karikába nyárs háttal ülnek, s épp oly háborithatlan nyuga-lommal csibukozzák végig a napot, mint a ki soha idegen földet nem tapodott.

Mindenesetre úgy is áll hogy „nulla regula sine exceptione" de biz az is igaz marad ám hogy „egy fecske nem csinál nyarat."

Azt hinné az ember hogy ha a roppant költséges és tekervényes hosszú peren átesett, legalább azonnal vég-re hajtják az ítéletet, de bizony ez sem megy ám pon-tosan s nem egyszer esik meg hogy az elitélt még szó-lagosan is kiszökik, ha azonban bezárják akkor meg embetegsé az oláh börtönt s úgy bizonyít nem sok kü-lömbséget tesznek a tolvaj és paraszt, a politikai üg-yért ülő rab közt ha ugyan igaz a mint a hír be-széli, hogy még Bratianut is ki a ploješti fel-kelési ügyben csak is vizsgálati fogságban volt egyszer <u>tévedésből</u> oda állitották a többi rab közé udvart söpörni; azt hiszem ugyan, hogy e hír is csak a kormány elleni gyülölet tomarnára kigondolt koholmány, de azonban tagadhatatlan hogy e fegyencz házak ügye is javítása vár még égetőbb szükség mint nálunk.–

Törvényileg ugyan el van tiltva az erőszakos vallatás, de a gyakorlatban kérdéses bír az ítéletlenül divato-zik s ennek egyik legnevezetesebb módja a vallani nem akarót pár napig sós hallal tartani s nem adni neki vizet míg nem vall. hogy azonban botozások s más középkori kínzások sem példátlanok, mu-tatták a politikai magyar-gyanús elfogatás-találkra vezetései a törvényszéki ügyében. de mutatja legtöbbet a Falkoriana bosszantos per.–

Maraseştin, a Folsány Bakói nagy és egyik posta állomásán valahogy tetemes pénz sikkasztás történt a

posta

postahivatalból; a megyei köz biztonsági ügynököt nem birván a sikkasztás módját is kik által történtét ki-puhatolni, Falkoviamm, a posták és telegrafok directo-ra küldetett ki a helyszínére vizsgálatot tartani; ki önre fogdostatván a gyanúsokat hihetetlen kínzásokkal akarta őket vallomásra birni, verette, nyúzatta, tüzes vasakkal szurdaltatta őket úgy hogy részint elnyomo-rodtak, részint elhaltak e hallatlan vandal bánás mód alatt.–

Az igaz hogy Falkoviamm ezért törvényszék elébe állíttatott és a mi egy magas állású s előkelő család-ból rég nem történt, három évi börtönre ítéltetett hol 1869 nov. elején meg is halt; mi által a törvény-nek, mely a vallatási kínzásokat tiltja elég tétetett, de azért kissebb mértékben épp oly szomorú világot vet ennek 1869ben megtörténhetése az oláhok aszaláras míveltségi fokára mint a Macathoni eladó rabló-gyilkosság a görögökére. Sőt itt tovább mennek, nem hogy azon hallgattak volna legalább ez ember borzasztó tettét, kit csak Pedro Arbuesvel hasonlíthatni össze s igyekeztek volna ez irtózatra leheletü hely ablakhasadékának lepleit borítani, óh nem! ki hinné el?... dicsőítő verseket írtak emlékére s a Romanul e híres úgy neve-zett demokrat liberal, republikán lap hetekben át irza-dós beszédeit felette, s gyilkosnak, méreg keverőnek nevezi a... kormányt s különösen névszerint Kogelnicsánut!

De a vallatási kínzásoknak még vandal mód-jait is meglátjuk a Romanulból: 1869 Dec. 25ki számában következő esetet beszél el a Romanul Plo-estről „a közvádló 16án Decemberben a politzáj je-„len létében Dr Pápa és Pandrav Dimitruval együtt „következő vizsgát tartott: Megkérdezvén a szenve-„dő Maria Iont hogy ki verte meg azt nyil-„vánítá, hogy szolgáló levén Iankó zsidónál oda „jött Petrachi Sotiru, a drabantok parancs-„noka, gensd'armokkal a politiára kísérte, „és lopás gyanújából ott megverette.– Nyilvá-„nítja hogy megveretése történt szombaton este Dec. „13án aztán pedig felakasztották hajánál fog-„va egy a politia boltozatán levő horogra, és „a kínzások után átvitték egy másik szobába, „bedugták az ágy alá s ott tartották másnap „reggelig, mikor aztán szabadon bocsátották.”

A December 12ki (1869:) Romanulból még ismét következőt olvasunk:

„<u>Hogy alkalmazzák nálunk az alkotmányt</u> „<u>a Jézus Krisztusnak 1869dik esztendejében?</u>“

„Folyó November hó 1én elfogattatám egy csendőr „által a Holubesti helység határánál, hol bíró

vá

Ms 10.491/7

„vagyok és kihirettettem a szolgabirói hivatalhoz.
..... Itt Dimitráki Nikolesku úr, a szolga,
„biró elsö segéde, a mint meglátott, rám or,
„dita vadállati hangon mert nem küldtem
„szár szekeret az út csinálashoz?.....
„Igen illendően és alázatosan feleltem
„Nikolesku urnak, hogy küldtem 65 öt,
„és az otthon maradtakat is elküldendem
„ámbár elmerülnek is folyamodnak sok
„De Nikulesku úr rám se hallgatott,
„parancsolá az irodájában álló 4 csend,
„örnek hogy ragadjanak üstölön; én védém
„magamat, de a 4 csendőr földre tiport
„kettő aztán ráült a fejemre, kettő meg
„a lábomra, s midön így hivatalt nyújtóz
„tatva a padlón, arccal le, Nikulesku
„úr elkezde engem saját kezeivel verni
„egy asztalkendövel, melybe ~~tele~~ ~~vólt~~ homok
„vólt kötve.. Ez a verésnek olyan módja
„– állitják feltalálói – mely össze zúzza az
„izmokat, a nélkül hogy a verés helyei meg
„látszanának."..........
...... aláirva Khristaki Kintru biró által
's aláirása hitelesitve három tanú, és a falu
pecsétje által.—
A December 21 diki (1869) Romanul
pedig így fejezi be az eseményt:
„Ismeretes már mindenki elött, hogy az
„1869 dik év adományai közé tartozik Kor,
„neszku eredesnek jelentése, mitöl kivilaglik ~~hogy~~ miszerint Kuka-
„Makai helységekben, a köz igazgatóság
„rendeleiből, a föispán, alispán, egy megyei
„biró és ügyvéd jelenlétében házak, ládák,
„pinczék, magtárak törettek fel, verések,
„kinzatások, megfenyitések és fertöztetés,
„sek vitettek végbe. Es mit tesz a minisz
„terium ezekkel szemben? Meghajlik a bot
„elött, melyet maga adott a föispánnak
„kezeibe!....... Es mit tesz az ország gyülés?
„– Meghajlik teremtöjének botja elött!!"
.... „Egész halmaz kérlevél hever
„az ország gyülés asztalán – csak 12 erek
„körül 612 aláirással van ellátva. Es ennyi
„szerencsétlen Romannak kiáltását meg
„nem hallgatja sem a szenatus, sem az
„ország gyülés. nem is beszélve a miniszte,
„rekről. Ugyan ezen kérelmek intéztettek az
„uralkodóhoz is, de bizonyosan nem jutot,
tak

„tak azok ő Magassága elébe. Minden hata-
„lom és tekintély süket a szerencsétlen Argi-
„si lakosok panaszai előtt........"
„ Ezen 612 paraszt sirása és jajgatása
„következő:"
„ 56 paraszt Mosorova helységből bosszus-
„sal lénszeritteik hogy az út csinálási kö-
„teles 3 nap helyett harmincz napot dolgoz-
„zék kézzel és igával fát hordani a főispán
„erdőjéből hogy belőle szinházat és kertet csi-
„náljanak Pitesten."
„ 61 paraszt Podisoru helységből hasonló
„panaszal, azon különbséggel, hogy a három
„nap helyett csekét 40 napra erőszakolták."
„ 41 Uda de șusz helységből"
„ 25 Babnából"
„ 59 Bolessiből ugyanazon panaszokkal, s
„rá adásul megveretéssel és ijesztgetéssel a
„szélből hogy írjanak alá egy a főispán ür-
„jeles magaviseletéről szóló bizonyitványt."
„ 34 Brad helységből" s tb összesen falun-
ként megnevezve 612. —
„ A mi kinjainknak - igy szólnak - nincsen
„vége, barmaink, vagyonunk semmivé lett a
„főispán hegyes völgyes erdőiből fa hordásban,
„mely fát oly nagyok hogy 30 ökör is alig
„vontathat egyet; terményeink e miatt bera-
„karitatlanúl pusztúltak a mezőn; gyermeke-
„inknek nincsen mit enni. Jön a tél, és
„irgalom nélkül pusztulunk el. Kegyetlenül össze
„vagyunk verve a csendőröktől, kik mindenün-
„ket felprédálják még házaink környékén
„tartozó szárnyasainkat is, s minden élelmet
„mit télire eltettünk! Uraim szánjanak meg!"
Ez azt hiszem elég világos bizonyit-
ványa annak hogy bár a törvény tilalma da-
czára kegyetlen verések és kinzások fen
dúlnak ott elő nagy számmal. — A törvény
ugyan eltiltja a botoztatást 1864 óta, és
az óta nem is vonnak senkit deresre s
nem állitnak mellé botozó vén káplárokat
de azért zárt szobában csak úgy össze
törik homok zsákkal, vagy megragadtat-
ják üstökét s földhöz verik mint a bikát
hogy örökre nyomorék marad bele!
A katonaság botoztatásáról mit szól-
ják, hisz a müvelt angol hadseregben
is botoznak talán máig is? Annyira
azonb

azonban talán sehol nem mennek mint az oláhoknál, miről bizonyságul szolgáljon a következő hivatalos rendelet, a Monitorul 278 számából 1865:

„ Legfelsőbb napiparancs az egész seregher."
„ Hadügy ministerünk elibünk terjeszté a hadi
„ törvényszék 26 sz. itéletét, minélfogva Máté
„ Manea, Huzni, és Gosman Gergely a
„ 3ᵈ ezredből, a katonai törvény 82ᵈ czikkeje
„ értelmében egyenként 199 az az száz ki-
„ lenczven kilencz bot ütésre büntettettek
„ mivel hibásaknak találtattak akkor
„ midőn szaladtak a Telegai fogház őrzé-
„ sével bízatott meg, a mennyiben hanyagsá-
„ guk miatt 4 fegyencz szökött meg, kik
„ élet hosszigtani fogságra voltak itélve:
„ Mi azomban az említett számu bot-
„ ütésekből álló büntetést fejenként ka-
„ pandó 50 re szállitjuk le.... "
.... „ Hadügy Ministerünk meg bízatik
„ e jelen rendeletünk végrehajtásával."
„ Kelt Bukarestben 11ᵈ Dec. 1865"

Alecsandru Ioan

hadügyér
general Mann. — Nᵒ 1695."

9 Katonaság.

A védrendszer oláh országban három féle fegyveres csapatokból áll u. m. sorkatonaságból, határőrökből kik, kez számíthatnók a dorobantzokat is. és nemzet őrség ből. Ezeknek létszámát bizonyosan tudni legfeljebb a hadügy miniszter tárczájából lehetne sőt talán onnan sem mivel a nemzetőrség a belügy miniszter tárczájához tartozik. A Romanulnak egy ékesen szóló czikkéből (mely 1870. Jul. 23án jelent meg (: száma ezen lapnak mindig ezen udvarias czímmel „ az 1869 óta egymásra következett kormányok nemzet árulása" következő létszám kimutatást kapunk: „az 1867–68diki kormány 7 ezred két két Z. aljból álló gyalogságból teremtett 8 ezredet három három Z. aljjal = 24 Z. alj egy Z. alj vadászból teremtett 4et egy utász Z. aljból kettőt; két ezred lovasságból hármat; s egy hidász századot." Ha még ehez hozzá teszünk 2 tüzér ezredet körülbelől megközelítettük a valódi ~~sorka~~ sorkatonaság létszámát; a hivatalos lap, Monitorul 1869 Martius 10 ki száma azomban felosztván az országot 4 katonai kerületre Bukarest, Rimnik-Vulcsa Jassi, és Galacz fő székhelyekkel – 8 brigádnak elhelyezéséről rendelkezik melyek mindenikében 2–2 ezred összesen tehát 16 ezred van két két Z. aljjal, tehát nem 24, hanem 32 Z. aljról van szó; – mivel azomban az idézett Romanul 18 hónappal későbbi kelésü azt kell hinni hogy a hiányzó 12 Z. aljnak csak keretei léteznek.–

A sereg kiegészitése sorshuzás által törtenik, ruházata és beosztása majdnem egészen a francziákéval egyez, gyakorlatai sőt még kiállhatatlan csúf trombita és dob jelei is azoktól vétettek, csak a tüz oltó osztály visel egészen romai szabásu sárga réz sisakot a lovasság egy része porosz pickel haubet, más része lengyel ulanus csákot s a dorobánczok egészen magyar huszár öltönyt; vadászaik éppen úgy néznek ki mint az olasz bersaglierik, határőreik bocskor, bárány bőr kucsma és fekete szumánban járnak, nemzetőreik öltözete pedig nagy nemzeti szin tollas fekete kalap (: veres, sárga, kék :), sötét kék blúz alakú rokk és hasonló nadrág.–

Az említett sor zászlóaljak némelyike, ugyan csak a Monitor szerint 4, más része 6 sőt némelyik még több századból áll. s a Romanul szerint társalékaikkal együtt 45 ezer embert tesznek, miher ő a határőrök számát 20 a dorobánczokét 16 000 (: ?) re teszi mi együtt 80 000 embert tenne kerek számban, körül

be

belől 80-90. ágyúval.–

Ezen katonaság törvényileg van fel fegyverezve: van 25 000 porosz gyútűs puskájuk 25 000 amerikai Peabody hátultöltő puskájuk Belsben csináltattak 1868ban 50 000 tavirófot, a régi – magyarokénak szánt – fegyverek hátul töltővé változtatására, melyeknek nagy része el is készült, de maga a kormány szükségtelen sőt veszélyesnek nyilatkoztatá – ezen kívül néhány ezer felül töltő puska kiosztatott a falusi nemzet őrök közt.–

Ágyúik közül van 40 Krupp féle acél ágyú, és 4 öreg régi vont csövű francia s egy néhány öreg régi szerkezetű bronz ágyú s mind ezekhez van 2½ millió amerikai lőtöltényük, 14 millió porosz gyúfojtásuk 40 ezer ágyú töltényük 160 ezer kilogr. lőpor és 320 ezer kilogr. ólom készlettel, – s egy Peabody töltény készítő géppel, mely 30 – váltott munkásokkal 60 ezer töltényt bírna kiállítani naponta.–

Ha az ember Bukarestben színházba megy, vagy csak estefelé az fő utczán sétál annyi tiszteket lát s 7 órakor annyi minden féle hangú dob- síp- trombita recsegést hall hogy azt hinné valami nagy franczia táborban s nem egy békés város közepén van, temérdek tiszt, kevés katona; ezred, zászlóalj, század számok negyed-ötöd rész létszámmal de teljes zene karokkal. ez itt jelenleg a had sereg; – és hogy ez így van hova kell nagyobb bizonyság mint az, hogy valamennyi mind poros gyútűs puskákkal van felfegyverezve, holott mind össze 25 000 volt megrendelve s ezek – ugyan ezen említett lap szerint oly rosszak hogy minden tíz gyakorlás után fele szolgálat képtelenné lett.

Mellesleg mondva ez egy kissé nagyítás lesz, mint a porosz francia sőt előbbi porosz hadjáratokból is gyaníthatni lehet, de hogy a Peabody fegyver csinosabb, kisebb öblű de hosszabb csövű, s réz pléh töltényeivel csak oly gyors tüzelő – tehát általában a porosznál jobb, azt nem lehet kétségbe vonni s csakugyan a legújabb időkben kezdik a sorkatonaságot ezzel fegyverezni fel.–

Valahányszor a vörös párt kerül hatalomra mindég erősen fegyverkeznek. hihetőleg el akarják tőlünk venni Erdélyt és Tiszántúlt, vagy a mint ők nevezik Banatust, Krisianiát és Marmorosut? – valahányszor ellenben a bojár vagy mérsékelt párt kormányoz, fel hagynak a nagy költséggel mert így gondolkoznak: arra hogy a bel csendet és rendet fenntartsuk elég 10-15 000 ember arra pedig hogy a három szomszéd közül bármelyik ellen is háborút folytassunk, legnagyobb erőmegfeszítésünk is elégtelen, de a kihívással

ha

határos őrült dobolás és katonai fanfare veredelmes járt is.– Shelyétnek van igaza könnyű belátni, s ha a dolog vizsgálatát akarnánk folytatni megleltnénk azon titkosabb okokat is, melyek az erős fegyverletétet nem annyira nemzeti – mint faji és ön érdek szempontjából teszik kívánatossá; – de most nézni kíné a sereg szellemét, mert hisz harcz képességéről semmit sem mondhatunk miután most élő ember itt még csatában nem volt – értem oláh nemzeti csatában – ha csak olyan gyermekek nem vagyunk hogy 70-80 lengyel lefegyverzését vagy a ~~[illegible]~~ diadalmenetben jövő török seregre rájuk tüzelést csatáinak vegyük.–

Elvitázhatlan, mái általunk 1848 ban bebizonyítva, de különösen a poroszok által kétségkívülivé tett tény az, hogy minél tökéletesebbek lesznek a fegyverek annál inkább a tudományos vezénylet és műveltség dönti el a háború sorsát s egyenlő jó vezénylet, s különben egyenlő körülmények közt a műveltebb emberekből álló sereg győzni ~~fog~~ a műveletlenebben, s ezért jövendőlőt reméllek én szép jövőt a mi honvéd seregünknek ha egyszer oda jutand hogy valamennyi tisztje valóságos mérnök, s minden közlegénye legalább falusiasan jól iskolázott s már gyermek korában katonára tanítva leend, és más felől a fő súlyt annak legtökéletesebb fejlesztésére fekteti mije ma nincs tüzérsége és hidász vagy genie karának: de ugyan ezért a Peabody puskák s Krupp ágyúk daczára soha lesz még az az idő midőn az oláh sereg hasonló számú európai sereg ellenében megállhatja helyét.–

Igen kevés olyan tiszt lehet itt ki idejét nehéz számtani s más komoly katonai tudományoknak szentelje, s bizonyosan nincs egy is, ki a porosz vezérkari tiszti vizsgát ki állhatná; legjobb esetben egy kevés csekély collegiumi tanulmány mind az a mit tudnak sőt nem ritka esetben az sem, különben nem kellett volna Florescu tábornokjuknak a bukarest melletti táborban, az őt meglátogató szerb Consul és kísérete előtt azzal dicsekedni, hogy syntaxist taníttat a tiszteknek: hisz a syntaxis tanítókkal nem verjük meg a trigonometria és felső mértan hallgatóit és tanárait, ha különben még oly halál megvető vitézek lesznek is. Lehetséges azonban hogy ha nincsenek, majd képződnek a szép nagy katonai iskolában tudományos tisztek is, én nem a jövő, hanem a jelenről szólok, és azon 20-30 tiszt között, kiket itt közelebbről megismertem, egyet sem találtam, ki csak annyi tudományos képzettséggel bírt légyen, mint egy közönséges jó mérnök.

A legénység iskolázottságáról nincs mit szólani olyan népből szedett katonák melyeknek legfeljebb 5 %-a ismeri a betűt hogy birhatnának kepzettséggel?

De talán a szigoru fegyelemmel párosult gi-pies gyakorlottság kipótolandja némileg az iskolai kép-zettséget. hisz láttuk hogy a muszka és török sere-gek hatalmasan állják a tüzet és nem rosszul verekednek? – erre egy pár történetecske elbeszélésével kell hogy megfeleljek:

Egy izben komolyan fenyegetődzött a török s néhány ezer embert vont össze a dunánál, sereg összpontositás-nak kelle tehát történni Oláh országban is. és a ha-tár örök parancsot kaptak huszkéssen a rendes seregből alkotott táborhoz csatlakozni, jónak látták azomban végig a duna mentén Gyurgyevótól felfelé fel mondani az engedelmességet s fegyveresen ellensze-gülni tisztjeiknek. Hasztalan volt minden intés és rábeszélés, utóljára is fegyveres csapatokat kellett ellenök inditani: a gránicsárok – nem messze Kalafat-tól – erös állást foglaltak s azt hittük vér nélkül meg nem történend a lefegyverzés, mert meg holtra minden határ őr el volt látva 22 éles töltéssel, mikor a-zomban látták hogy a dolog komoly fordulatot vesz letették a fegyvert és átadták hiány nélkül töltései-ket is. – Ez már szomoru képet ad a fegyelemnek, de hogy is lehessen fenntartani mikor e nyilvánosan jó formán az ellenség szeme láttára csapatostól fel lázadtak meg nem tizedelték? Ugyan akkor mentem Szilvásyval, Ypsilanti hg. jószág igazgatójával Gyur-gyevóból Zimnicsre és útban találkoztunk egy csapat-tal a szálingodzó határ őrrel egy őrmester altiszt vezetése alatt, éppen egy útfeli korcsmánál pihen-tek. hol mi is meg állván beszédbe eredtünk velük s kiderítettük miért lázzadtak fel? most van ám ideje megmutatni a vitézséget ha jön a török! –

Az altiszt feleli meg szóról szóra forditva igy: Én? én álljak ellene a töröknek? : ki keresset veszett magáért én verekedjem vele? jobb hogy mindnyájan meg-haljak! hát mire teremtette az úr Isten a nádast? Az egész katonai lázadásnak az lett a büntetése hogy a főbb inditóokat pár hónap bezárták s néhányat jól megbotoztak. –

Nem hagyhatom emlités nélkül, hogy ezen ezred tiszti karának nem volt egy térképe s a tisztkarsó tér-képén nézegették, s a parasztoktól kérdezgették merre vezessék az ezredet Krajovának és hol lenne leg al-kalmasabb állomásokat tartani? ez már syntaxis, tárnok sem válnék – saját országunkban – meg dicséretére.

Tán

Hát még a mit Murvodinban láttunk, a volt ám a furcsa! Megérkezik egy 7-800 főnyi ezred fáradtan a duna felöl, hova szinten a határ őrök meglátogatása végett küldettek, s parancsnokuk fel állitja őket nagy bajjal; nagy bajjal mondom, mert ugyan lassan birtak sorakozni s akkor is furcsa gibe gurba arcz vonalat formáltak, no de végre meg is csak álltak valahogy, s a parancsnok szemlét akart felettük tartani vagy valami parancsot kiadni, hanem egyszer csak elkiáltja valamelyik magát a sorok közt hogy „héj fiúk, mit állunk itt, gyerünk szállásra!“ és erre elkezdett a rend mindenfelé bomladozni; a parancsnok káromkodott, toporzékolt czifrán katonásan, de biz a nem ért semmit szétment a csapat szállásra s parancsnokuk igy vigasztalá magát „eh vigye a manó, elvoltak fáradva szegények, hadd pihenjenek.“

Hajdan azt hittem, hogy az osztrák tiszt tudja a katonát pattó szegek, kapcsok, gombok vizsgálgatásával legjobban boszantani, de találtam legalább egy olyan fiatal olá hadnagyra ki mind ezeken túltesz; ez zimnicsi parancsnok volt, és mondhatom ugyan bőkezüen osztogattatta naponta a mogyoró pálczát, mint parancsolnál mindég ott álli elő szobájában szolgálattevésen néhány határőr, ~~pajtást meglátogattuk s igy mosolygva előttünk hogy ő mekkora úr~~; ült karszé szélében nap hosszant öszve font lábakkal ~~s beszélgetünk~~ s egyszer egy szer csak ki kiáltsa: Radule! erre bejött Radu határ őr s állakatonásan várja a parancsot.-

- Töltsd meg a pipámat.-

Megtölté;

- adád ide a számba

oda tartja;

- Emeld fel hát a kezemet, hadd gyujtsam meg.

Megfogta szépen a szék karján pihenő 20 éves hadnagy úr jobb kacsóját, felemelé, és bele illesztette a csibukot.-

- Jól van elmehetsz.-

Darab idő mulva megint kiált: Rádule! be jön a legény és ekkor azt parancsolja neki hogy vegye el a csibukot, aztán hogy fordítsa meg az ő fejét az ablak felé,- végre hogy a lábait cserélje másképp!- mondják hogy éjjel is felkiáltatja sokszor őreit s bekiáltván kettőt hármat, azt parancsolja nekik hogy fordítsák őt más oldalra az ágyban!

Nem tudom el birná é legalább szaladni ez
a hadnagy ha futni kellene, de azt tudom hogy
a magasabb katonai tudományok tanulásában
nem fogja magát megerőltetni; szerencsére ez
hihetőleg egyedüli példány talán Europában, de
még is csudálatos hogy megtüresik egy még is
század parancsnoktól.

Ha ~~az~~ oláh sereg harcz képességét s gyanitható
~~képessége~~ értékét csak a mondottak után itélnénk
meg még is csalatkoznánk; nem kell elfeledni
hogy a paraszt oláh a puszta földön hál, rosz ví-
tány eledellel él, önre tart és sok természeti éssel
s találékonysággal bir, továbbá jó hegymászó, jó
gyalogló, s álló tárgyakhoz pontosan lő; mind meg
annyi jeles tulajdonságok kivált a kis harczban
(:guerilla:) mely harcz módra nem [csak] hazája magas
bérczei, de mély völgyekkel végetlen erdőkkel, mély utak,
zagyos folyók, nádasokkal váltakozó mindenütt válto-
zékony felületü síkjai is kiválólag illeszkednek; s ha
döntő rendezett csaták helyett ezt használandnák
– pedig hajdan mindig ezt használták – a legjobb
sereg előnyomulásának is temérdek nehézséget gör-
dítenék útjába gördíteni s megeshetnék hogy oda
juttatnák, hova a spanyolok Napoleont juttaták.

Különös figyelmet érdemel, és eléggé usánzásul
eléggé nem ajánlható azon intézményök, hogy a tüz-
oltók nálok e czélra betanitott rendes katonák.
Bukarestnek közepe táján van laktanyájok, mely
régebben őrtoronnyal is el volt látva s itt gyakran
hajmeresztő gyakorlatokat lehetett látni, minők:
egy szál kötélen fel és lemászni a 10-12 öles to-
rony erkélyéig, emeletes házak ablakain kimászni
a néhány hüvelyknyi párkányzatra, azon a szom-
széd második, harmadik ablakán el- azon bemász-
kálni, nyolcz-tiz ölnyi magasból lengeni egy
négy más tüz oltó által tartott ponyvára s.a.t.
különösen szépek a fecskendők vizzel állandóan el-
látási gyakorlatai, egy hosszú sort képeznek a
kút, vagy tavalét medenczéig, egy kis lépésre állván
mind egy sorban, arcz vonalban a jobb kéz balra
nyúl és elveszi a szomszéd által nyujtott vedret
melyek könnyük, bőrből vannak, és hirtelen át-
nyujtja jobb felőli szomszédjának, egy ütéssel bal-
jával elveszi annak baljától a másik üres ved-
ret, s e műtét szakadatlanul folyt oly gyors-
sággal, hogy perczenként 100 veder viz is ömlik
a fecskendő ládájába. – Fecskendőik mindig
rendben állanak a laktanya szinjében, egy pár

pedig

pedig teljesen indulásra készen kihúzva, és horgá[?] a továk fel szerszámozva.–

Mindenki tudja a tűz oltásnáli kötelességét, egy csapat balsékkal az égő háztetőre tör, s a legnagyobb tűzben – állandóan locsoltatva – bontja le az égő szarufákat, másik horgas kampókkal húzza le részint az égő, részint a lebontandó oromzat fedeleket, harmadik csapat az égő ház szobáiba mász az ablakokon, s a veszélynek ott feledett élő lényeket zsákba dugva kötelen bocsátja le, minden menthető butorzatot, könyveket, képeket, ládákat, ami csak mozdítható, ki hord, és mind ez lárma és zavaros kiabálás nélkül trombitávali vezényletre történik és valóban ritka eset Bukarestben hogy nagyobb kiterjedésű tüzek legyenek, ellenben gyakori hogy egy emelet el ég, és a többi általuk meg mentetik.– Egyetlen kifogás és méltó panasz ellenük, hogy a mentendő butorokkal oly kiméletlenül bánnak, úgy dobálják magasról a földre, hogy többnyire mindegy a károsnak akár ott égett volna, mert rendesen az üveg, porcelán, s tükör nemüek össze törnek.

Nem látom által miért ne lehetne a hadsereget bizonyos részét e célra nálunk is így begyakorolni és a haza népesebb városaiban arányosan szétosztani legalább addig, míg a szabadságosokból mindenütt tökéletesen képzett polgári tűz oltók szaporodnának; hisz a tűzoltás valódi, szoros értelemben vett honvédelem, és nem kevesebb éles veszélyjel jár mint a háború s tán méltányosabb is a katonákat mint a családapákat tenni ki e veszélynek, annyival inkább mert ezeknél a veszély esélyeége a gyakorlat tökéletesebb volta miatt sokkal kevesebb is, az eredmény pedig az egy ember vezényletre álló pontos közre működés által hasonlíthatlanul nagyobb; végül pedig ezen tűzoltók háború esetén épp úgy szolgálatnak mint a többi, várak s ostromlott városokban pedig meg becsülhetlenek lennének,– és mind ez egy fillérünkbe se kerülne!–

Ugrándó volna még a katonaság és polgárok közti viszony, vagy is annak tekintetén kívüli hagyása valljon magos tetejű kalapos vagy csákós viselése valaki, valljon kardot ~~visel~~ hord e vagy evezmyés?[?] egészen tekintetén kívül oly országban sem marad biz az, csak erősebbnek képzeli az magát ki az ország erejét képviseli, s csak végig csörgeti biz

ize[?]

itt kardját a hüvelyében egy egy fiatal hadnagy; de
az osztrák harcz nemzetének, a soldatescának még
is nyoma sincs, senki csak azért mert tiszt, többre
vagy keresetre nem becsültetik, s a tiszt katona és
nép közt a legbarátságosabb viszony áll fenn. — Ez
a legtöbb oka hogy itt a tisztek és polgáriak közti
surlódások és párbajok igen ritkák, katonai ki-
hágások és vereledéseknek pedig hírét sem hallani. —
Valóban nem érhetné nagyobb csapás fiatal honvéd
seregünket az osztrák sereg harcz szelleme átharapód-
zásánál; s a mily kívánatos hogy a közös sereggel
a legtestvériesebb egyesületben éljenek, épp oly mulhat-
lan szükséges hogy pillanatra is el ne feledjék, hogy
azon pár évi szolgálat által, melyet fegyverben töl-
tenek nem állítassanak másoknál magasabb polczra,
hanem csak mint a tanulók az iskolákban elő-
készíttetnek a hazának hasznos <u>polgáraivá</u> lehetni.
különben is azon polgárok kikre talán kicsinyléssel
tekintenek le ifjúi erejük érzetében — bár most ma holnap
meggörbedt roskadozók — felhőkig érő óriások voltak
a veszélyek idején s nemzetünk ezer éves történetében
a legdicsőbb lapokat egykor írták be kardjaikkal, s
ne feledjék el hogy ha ma van még Magyar ország
és van honvéd az az ő vérök hullásának gyümölcse
s legfeljebb arra legyenek büszkék hogy viselhetik a ne-
vet, melyet apáik teremtették és tették halhatatlanná!